

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН І БІЗНЕСУ

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач випускової кафедри
_____ О. П. Степанов
«_____» _____ 2020 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА
(ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА)

ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ БАКАЛАВРА
ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 056 «МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ»
ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЮ ПРОГРАМОЮ
«МІЖНАРОДНИЙ БІЗНЕС»

Тема: «Інтелектуальна власність в сучасному високотехнологічному бізнесі»

Виконавець: Швець Дарія Сергіївна, група МБ-403

(підпис виконавця)

Керівник: к.е.н., доцент, доцент кафедри міжнародних
економічних відносин і бізнесу ФМВ НАУ
Пічкурова Зоя Володимирівна

(підпис керівника)

Нормоконтролер: Набок Інна Іванівна

(підпис нормоконтролера)

Київ – 2020

НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет міжнародних відносин

Кафедра міжнародних економічних відносин і бізнесу
спеціальність 056 «Міжнародні економічні відносини»
освітньо-професійна програма «Міжнародний бізнес»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
_____ Степанов О.П.
«__» _____ 20__ р.

ЗАВДАННЯ

на виконання дипломної роботи

Швець Дарії Сергіївни

1. Тема роботи «Інтелектуальна власність у сучасному високотехнологічному бізнесі» затверджена наказом ректора від «29» квітня 2020 р. №542/ст.
2. Термін виконання роботи: з 04 травня 2020 року по 21 червня 2020 року.
3. Вихідні дані до роботи: законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти щодо регулювання інтелектуальної власності, статистичні матеріали Державної служби статистики України, матеріали й аналітичні звіти міжнародних компаній Alphabet Inc., Amazon, Apple, AT&T, China Mobile, Microsoft Corporation, щорічні звіти міжнародних організацій: Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ), Статистичної організації Європейського Союзу (Євростат) та Світового банку (СБ).
4. Зміст пояснювальної записки: теоретичні засади дослідження інтелектуальної власності у сучасному високотехнологічному бізнесі, аналіз особливостей використання інтелектуальної власності у сучасному високотехнологічному бізнесі, перспективи розвитку інтелектуальної власності у високотехнологічному середовищі.
5. Перелік обов'язкового ілюстративного матеріалу: у роботі розміщено 16 таблиць та 23 рисунки.
6. Презентація основних результатів дипломної роботи в електронному вигляді. Розроблена презентація в Microsoft Office Power Point, складає 31 слайд.

6. Календарний план-графік

№ пор.	Завдання	Термін виконання	Відмітка про виконання
1.	Вивчити літературні джерела з предмету дослідження та написати заяву про затвердження теми дипломної роботи	23.03.2020	Виконано
2.	Затвердити план дослідження та отримати завдання до виконання дипломної роботи	30.03.2020	Виконано
3.	Розкрити теоретичні засади дослідження інтелектуальної власності у сучасному високотехнологічному бізнесі	04.05.2020 – 10.05.2020	Виконано
4.	Провести аналіз особливостей використання інтелектуальної власності у сучасному високотехнологічному бізнесі	11.05.2020 – 17.05.2020	Виконано
5.	Визначити перспективи розвитку інтелектуальної власності у високотехнологічному середовищі	18.05.2020 – 24.05.2020	Виконано
6.	Написати реферат, вступ, висновки та оформити список використаних джерел і додатки	25.05.2020 – 27.05.2020	Виконано
7.	Оформити дипломну роботу	28.05.2020	Виконано
8.	Попередній захист дипломної роботи	29.05.2020	Виконано
9.	Передати дипломну роботу рецензенту для рецензування (за 10 днів до захисту)	08.06.2020	Виконано
10.	Передати дипломну роботу науковому керівникові для написання відгуку (за 7 днів до захисту)	11.06.2020	Виконано

8. Дата видачі завдання: « 30 » березня 2020 р.

Керівник дипломної роботи

_____ (підпис керівника)

Пічкурова З.В.

(П.І.Б)

Завдання прийняв до виконання

_____ (підпис випускника)

Швець Д.С.

(П.І.Б)

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка до дипломної роботи «Інтелектуальна власність у сучасному високотехнологічному бізнесі»: 88 сторінок, 16 таблиць, 23 рисунки, 56 літературних джерел.

Перелік ключових слів (словосполучень): ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ, ВИСОКІ ТЕХНОЛОГІЇ, ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНИЙ БІЗНЕС, ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ РЕСУРСИ, РЕЗУЛЬТАТИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.

Об'єкт дослідження: інтелектуальна власність як стратегічний ресурс високотехнологічного бізнесу у глобальному конкурентному середовищі.

Предмет дослідження: особливості та сучасні тенденції використання інтелектуальної власності у діяльності високотехнологічних підприємств.

Мета дипломної роботи: вивчення особливостей формування і ефективного використання інтелектуальної власності у сучасному високотехнологічному бізнесі.

Методи дослідження: загальні методи (аналіз, синтез, індукція, дедукція, класифікація), теоретичні методи (системний аналіз), економіко-статистичні, графічні та інші.

Отримані результати та їх новизна: полягає у розкритті деяких питань щодо місця і ролі інтелектуальної власності у сучасному високотехнологічному бізнесі, а також особливостей реалізації інтелектуальної власності у діяльності високотехнологічних підприємств в Україні.

Значущість виконаної роботи та висновки: подальше створення належних і достатніх умов для оптимізації використання інтелектуальної власності у сучасному високотехнологічному бізнесі.

Рекомендації щодо використання результатів: матеріали дипломної роботи рекомендується використовувати при написанні звітів щодо впливу інтелектуальної власності на розвиток сучасного високотехнологічного бізнесу, а також при визначенні впливу інтелектуальних ресурсів на діяльність вітчизняних високотехнологічних підприємств.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1	
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У СУЧАСНОМУ ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНОМУ БІЗНЕСІ.....	9
1.1. Зміст і значення інтелектуальної власності у сфері високих технологій.....	9
1.2. Економічний ефект від використання інтелектуальної власності у високотехнологічному бізнесі.....	18
РОЗДІЛ 2	
АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У СУЧАСНОМУ ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНОМУ БІЗНЕСІ.....	28
2.1. Сучасні тенденції розвитку інтелектуальної власності як стратегічного ресурсу високотехнологічного підприємництва.....	28
2.2. Дослідження стратегій високотехнологічного бізнесу, заснованого на використанні інтелектуальної власності.....	40
2.3. Оцінка світового досвіду комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності в контексті розвитку високих технологій.....	52
РОЗДІЛ 3	
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ.....	63
3.1. Способи оптимізації використання інтелектуальних ресурсів у високотехнологічному бізнесі.....	63
3.2. Проблеми реалізації результатів інтелектуальної діяльності у високотехнологічному бізнесі в Україні та шляхи їх вирішення.....	71
ВИСНОВКИ.....	82
СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	84

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Соціально-економічний розвиток держави значною мірою залежить від ефективності інтелектуальної, творчої діяльності людини. Розвиток суспільства переконливо підтвердив, що головним чинником сталого економічного розвитку держави може бути лише зростання інтелектуального потенціалу нації, що сприяє впровадженню результатів науково-технологічної діяльності, які суттєво впливають на обсяги та якість виробництва і споживання.

Характерною ознакою кінця ХХ століття стало виникнення на світовому ринку нового виду товарів – об'єктів інтелектуальної власності. При цьому, темпи зростання обсягів торгівлі цим товаром зростають значно швидше, ніж для звичайних товарів. Окрім того, розвиток сфери інтелектуальної власності як передумови удосконалення процесу виробництва та ефективного міжнародного технологічного обміну сприяє формуванню інвестиційно привабливого середовища в країні.

Особливого значення в умовах стрімкого інноваційного розвитку набуває використання інтелектуальної власності у високотехнологічному бізнесі. Ринок об'єктів інтелектуальної власності сьогодні виділився у окремий сектор світового ринку, на якому високотехнологічні об'єкти мають високу цінність, і, відповідно, високу вартість, що змушує фірми, які бажають вийти на світовий ринок і закріпити свої позиції на ньому, зосереджувати увагу на передових дослідженнях та розробках.

У той же час, ринкові перетворення в економіці України ще не справляють належного позитивного впливу на розвиток науково-технічного потенціалу, технологічне оновлення виробництва, нарощування випуску наукоємної конкурентоспроможної продукції. У зв'язку з цим, нагальною потребою для України є вдосконалення механізму інтеграції освіти, науки та виробництва, посилення державної підтримки інноваційних структур, створення системи правової охорони інтелектуальної власності, яка б відповідала міжнародним стандартам.

Структурні економічні перетворення, розвиток високотехнологічних галузей національної економіки неможливі без створення, впровадження та ефективного

використання об'єктів інтелектуальної власності. Отже, дослідження проблем та перспектив використання інтелектуальної власності у високотехнологічному бізнесі є важливим у контексті інноваційного розвитку України, який має відповідати світовим тенденціям глобальної економіки.

Найбільш важливими в науковому розумінні для автора під час роботи над дипломною роботою були праці таких провідних вітчизняних фахівців, як М.А. Бойко, Н.В. Бочарова, О.А. Гриценко, В.Д. Дюндін, Ю.М. Капіца, О.В. Кохановська, О.О. Кравченко, А.А. Мазаракі, А.Г. Охріменко, С.В. Мельниченко, Н.С. Мироненко, М.В. Паладій, П.Г. Перерва, С.Ю. Поляков, І.М. Рєпіна, Л.А. Яременко та інші.

Окремі аспекти економіки інтелектуальної власності висвітлені у працях іноземних науковців: Е. Брукінга, Р. Брутта, Ч. Джонсона, Т. Евана, А. Кевіна, К. Кріста, Б. Претнара, Дж. Шапіро та інших.

Метою дослідження є вивчення особливостей формування і ефективного використання інтелектуальної власності у сучасному високотехнологічному бізнесі.

Відповідно до поставленої мети виділяють **основні завдання**:

- з'ясувати зміст і значення інтелектуальної власності у сфері високих технологій;
- визначити економічний ефект від використання інтелектуальної власності у високотехнологічному бізнесі;
- дослідити сучасні тенденції розвитку інтелектуальної власності як стратегічного ресурсу високотехнологічного підприємництва;
- проаналізувати стратегії високотехнологічного бізнесу, заснованого на використанні інтелектуальної власності;
- провести оцінку світового досвіду комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності в контексті розвитку високих технологій;
- охарактеризувати способи оптимізації використання інтелектуальних ресурсів у високотехнологічному бізнесі;
- виявити проблеми реалізації результатів інтелектуальної діяльності у високотехнологічному бізнесі в Україні та запропонувати шляхи їх вирішення.

Об'єктом дослідження є інтелектуальна власність як стратегічний ресурс високотехнологічного бізнесу у глобальному конкурентному середовищі.

Предметом дослідження є особливості та сучасні тенденції використання інтелектуальної власності у діяльності високотехнологічних підприємств.

Методологія дослідження. Методологічну основу дослідження становлять фундаментальні положення інтелектуальної власності. В першому розділі, при розкритті розкритті теоретичних засад дослідження інтелектуальної власності у сучасному високотехнологічному бізнесі, використовувалися методи від абстрактного до конкретного, поєднання аналізу та синтезу, структурно-системного підходу, методу причинно-наслідкових зв'язків. В другому розділі роботи, в аналітичній частині, де досліджувались та аналізувались особливості використання інтелектуальної власності у сучасному високотехнологічному бізнесі, використовувалися методи кількісно-якісного аналізу, статистичні методи, методи порівняльного аналізу. У завершальному третьому розділі основним науковим методом був метод причинно-наслідкових, логічних та функціональних зв'язків і залежностей для розкриття перспектив розвитку інтелектуальної власності у високотехнологічному середовищі.

Теоретичну основу роботи склали економічні дослідження вітчизняних та зарубіжних учених. При написанні роботи використовувались матеріали Державної служби статистики України, Організації економічного співробітництва та розвитку, Світового банку та Статистичної організації Європейського Союзу. Фактологічною та статистичною основою слугували щорічні звіти Всесвітньої організації інтелектуальної власності, Світового банку і відповідні сайти в Internet.

Структура дипломної роботи. Дипломна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. В роботі розміщено 16 таблиць та 23 рисунків. Список використаних джерел включає 56 найменувань на п'яти сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У СУЧАСНОМУ ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНОМУ БІЗНЕСІ

1.1. Зміст і значення інтелектуальної власності у сфері високих технологій

Одним з найголовніших показників рівня розвитку будь-якого суспільства завжди є увага, яку приділяють у ньому культурі, науці, техніці й технології. Від інтелектуального рівня суспільства й рівня його культурного розвитку в кінцевому підсумку залежить успіх вирішення проблем, що стоять перед ним. У свою чергу, і культура, і наука, і техніка, і технологія можуть ефективно розвиватися тільки за наявності відповідних умов [7].

Мінливість економічних процесів, глобалізація ринку, прагнення цілих держав і окремих компаній до економічного лідерства вимагає створення, впровадження і розвитку інформаційних та інноваційно-технологічних ресурсів – об'єктів інтелектуальної власності для досягнення глобальної конкурентоспроможності. Об'єкти інтелектуальної власності (ОІВ) та пов'язані з ними немайнові права є основним первинним продуктом інноваційної діяльності.

На даному етапі світогосподарського розвитку власники об'єктів інтелектуальної власності формують новий світовий устрій, оскільки інтелектуальні ресурси та інтелектуальна власність, її використання бізнесом з метою отримання прибутку є ключовим чинником забезпечення конкурентоспроможності і економічного зростання.

Інтелектуальну власність (ІВ) розглядають як знання, що мають цінність сьогодні або в майбутньому. Це актив, здатний створювати в підприємницькій діяльності реальну вартість. У найближчій перспективі успішними керівниками бізнесу стануть ті, які розробляють стратегію та використовують методики управління, що дозволяють здійснювати ідентифікацію, отримання прав, правову охорону та ефективне використання об'єктів інтелектуальної власності, створених або

придбаних їхніми фірмами. Вони також повинні бути спроможними встановлювати, які об'єкти інтелектуальної власності необхідно придбати, а які створити для того, щоб бути конкурентоспроможними на ринку товарів або послуг [6, с. 73].

Сьогодні існують два основні підходи до визначення поняття інтелектуальної власності. Одні вчені підтримують закріплення в законі терміну інтелектуальна власність і не вбачають ненаукового підходу у використанні законодавцем цієї категорії [5, с. 32]. Але законодавство роз'яснює лише поняття «права інтелектуальної власності». Основним терміном в даному випадку вважається визначення, яке зустрічається у законодавстві більшості країн світу, згідно з яким інтелектуальна власність виражає право особи на результати інтелектуальної, творчої діяльності [1]. Інші фахівці вважають цей термін неточним і ненауковим.

У загальноживаному розумінні інтелектуальна власність – це права на результати розумової діяльності людини в науковій, художній, виробничій та інших сферах, які є об'єктом цивільно-правових відносин у частині права кожного володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. При цьому останні, будучи благом нематеріальним, зберігаються за його творцями і можуть використовуватися іншими особами лише за узгодженням з ними [5, с. 34].

Поняття «інтелектуальна власність» досить часто зустрічається у економічній літературі. При цьому «власність» трактується не у юридичному розумінні, а ототожнюється з ресурсом або активом.

Приймаючи до уваги усі існуючі визначення даного поняття, можна стверджувати, що «інтелектуальна власність» – це сукупність результатів розумової діяльності людини в науковій, художній, виробничій та інших сферах та пов'язаних з ними майнових та немайнових (особистих) прав.

З метою дослідження сутності та значення інтелектуальної власності доцільно розглянути її основні складові.

У 1967 р. у Стокгольмі було підписано Конвенцію, що засновувала Всесвітню організацію інтелектуальної власності (ВОІВ). У відповідності з цим документом, до інтелектуальної власності належать:

- літературні, художні та наукові твори;
- виконавська діяльність артистів, звукозапис, радіо- і телевізійні передачі;
- винаходи в усіх сферах людської діяльності;
- наукові відкриття;
- промислові зразки;
- товарні знаки, знаки обслуговування, фірмові найменування і комерційні позначення;
- захист від недобросовісної конкуренції;
- усі інші права, що належать до інтелектуальної діяльності у виробничій, науковій, літературній і художній сферах [5, с. 32].

Досить вдалим узагальненням об'єктів інтелектуальної власності є структура, запропонована В. Кундеусом [33], відповідно до якої, інтелектуальна власність поєднує у собі дві основні групи об'єктів – об'єкти науково-технічної (об'єкти промислової власності та авторського права) та виробничої сфер (об'єкти гуманітарної сфери) (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Структура інтелектуальної власності

Об'єкти науково-технічної та виробничої сфер		Об'єкти ІВ гуманітарної сфери
Об'єкти промислової власності	Об'єкти авторського права	Об'єкти авторського права
<ul style="list-style-type: none"> - винаходи - корисні моделі - промислові зразки - товарні знаки - селекційні досягнення - ноу-хау 	<ul style="list-style-type: none"> - програми ЕВМ - бази даних - топографії інтегральних мікросхем - наукові публікації 	<ul style="list-style-type: none"> - літературні твори - музичні твори - твори мистецтва

Джерело: Кундеус В.В. Класифікація об'єктів інтелектуальної власності [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://masters.donntu.edu.ua/2012/fimm/kundeus/library/article4.htm>.

Розглядаючи роль і значення інтелектуальної власності в діяльності окремих суб'єктів господарської діяльності, слід зазначити, що підприємства, які виконують

науково-дослідні, дослідно-конструкторські роботи (НДДКР), не тільки створюють об'єкти інтелектуальної власності, але й набувають інших конкурентних переваг. Так, наявність на балансі об'єктів інтелектуальної власності та ефективне управління ними не тільки захищає бізнес, а й підвищує вартість компанії, збільшує вартість активів і забезпечує додатковий дохід за рахунок продажу ліцензій.

Інтелектуальна власність відноситься до числа комплексних наукових понять. Деякі автори вважають її особливою технічною, правовою, соціальною, економічною та навіть філософською категорією. Найважливіша специфічна особливість інтелектуальної власності полягає в нерозривному зв'язку її правових та економічних аспектів. Іншими словами, її природа має взаємопов'язаний економіко-правовий характер.

Від ступеня захисту інтелектуальної власності багато в чому залежать інтенсивність інноваційного процесу та ефективність використання ресурсів на проведення досліджень і розробок. З іншого – вона має економічні функції, відтворює систему стимулів та інтересів, а реалізація об'єктів інтелектуальної власності здійснюється в ринковому обороті.

Вивчення економічної складової інтелектуальної власності набуло особливої актуальності в даний час у зв'язку з необхідністю переходу на інноваційний тип розвитку. Перш ніж аналізувати економічну сутність і ефективність функціонування двох основних інститутів інтелектуальної власності – промислової власності та авторське право – слід з'ясувати зміст поняття «об'єкти інтелектуальної власності» [56].

При всій своїй різноманітності об'єкти інтелектуальної власності мають спільні риси. Такими рисами можна вважати ставлення до особливої сфери людської діяльності – інтелектуальної і творчої діяльності, в процесі якої і створюються блага, які переймають згодом властивості інтелектуальної власності. Наведене Всесвітньою організацією інтелектуальної власності (ВОІВ) визначення свідчить, що інтелектуальна власність є результатом інтелектуальної діяльності людини і включає винаходи, літературні та художні твори, символіку, назви, зображення та зразки, які використовуються в торгівлі.

Отже, об'єкти інтелектуальної власності – це результати інтелектуальної діяльності, специфіка якої виявляється і в особливостях її результатів, а саме, – у їх

нематеріальній природі. Не маючи матеріальної форми, ідеї або рішення можуть у своїй безпосередній формі вступати в ринковий оборот. При здійсненні торговельних угод вони завжди втілені у якісь матеріальні носії, за допомогою яких і виявляються упредметненими. Це накладає свої особливості на відносини власності, оскільки придбання матеріального носія ідеї не є володінням правами власності на цю ідею.

Спільною особливістю всіх успішних компаній є акцентування діяльності на інноваціях і чітке розуміння цінності об'єктів інтелектуальної власності, зокрема, ролі патентів і товарних знаків у збереженні їх конкурентоспроможності та посиленні ринкових позицій. Відомо, що від 45 до 75% вартості окремих успішних компаній складають їх об'єкти інтелектуальної власності, перш за все промислової [1, с. 5].

Управління інтелектуальною власністю перетворюється в найважливіший елемент корпоративного управління. Акціонерні портфелі, у складі активів яких є об'єкти інтелектуальної власності, широко використовуються при злитті і поглинанні компаній, при створенні спільних підприємствах, угодах про спільні НДДКР, ліцензійні договори тощо. Крім того, інтелектуальні активи компанії при їх впровадженні у виробничі процеси стимулюють розробку стратегічних рішень, збільшення присутності на ринках нових товарів, послуг і технологій. Сьогодні на рівні компаній поширеними є методи створення спілок у сфері управління промисловою власністю для збільшення вартості активів і отримання довгострокових взаємовигідних конкурентних переваг шляхом перехресного ліцензування [5, с. 10]. Такі союзи дозволяють підтримувати пріоритети технологічних стандартів і технологічних новацій у конкретних сферах інноваційної діяльності. Відповідно, спільною особливістю діяльності всіх успішних компаній корпоративного сектора є зосередження менеджменту на інноваціях і чітке розуміння цінностей інтелектуальної власності [8, с. 6].

Економічна цінність об'єктів інтелектуальної власності виражається, перш за все, у позитивному ефекті від їх використання у різних сферах життя суспільства. Можна виділити наступні види ефектів інтелектуальної власності:

1. Економічний ефект – полягає в економії суспільної праці (матеріальних, трудових, фінансових та інших видів ресурсів) при використанні результатів творчої

діяльності (об'єктів інтелектуальної власності). Його наявність в кінцевому рахунку приводить до зростання доходів (прибутку) компанії, приросту національного доходу або конкретних осіб.

2. Соціальний ефект – полягає у створенні більш сприятливих умов для життєдіяльності суспільства, певної його частини або конкретної особистості. Його наявність веде до створення умов для всебічного розвитку особистості, більш повного застосування її творчих сил, здібностей, талантів. В кінцевому рахунку, будь-яка творча діяльність повинна бути спрямована на людину, відповідати цілям формування гармонійно розвиненої, духовно багатой особистості, створювати для неї всі необхідні умови для ефективної роботи, комфортного побуту і повнокцінного відпочинку.

3. Пізнавальний ефект – полягає у створенні нової інформації, що дозволяє індивіду (суб'єкту економічних відносин) дізнатися щось нове про розвиток навколишнього середовища та суспільства. Його наявність є базою для подальшого поступового розвитку суспільного прогресу у всіх сферах.

4. Негативний ефект – полягає в існуванні деяких негативних наслідків або результатів використання певного об'єкта інтелектуальної власності. Його наявність може викликати негативні емоції в суспільстві або його частині, завдати шкоди навколишньому середовищу, провокувати конфлікти між окремими країнами або групами осіб, мати побічні негативні результати тощо. Для об'єктів інтелектуальної власності, що відрізняються особливою новизною і творчою природою, ймовірність негативного ефекту є цілком реальною. У зв'язку з цим, існуює необхідність пошуку способів мінімізації потенційно негативних наслідків до їх повного усунення. Одним із аспектів інтелектуальної діяльності має бути забезпечення безпеки її результатів для держави і суспільства.

Інтелектуальні продукти задовольняють потреби людини, колективу, суспільства своєю ідеальною сутністю (змістом). Так, результати наукової діяльності містять нову інформацію, яка може включати виклад концепції і методики аналізу; винаходи, як технічні рішення прикладних завдань, стають основою створення нових

виробів і технологій; речові блага мають інше призначення – вони задовольняють матеріальні потреби.

При споживанні інтелектуального продукту слід враховувати наступні особливості:

а) його корисність, на відміну від корисності матеріальних благ, може бути використана необмеженим колом споживачів;

б) його цінність може зрости (наприклад, обмінюючись ідеями, вчені нічого не втрачають, а лише набувають).

В силу своєї нематеріальної природи інтелектуальний продукт не піддається фізичному зносу (амортизації), але з плином часу може піддаватися зносу моральному, тобто втрачати новизну і цінність, наприклад, науково-технічна інформація, яка лежить в його основі, застаріває. Кожен інтелектуальний продукт по-своєму унікальний і передбачає наявність конкретних творців, якими можуть бути, перш за все фізичні особи – автори, творчою працею яких отримані, наприклад, нові знання або систематизовані вже наявні. Якщо у створенні інтелектуального продукту брало участь декілька осіб, то всі вони, при внесенні особистого творчого вкладу, є його авторами.

Крім того, в силу феномена унікальності інтелектуального продукту його розповсюджувачі в ринковій економіці виявляються в своєрідному, в деякому сенсі монопольному, становищі. На традиційному ринку монополіст, прагнучи отримати максимальний прибуток, обмежує виробництво, використовуючи при цьому політику цінової дискримінації (диференціації). Щодо результатів інтелектуальної діяльності, то механізм дискримінаційних цін приводить, навпаки, до зростання задоволення потреб суспільства.

Суб'єкт, який займається розповсюдженням інтелектуального продукту, отримує максимальний прибуток при найбільшому обсязі продажів, що пов'язано, зокрема, з низькими витратами на копіювання. Нематеріальний характер об'єктів обміну на ринку інтелектуальних продуктів не є перешкодою для визнання їх товаром і віднесення до сфери товарних відносин.

Що стосується об'єктів інтелектуальної власності промислового призначення, то вони створюються і комерціалізуються з метою використання в процесі виробництва як продуктів кінцевого вжитку, так і факторів виробництва. Тобто, інтелектуальні продукти призначені для задоволення певних виробничих потреб, що дозволяє стверджувати, що вони можуть володіти корисністю – однією з необхідних ознак товару. Потреби в інтелектуальних продуктах безпосередньо пов'язані з потребами конкретного виробництва і визначаються рівнем науково-технічного оснащення даного виробництва і його цілями відносно певних ринкових позицій. Корисність інтелектуального продукту головним чином визначається споживчими характеристиками, які лежать в основі результатів інтелектуальної діяльності. Проте, потенційна корисність інтелектуального продукту сама по собі не може забезпечити цінність даного блага. Для цього необхідна інша ознака – унікальність, або оригінальність, неповторність інтелектуального продукту, що перетворює природну корисність блага на економічну цінність. Рідкість, оригінальність, унікальність – необхідні характеристики економічного блага. Загальнодоступні, необмежені блага, що не володіють оригінальністю, не представляють економічного інтересу, оскільки потреба в них у міру задоволення вичерпується, набуваючи, в кінцевому рахунку, мінімального (нульового) значення.

Результати інтелектуальної діяльності – потенційно необмежені блага через їх нематеріальну природу і здібність до необмеженого тиражування (поширення). Лише інститут інтелектуальної власності дозволяє об'єктам інтелектуальної власності володіти ознакою унікальності. Тобто, істотною ознакою інтелектуального продукту як товару має бути наявність інституту інтелектуальної власності, що визначає рідкість і, відповідно, економічну цінність даного товару.

Разом з тим, було б неправильно декларувати певну тотожність товарних ознак матеріального та нематеріального продуктів. Нематеріальні активи, зокрема інтелектуальні продукти, мають суттєві специфічні ознаки, на які слід звернути особливу увагу, оскільки вони істотним чином впливають на характер і форму ринкової поведінки власників та потенційних споживачів інтелектуальних продуктів. Проведені дослідження дозволяють стверджувати, що специфіка інтелектуального

продукту як товару по відношенню до ринку може мати як позитивний (такий, що розширює ринкові можливості товару), так і негативний (що звужує ринкові можливості товару) характер (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Характеристика специфічних особливостей інтелектуального продукту як товару.

Джерело: Татаринцева И.В. Прогнозирование рынка наукоемной продукции / И.В. Татаринцева, А.К. Толстошеев, В.А. Татаринцев // Вести БГТУ. – 2016. – №3 – С. 172-177.

Специфічним особливостям інтелектуального продукту, які обмежують його ринкові можливості, у наукових дослідженнях приділяється значно менше уваги. Практично не звертається увага на можливість встановлення режиму державної чи корпоративної таємниці на інтелектуальний продукт (що відбувається досить часто), проте цей фактор істотно обмежує ринкові можливості і можливості комерціалізації даного інтелектуального продукту. Також важливим є той факт, що при тиражуванні чи дистрибуції об'єктів інтелектуальної власності (ОІВ) вже недостатня участь двох суб'єктів: продавця (власника) і покупця (особи, зацікавленої в придбанні повної або

часткової сукупності ОІВ). Обов'язковою є участь в процесі комерціалізації ОІВ і автора – власника авторської винагороди від будь-якого використання його твору.

Виключення з цього правила складає ноу-хау, право на яке носить так званий «квазіабсолютний характер». Це пояснюється тим, що один і той же результат може бути отриманий декількома самостійними суб'єктами і, за умови збереження ними даного результату в режимі комерційної таємниці, кожен з них володітиме винятковими правами на один і той же результат, не порушуючи права один одного, тобто сукупне виняткове право стає «відносно абсолютним», оскільки виключає всіх третіх осіб, окрім добросовісних творців такого ж результату [15].

Отже, дослідження ролі та значення інтелектуальної власності у діяльності окремих суб'єктів бізнесу, зокрема, у сфері високих технологій, дозволяє зробити висновок, що фірми, які виконують науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, не тільки створюють об'єкти інтелектуальної власності, але й набувають інших конкурентних переваг. Так, наявність об'єктів інтелектуальної власності та ефективне управління ними не тільки захищає бізнес, а й підвищує вартість компанії, збільшує розмір активів і забезпечує додатковий дохід за рахунок продажу ліцензій.

1.2. Економічний ефект від використання інтелектуальної власності у високотехнологічному бізнесі

Сучасний розвиток світової економіки відбувається надшвидкими темпами. Її перехід від індустріального до постіндустріального типу прямо залежить від посилення значення такого важливого ресурсу сьогодення, як інформація, розповсюдження якої сягнуло нечуваних розмірів. Інформація панує над світом. Сьогодні постіндустріальна інформаційна економіка розглядається численними вченими та дослідниками як модель майбутнього. Професор Гарвардської школи бізнесу Теодор Левітт зазначив: «Двома головними чинниками, які визначають сучасні міжнародні економічні відносини, стали глобалізація і технології». І це без перебільшення так. Людство пройшло той рубікон, коли повернутись назад вже неможливо. Суспільство збагнуло, що високі технології спрощують життя і

відкривають численні можливості, про які раніше навіть не приходилося мріяти, вони стали осередком життя.

Високі технології – це найбільш передові технології сучасності в яких ставиться значний акцент на наукові дослідження та розробки.

Як видно із таблиці 1.2, до високотехнологічних галузей відносяться найбільш прогресивні технологічні процеси, продукти та обладнання, створені на базі новітніх технологій.

Таблиця 1.2

Класифікація галузей промисловості за їх технологічною інтенсивністю

Ступінь технологічної інтенсивності	Галузі промисловості
Високотехнологічні галузі	<ul style="list-style-type: none"> - Космо- і літакобудування - Фармацевтика - Виробництво комп'ютерної та офісної техніки - Виробництво телевізійних, радіо та комунікаційних приладів - Виробництво медичних, вимірювальних та оптичних інструментів
Середньо-високотехнологічні галузі	<ul style="list-style-type: none"> - Виробництво електричних машин та апаратів - Автомобільна промисловість - Хімічна промисловість - Виробництво транспортного та залізничного обладнання - Виробництво машинного обладнання
Середньо-низькотехнологічні галузі	<ul style="list-style-type: none"> - Суднобудування та ремонт суден - Виробництво резини і пластику - Виробництво коксу, високоякісних нафтопродуктів та ядерного палива - Виробництво інших неметалевих мінеральних продуктів - Виробництво основних металів та сфабрикованих металопродуктів
Низькотехнологічні галузі	<ul style="list-style-type: none"> - Виробництво та переробка відходів - Виробництво деревини та паперових продуктів - Виробництво продуктів харчування, напоїв та тютюну - Виробництво текстильних і шкіряних виробів та взуття

Джерело: Татаринцева И.В. Прогнозирование рынка наукоемной продукции / И.В. Татаринцева, А.К. Толстошеев, В.А. Татаринцев // Вести БГТУ. – 2016. – №3 – С. 172-177.

До основних ознак високих технологій відносять досить швидкий технологічний прогрес в процесах і продуктах, потребу у висококваліфікованій робочій силі, а також значні витрати на дослідження та розробки в порівнянні з іншими статтями витрат компанії.

Деталізуючи ці характерні риси, слід відмітити ряд особливостей високотехнологічних компаній:

- частка інвестицій в дослідження та розробку товарів є не меншою 15% від загальних затрат компанії;
- короткий життєвий цикл, який нерідко сягає декількох місяців та може призвести до витіснення з ринку продукту розробкою інших технологій;
- тривалий і витратний період розробки продуктів;
- наявність ринкової новизни товарів, коли товари задовольняють розробку та виготовлення товару не для задоволення вже існуючого споживчого попиту, а для формування ринкового попиту;
- високі технології задовольняють абсолютно нову потребу людини, або ж забезпечують задоволення вже існуючої потреби на новому, значно якіснішому рівні;
- значне перевищення витрат на дослідження і розробку продуктів у порівнянні з витратами на їх продаж;
- нерівномірний розвиток, тобто можливість як стрімкого росту, так і зниження ключових показників компанії;
- нематеріальні активи представляють значну частину вартості компанії;
- діяльність на глобальних ринках та наявність глобальної конкуренції;
- витрати на виготовлення першої партії товарів значно перевищують витрати на випуск наступних екземплярів;
- потенціал швидкого зростання та висока ступінь глобалізації виробництва;
- значне посилення фокусу на знаннях, на протипагу фінансам та виробництву;
- потреба у висококваліфікованій робочій силі;
- поширення акціонерної власності серед працівників;
- необхідність правової підтримки у розробці продуктів та ідей;

- потреба у середовищі, що сприяє виникненню нових ідей та реалізації задумів;
- створення ланцюгового ефекту, коли кожна інновація відкриває можливості для створення ще більшої кількості інновацій;
- високий інвестиційний ризик, обумовлений невизначеністю ринкової реакції з боку споживачів та конкурентів, а також складністю адаптації технології;
- продаж товарів тісно пов'язаний із наданням цілого ряду передпродажних та післяпродажних послуг;
- виникнення різноманітних етичних та соціальних питань тощо [27].

Високотехнологічні компанії розташовані по всьому світу. Проте, в основному, вони мають схильність до локації своїх материнських компаній та власних центрів досліджень і розробок в певних областях, характерною рисою яких є безпосередня близькість до найбільш впливових університетів, що випускають висококваліфікованих спеціалістів. Таким чином, компанії отримують широкий доступ до місцевих ресурсів знань. Адже ХХІ століття, глобалізація та інформатизація в цілому привели до зміни цінностей всього людства, чинник знань в якому набуває для конкурентоспроможності все більшого значення.

Основними центрами, де сконцентровані світові технологічні ресурси, є США, Південна Корея, Японія та країни Західної Європи (зокрема, члени ЄС). Вони є лідерами створення та впровадження інновацій.

Конкуренція на ринку високотехнологічної продукції практично не схожа на конкуренцію між компаніями інших галузей. Характерною відмінністю є постійна зміна лідерів, яка відбувається неабияки швидкими темпами. Основною причиною цьому слугує те, що конкурентні переваги отримують компанії, які не тільки здатні вчасно реагувати на зміни на вже існуючому ринку, а й створюють нові ринки. Тому особливістю високотехнологічних компаній є здатність створювати абсолютно нові ніші для реалізації своєї продукції.

Фундаментом існування високотехнологічного бізнесу, безумовно, є технології та люди. Основним завданням керівництва компанії, в свою чергу, є координація кадрів задля досягнення поставлених цілей підприємства. Кожен працівник команди

повинен бути висококваліфікованим фахівцем широкого профілю і безпосередньо впливати на розвиток компанії в цілому. Цей чіткий ланцюг простежується в діяльності високотехнологічних підприємств, оскільки саме люди є відправним пунктом створення технологій і важливим елементом функціонування компанії.

Зазвичай, засновниками і розробниками високих технологій є носії інтелектуального капіталу, які в майбутньому займають керівні посади у цих компаніях та формують власну команду відповідно до своїх поглядів та людських цінностей. Саме тому високотехнологічна компанія – це, в першу чергу, її працівники.

На сучасному етапі розвитку високих технологій, компанії інвестують значні кошти у розробку інтелектуальних ресурсів, адже існує певне усвідомлення, що інтелектуальний капітал є джерелом інновацій і розвитку, а отже – важливою складовою на шляху до збільшення капіталу і власної вартості.

Працівники високотехнологічних компаній мають ряд відмінностей від кадрів, які зайняті у компаніях з низьким рівнем технологій. Окрім того, що це високоінтелектуальні люди, основними рушійними силами для них є творчість, душевний комфорт та самореалізація. У таких працівників на перший план виходять саме мотиви участі у нових перспективних розробках, втілення нових високотехнологічних ідей та їх генерація.

Використання інтелектуальної власності має різноманітні переваги на мікро-, та макроекономічному рівнях. Макроекономічний аналіз має цілісний погляд на економіку і досліджує ряд економічних суб'єктів, а мікроекономічний аналіз розглядає економічні процеси, що стосуються окремих суб'єктів економічної діяльності. Добре побудована політика захисту інтелектуальної власності стимулює економічне зростання, а отже, національний профіль патентної забезпеченості країни та її економічне процвітання мають прямий взаємозв'язок. Творчість та винахідливість людини мають важливе значення у процесі пошуку рішень для забезпечення стабільного майбутнього, зважаючи на сучасні глобальні виклики, такі як, зміни клімату та безпека промисловості, а права інтелектуальної власності є важливим інструментом стимулювання та отримання винагороди від цієї діяльності.

Посилення захисту інтелектуальної власності у країнах, що розвиваються, таких як Бразилія, Китай, Індія та Південна Африка, привело до стрімкого збільшення прямих іноземних інвестицій, що, в свою чергу, сприяло економічному зростанню[19]. Наприклад, США зарекомендували себе як беззаперечний лідер у галузі техніки, науки та інновацій. Країна протягом останніх трьох десятиліть зазнала багаторазових перетворень своєї політики в галузі науки і техніки. США дуже швидко усвідомили економічний вплив інтелектуальної власності та намагаючись захистити свою економіку, звернулися до більш жорсткої універсальної системи захисту інтелектуальної власності шляхом участі в угоді ТРІПС, прийнятої у межах ГАТТ та СОТ. Завдяки цьому вони змогли обмежити неправомірне використання своєї бази знань та використати її для економічного зростання через угоди про передачу технологій, ліцензування та інші подібні стратегії комерціалізації.

Захист інтелектуальної власності в країнах, що розвиваються, безпосередньо впливає на стимулювання темпів інновацій у передових країнах. І навпаки, країни зі слабкою політикою в галузі інтелектуальної власності отримують менше прямих іноземних інвестицій, а ті інвестиційні ресурси, які вони отримують, спрямовуються у інші сфери.

Оцінити взаємозв'язок між рівнем використання інтелектуальної власності (загальними витратами на використання інтелектуальної власності) та економічним зростанням можна за допомогою наступних показників: обсяг ВВП; динаміка ВВП; рівень безробіття; відтік прямих іноземних інвестицій; рівень витрат на НДДКР; обсяги експорту high-tech технологій. При цьому, найбільше значення мають такі макроекономічні показники, як обсяг ВВП та динаміка ВВП.

Збільшення економічних показників країни може супроводжуватися зниженням рівня безробіття, як показує закон Оукена (1962). Отже, використання інтелектуальної власності має негативно впливати на цю змінну (див. Табл. 1.3). З іншого боку, можна стверджувати, що інтелектуальна власність значною мірою бере участь лише у технологічно розвинених галузях економіки. Більш технологічно розвинені фірми, як правило, займаються торгівлею та прямими іноземними інвестиціями, і тому інтелектуальна власність має позитивний вплив на відтік прямих

іноземних інвестицій з країни та експорт її високих технологій. Накопичення технологічних переваг є неминучим і підприємства звикли отримувати плату за інтелектуальну власність для фінансування досліджень та розробок, які лише згодом принесуть вищезгадані переваги, а це означає, що кошти, витрачені на ІВ, повинні позитивно впливати на витрати на НДДКР [22, с. 65].

Таблиця 1.3.

Вплив використання інтелектуальної власності на основні макроекономічні показники

Показник	Зміст	Оцінка впливу
Обсяг ВВП	Використання ІВ збільшує виробництво в країні	+
Зростання ВВП	Використання ІВ сприяє економічному зростанню країни	+
Рівень безробіття	Економічні показники, підвищені завдяки використанню ІВ, зменшують рівень безробіття	-
Експорт високих технологій	Використання ІВ збільшує виробництво, а отже, і експорт високотехнологічних секторів	+
Відтік інвестицій	Використання ІВ збільшує виробництво технологічно розвинених фірм, які займаються інвестиціями	+
Витрати на НДДКР	Використання ІВ є джерелом фінансування досліджень та розробок	+

Примітка. Складено автором за даними Tomáš Evan, Pavla Vozárová, Ilya Bolotov. Some Effects of Intellectual Property Protection on National Economies: Theoretical and Econometric Study. – Prague Economic Papers. – 2018. – 65 p.

Інвестиції у дослідження та розробки сприяють виникненню ноу-хау. Ноу-хау є одними із найбільш складних об'єктів інтелектуальної власності, оскільки їх патентування обмежене їх економічною природою. Вони відрізняють інвесторів від їх конкурентів і створюють для них конкурентні економічні переваги, яка є необхідною складовою економічного зростання. Інвестиції у створення об'єктів інтелектуальної власності дозволяють інвестору згодом отримати вигоду через комерціалізацію новостворених результатів інтелектуальної діяльності.

Можна виділити наступні економічні переваги, які високотехнологічні компанії можуть отримати в результаті створення та використання у своїй інтелектуальної власності.

1. Ексклюзивність – є основною причиною використання інтелектуальної власності. Вона обмежує використання інтелектуальної власності власником. Така форма дозволяє компаніям створювати IP-адреси, які можуть використовувати тільки вони, і тим самим створювати конкурентні переваги на ринку. Ця модель може використовуватися для всіх типів IP-адрес, наприклад, власники авторських прав мають ексклюзивні права на відтворення своїх результатів інтелектуальної діяльності, що дає їм економічні переваги. Власник торговельних марок може захистити їх і забезпечити, щоб його продукція відрізнялася від продукції конкурентів та створювала бренд із цієї торгової марки.

2. Ліцензування та перехресне ліцензування. В епоху технологій та автоматизації патенти та корисні моделі компанії надають їй суттєві економічні переваги. Права інтелектуальної власності надають власнику ряд можливостей, таких як передача (продаж), ліцензування та різні види стратегічних ділових партнерств або альянсів для подальшої комерціалізації розробок. Наприклад, щодо окремих патентів на винаходи, які мають важливе значення для розвитку підприємств, особливе значення має доступ до об'єктів науково-дослідних розробок, що належать їх партнерам, або до каналів та мереж збуту. Економічна цінність прав інтелектуальної власності реалізується шляхом ліцензування, коли ліцензіат виплачує роялті ліцензіару. Таким чином, цінність створюється за рахунок роялті за продажу будь-яких товарів, що втілені у патент, авторські права, товарні знак, дизайн виробів або ноу-хау.

3. Використання судової практики для вирішення суперечок з приводу використання об'єктів інтелектуальної власності. Економічні переваги патентного «тролінгу» або судових спорів стосуються, здебільшого, лише патентів, виходячи з більш досконалої міжнародної системи їх захисту. Цю модель ефективності інтелектуальної власності можна найкраще пояснити на прикладі «WiLan», невеликої компанії, що базується в Оттаві, Канада. WiLan користується традицією

технологічного розвитку та захисту інтелектуальної власності. Після декількох успішних позовів про порушення патентів та ліцензійних угод компанія відсторонюється від справ попереднього бізнесу, що базується на прибутку, до іншого, який охоплює доходи від ліцензування та судові рішення, що в кінцевому рахунку, доводить свою вигоду.

4. Використання інтелектуальної власності в якості застави та на біржах. Для малих та середніх підприємств, які стикаються з фінансовими проблемами, але які володіють активами в галузі інтелектуальної власності, таку процедуру вважають корисною. Вона дозволяє підприємствам формувати партнерські відносини та стратегічні альянси з фінансово стабільними компаніями, які потребують активів саме у формі об'єктів інтелектуальної власності. Наприклад, компанії з запатентованим продуктом або комерційними таємницями можуть вважати стратегічно вигідним кооперування діяльності з іншим підприємством, що має відому торгову марку та репутацію на ринку. Спільне підприємство Marvel-Sony для франчайзингу Spiderman – це яскравий приклад використання інтелектуальної власності як застави, Spiderman під Sony пройшов дві ітерації зі зменшенням вартості бренду, творчий досвід Marvel та їх бачення допомогли оживити франшизу і генерувати рекордні доходи для Sony [21].

Таким чином, сьогодні високотехнологічні компанії використовують у своїх бізнес-моделях інтелектуальну власність як важливий актив, сформований на основі людського капіталу. Крім того, щоб отримати економічну вигоду від об'єктів інтелектуальної власності, вони повинні розвиватися з урахуванням можливостей від використання інтелектуальної власності. Компанії розширюють свої можливості, впроваджуючи менеджмент інтелектуальної власності, налагоджуючи та підлаштовуючи свої організаційні засади та реалізуючи адаптивну та адекватну стратегію. Ці заходи потребують значного обсягу часових та людських ресурсів, проте вони є запорукою успішного майбутнього високотехнологічної компанії у міжнародному бізнесі.

Висновки до розділу 1

Отже, дослідження ролі та значення інтелектуальної власності у діяльності окремих суб'єктів бізнесу, зокрема, у сфері високих технологій, дозволяє зробити висновок, що фірми, які виконують науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, не тільки створюють об'єкти інтелектуальної власності, але й набувають інших конкурентних переваг. Так, наявність об'єктів інтелектуальної власності та ефективне управління ними не тільки захищає бізнес, а й підвищує вартість компанії, збільшує розмір активів і забезпечує додатковий дохід за рахунок продажу ліцензій.

Таким чином, сьогодні високотехнологічні компанії використовують у своїх бізнес-моделях інтелектуальну власність як важливий актив, сформований на основі людського капіталу. Крім того, щоб отримати економічну вигоду від об'єктів інтелектуальної власності, вони повинні розвиватися з урахуванням можливостей від використання інтелектуальної власності. Компанії розширюють свої можливості, впроваджуючи менеджмент інтелектуальної власності, налагоджуючи та підлаштовуючи свої організаційні засади та реалізуючи адаптивну та адекватну стратегію. Ці заходи потребують значного обсягу часових та людських ресурсів, проте вони є запорукою успішного майбутнього високотехнологічної компанії у міжнародному бізнесі.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У СУЧАСНОМУ ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНОМУ БІЗНЕСІ

2.1. Сучасні тенденції розвитку інтелектуальної власності як стратегічного ресурсу високотехнологічного підприємництва

Сучасна концепція розвитку економіки та суспільства уособлює у собі Четверту промислову революцію («Індустрія 4.0»), яка характеризується переходом від звичайної автоматизації виробництва та використання інформаційних технологій у виробництві до об'єднання в мережу ресурсів, інформаційних потоків, об'єктів та людини. Саме тому господарська діяльність вітчизняних підприємств в умовах постіндустріалізації економіки постійно модернізується та змінюється, зокрема, в частині створення та використання об'єктів інтелектуальної власності.

Концепція Індустрії 4.0 полягає у посиленні інтеграції мереж, що використовують речі та Інтернет-послуги через кібер-фізичні системи (тобто, фізичні речі, які контролюються дротовими і бездротовими комп'ютерними алгоритмами за допомогою штучного інтелекту для активізації автоматизованих дій) [20; 40]. Завдяки цьому зростають витрати на процеси досліджень та розробок інновацій (НДДКР), що обумовлює активізацію інноваційної діяльності на підприємствах усіх сфер та галузей, розвивається ринок інтелектуальної власності, підвищуються показники експорту та імпорту роялті та інших послуг, пов'язаних з використанням інтелектуальної власності.

Глобальне проникнення інформаційних технологій у всі сфери життя на основі розвитку мережі Інтернет, цифрових баз, поширення нейрокомп'ютерної інтеграції поступово перетворюється на домінуючий тренд світового розвитку [12, С. 6-9]. Формування єдиного інформаційного простору перетворюється на визначальний фактор глобалізації. Тобто, виникнення інформаційної глобалізації пов'язане з розвитком інтелектуально-інформаційних технологій [4, С. 80-85; 2, С. 174-185]. При

цьому стає очевидним, що «поширення технологічних мегатрендів є результатом глобалізації» [11, с. 15].

Фундаментом інтелектуальної власності у сучасному світі є наукова та освітня сфери, які визначають майбутнє високотехнологічного розвитку на довгострокову перспективу. Відповідно до Рейтингу закладів вищої освіти QS World Rankings 2019, який складає Міжнародна організація QS, що займається дослідженням взаємозв'язку освіти та професійних навичок, четвірка лідерів вищої освіти є незмінною, порівняно з попереднім роком. Це Массачусетський технологічний інститут, Стенфордський університет, Гарвардський університет та Каліфорнійський технологічний інститут. Усі вони є вишами США. Британські Оксфордський та Кембриджський університети у 2019 році помінялися місцями, а Оксфорд поліпшив свої позиції, оскільки піднявся на одну сходинку з 6 на 5 місце та обігнав Кембридж на 1,2 бали (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Рейтинг найкращих університетів світу у 2019 році

Місце	Університет	Країна розташування	Загальний показник
1	Массачусетський технологічний інститут	США	100
2	Стенфордський університет	США	98,6
3	Гарвардський університет	США	98,5
4	Каліфорнійський технологічний інститут	США	97,2
5	Оксфордський університет	Великобританія	96,8
6	Кембриджський університет	Великобританія	95,8
7	Федеральний технологічний інститут	Швейцарія	95,3
8	Імперський коледж Лондона	Великобританія	93,3
9	Чиказький університет	США	93,2
10	Університетський коледж Лондона	Великобританія	92,9

Примітка. Складено автором за даними World University Rankings 2019 [44].

Ще одним важливим фактором конкурентоспроможності компаній є обсяг витрат на сферу дослідження та розробок. Інвестиції у дослідження та розробки є визначальним показником економічної потужності країни. Згідно із даними Інституту

статистики ЮНЕСКО, лідерами за цим показником виступають США та Китай, які інвестують у НДДКР більше, ніж 350 млрд. дол. США. Цей показник включає державні, приватні, академічні та некомерційні інвестиції у дослідження та розробки, що демонструє ситуацію щодо науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт у всьому світі. На першу десятку країн із цього рейтингу припадає близько 80% витрат на НДДКР усього світу. З рейтингу видно, що США та Китай і надалі будуть триматись в постійному протистоянні щодо економічного контролю над усіма країнами світу (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Рейтинг країн-найбільших інвесторів у дослідження та розробки у 2019 році

Місце у рейтингу	Країна	Витрати на НДДКР, млрд. дол. США	Обсяг ВВП, млрд. дол. США
1	США	476,5	20494,1
2	Китай	370,6	13608,1
3	Японія	170,5	4970,9
4	Німеччина	103,8	3996,8
5	Південна Корея	73,2	1619,4
6	Франція	60,8	2777,5
7	Індія	48,1	2726,3
8	Великобританія	44,2	2825,2
9	Бразилія	42,1	1868,6
10	Росія	39,8	1657,6

Примітка. Складено автором за даними Світового банку [31].

Подальший аналіз даних ЮНЕСКО виявляє ще одну важливу тенденцію: у той час, як в США працюють 2395 дослідників на 1 мільйон жителів, у Китаї – лише 1 096. Звичайно, в Китаї проживає набагато більше людей, ніж США, але домінування Сполучених Штатів на ринку НДДКР є очевидним: воно складає 27% усіх світових витрат. Це значно більше, ніж у інших країнах в рейтингу разом.

НДДКР включають у себе широкий спектр різних галузей. Дані ЮНЕСКО включають витрати за різними статтями – від досліджень штучного інтелекту до винайдення нових фармацевтичних препаратів та створення передових

випищувачів. Обсяг та динаміка інвестицій у дослідження та розробки дають можливість зробити прогноз щодо того, як країни будуть розвиватися у довгостроковій перспективі. Дані рейтингу свідчать про те, що США та Китай продовжуватимуть дотримуватися постійного протистояння щодо економічного контролю над світом.

Активізація інтелектуальної та інноваційної діяльності з подальшою комерціалізацією об'єктів інтелектуальної власності та позитивні зрушення у світовій економіці відображена у міжнародних рейтингах, найбільш авторитетними серед яких є Глобальний індекс інновацій (Global Innovation Index), Індекс інноваційного розвитку агентства Bloomberg (Bloomberg Innovation Index), Глобальний індекс конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index), Інноваційний індекс Європейського інноваційного табло (Innovation Union Scoreboard), та Глобальний індекс конкурентоспроможності талантів (Global Talent Competitiveness Index) (табл. 2.3) [25, с. 39]. Відповідно до Глобального індексу інновацій-2019, найвищий показник інноваційності мають країни Північної Америки (США та Канада), а також країни Європи – Швейцарія, Нідерланди та Швеція (див. Табл. 2.3) [48].

Проаналізувати особливості впливу інновацій на ВВП можна також за допомогою рейтингу Bloomberg Innovation Index, який враховує такі показники, як обсяг витрат на дослідження та розробки, інтенсивність досліджень та розробок, виробничі можливості, додана вартість продукції, концентрація високотехнологічних державних компаній, продуктивність економіки, ефективність інтелектуальних сфер.

За Індексом Bloomberg, Німеччина тричі увійшла до ТОП-5 країн рейтингів за показниками доданої вартості, високотехнологічної інтенсивності та патентної діяльності. Статус Німеччини як виробничого гіганта був побудований на виробництві автомобілів, але проблеми із забрудненням, торговельні конфлікти та уповільнення темпів економіки вплинули на попит.

Відсутність інновацій у системі вищої освіти в Німеччині викликає все більше занепокоєння у дослідників, особливо, з урахуванням того, що глобальна економіка більше спрямована на сферу послуг та виробництва.

Південна Корея частково поступилась своїми позиціями через відносне зниження продуктивності, і посіла у 2019 році 29-те місце проти минулорічного 18-го місця у цій категорії.

Таблиця 2.3

Глобальні лідери у сфері інновацій за регіонами у 2019 р.

Регіон	Країна	Показник	Середній показник по регіону
Північна Америка	США	61,73	56
	Канада	53,88	
Європа	Швейцарія	67,24	47
	Нідерланди	61,44	
	Швеція	63,65	
Західна Африка та Західна Азія	Ізраїль	57,43	34
	Кіпр	48,34	
	ОАЕ	42,17	
Південно-Східна Азія, Східна Азія та Океанія	Сінгапур	58,37	44
	Республіка Корея	56,55	
	Японія	54,68	
Латинська Америка та Карибський басейн	Чилі	36,64	30
	Коста-Ріка	36,13	
	Мексика	36,06	
Африка від Сахари до Півдня	Південна Африка	34,04	25
	Маврикій	30,61	
	Кенія	31,13	
Центральна та Західна Азія	Індія	36,58	28
	Іран	34,43	
	Казахстан	31,03	

Примітка. Складено автором за даними Всесвітнього економічного форуму[48].

Зниження позицій Південної Кореї не передбачає зниження інноваційної спроможності країни. Від кількості витрат на НДДКР залежить майбутнє південнокорейських компаній з технічно орієнтованими «титанами», такими, як Samsung Electronics Co., LG Electronics Inc. та Hyundai Motor Co., що є так званими «стовпами» економіки країни. Південна Корея не багата на природні ресурси, тому

людський мозок є чи не єдиною рушійною силою, а також досить вагомою конкурентною перевагою у світі та на ринку інновацій.

У 2019 році Сінгапур дещо посилив свої позиції до 3-го місця у порівнянні з минулорічними результатами, коли країна посідала 6-те місце. Цьому сприяло підвищення продуктивності праці та підвищення доданої вартості на виробництвах. Також досить важливим є фактор ефективності освіти у світовому висококонкурентному середовищі (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Топ-10 країн-інноваційних лідерів у 2019 році

Місце у рейтингу		Країна	Показник
2019 рік	2018 рік		
1	2	Німеччина	88,21
2	1	Південна Корея	88,16
3	6	Сінгапур	87,01
4	4	Швейцарія	85,67
5	7	Швеція	85,50
6	5	Ізраїль	85,03
7	3	Фінляндія	84,00
8	11	Данія	83,22
9	8	США	83,17
10	10	Франція	82,75

Примітка. Складено автором за даними Bloomberg Innovation Index 2019 [39].

Для прогресивних країн з розвиненою економікою ситуація склалася дещо по іншому. США, які посідали першу позицію на момент запровадження Індексу Bloomberg у 2013 році, у 2019 році зайняли 9-те місце проти 8-го місця минулого року. Японія втратила свої позиції на три сходинки і посіла 12-те місце.

Друга за величиною економіка світу – Китай, піднявся на одне місце до 15-го. Він увійшов до рейтингу на другому місці за показником патентної діяльності та потрапив у першу п'ятірку за патентною ефективністю.

На думку деяких експертів, високий показник Китаю, ймовірно, свідчить про те, що країна була зайнята розбудовою і підготовкою до тривалої торговельної війни,

і тому країні необхідно терміново нагромаджувати ресурсів та підвищувати вартість виробництва. США та Китай підписали торговельну угоду, яка послабила напругу, знявши тарифи на деякі китайські товари в обмін на те, що Пекін погодився активізувати закупівлі американського експорту. Однак, пакт не зміг вирішити основні занепокоєння США щодо китайської практики інтелектуальної власності, обмежень цифрової торгівлі та кібербезпеки.

США відрізняються високим рейтингом у двох категоріях: високотехнологічна насиченість та патентна діяльність. Серед 20 компаній, здійснюють біржову торгівлю та мають найвищі витрати на дослідження та розробки за останні останні звітні роки, половина припадає на США. Це такі всесвітньо відомі компанії, як Amazon.com Inc., Alphabet Inc. та Microsoft Corp. Німецькі компанії (Volkswagen AG, Daimler AG, Siemens AG та Bayer AG Volkswagen AG, Daimler AG, Siemens AG та Bayer AG) у цьому рейтингу посідають друге місце.

Найбільшими стрибками серед рейтингових економік 2020 року характеризується Словенія, яка набрала 10 балів і досягла 21-ої позиції на тлі покращення патентної діяльності на 34 рівні. Чилі піднявся на сім сходинок до 51-го місця, не втратила свої позиції у жодній категорії і досягла особливих успіхів у патентній ефективності.

Водночас, найбільшим спадом у цьогорічному індексі відзначилася Нова Зеландія, показники якої знизилась на п'ять позицій 29-го місця на тлі зниження ефективності виробництва з доданою вартістю.

Чотири економіки світу вперше увійшли до Індексу інновацій: Алжир, який дебютував на 49-тій позиції, а також Єгипет, Казахстан та Макао.

Процес розробки рейтингу до 2020 року розпочався з більш ніж 200 економік, кожна з яких була оцінена за шкалою від 0 до 100 на основі семи однаково зважених категорій. Країни, які не надали дані щонайменше для шести категорій, були виключені з рейтингу, внаслідок чого загальна чисельність країн зменшилась до 105.

За результатами щорічної доповіді американської дослідницької компанії Strategy& «Global Innovation 1000» у 2019 році, було побудовано рейтинг для 129

країн за Індексом інновацій, які складають 91,8% світового населення та близько 96,8% світового ВВП (табл. 2.5)

Таблиця 2.5

Топ-10 найбільш інноваційних країн світу та їх обсяг ВВП у 2019 р.

Місце у рейтингу	Країна	Обсяг ВВП, млн. дол. США
1	Швейцарія	705,501
2	Швеція	551,031
3	США	20,494,1
4	Нідерланди	913,658
5	Великобританія	2,825,2
6	Фінляндія	273,960
7	Данія	352,058
8	Сінгапур	364,156
9	Німеччина	3,996,759
10	Ізраїль	369,690

Примітка. Складено автором за даними Всесвітнього економічного форуму [48].

До першої двадцятки входять: Республіка Корея, яка з кожним роком наближається до десятки лідерів, Китай, який демонструє позитивну динаміку, рухаючись до 14-го місця (у порівнянні з 17-им місцем у 2018 році) і твердо заявляє про себе як один із лідерів інновацій, Гонконг (Китай) (13-те місце), Канада (17-те місце), Ісландія (20-те місце), Бельгія (23-те місце), Ірландія (12-те місце), Японія (15-те місце), Люксембург (18-те місце), Австралія (22-ге місце) та Нова Зеландія (25-те місце) – рухаються вниз, тоді як Франція (16 місце), Норвегія (19 місце), Австрія (21-ше місце) та Естонія (24 місце) демонструють стабільність своїх показників.

За Глобальним індексом інновацій, Швейцарія посідає 1-ше місце у рейтингу вже дев'ятий рік поспіль, тоді як Швеція повертається до 2-ої позиції, яку вона посідала протягом шести попередніх років. США займає 3-тє місце, Нідерланди посідають 4-те місце, а Великобританія перемістилася на 5-те місце. Далі розташовані Фінляндія та Данія, кожна з яких посідає аналогічну позицію, як і у 2018 році: 6-те та 7-ме місце відповідно. У 2019 році Сінгапур посів 8-ме місце, Німеччина третій рік поспіль посідає 9-те місце. У 2019 році Ізраїль вперше потрапив до першої десятки лідерів інновацій та піднявся на одну сходинку порівняно з 2018 роком (див. Табл.

2.6). Також, вперше до Топ-10 потрапили країни Північної Африки та регіону Західної Азії. Ірландія залишила Топ-10 та посіла 12-те місце цього року.

Таблиця 2.6

Динаміка інноваційності країн у 2015-2019 рр.

Країна	Місце у рейтингу				
	2015	2016	2017	2018	2019
Швейцарія	1	1	1	1	1
Швеція	3	2	2	3	2
США	5	4	4	6	3
Нідерланди	4	9	3	2	4
Великобританія	2	3	5	4	5
Фінляндія	6	5	8	7	6
Данія	10	8	6	8	7
Сінгапур	7	6	7	5	8
Німеччина	12	10	9	9	9
Ізраїль	22	21	17	11	10

Примітка. Складено автором за даними World Intellectual Property Report 2019 [53].

Варто зазначити про вплив рівня інноваційного розвитку на рівень доходів країни. Так, Швейцарія, Швеція, США, Великобританія та Фінляндія входять до першої десятки країн з високими доходами. Новим учасником серед лідерів із середнім рівнем доходів є Мексика (56-те місце). У 2019 році серед груп із середнім рівнем доходів знаходиться Кенія (77-ме місце). Руанда посідає (94-те місце) місце серед країн з низьким рівнем доходів та піднялась на 5 позицій у порівнянні з минулорічним Глобальним інноваційним індексом на одну позицію серед групи країн з низьким рівнем доходів. Три країни входять у ТОП-10 групи з низьким рівнем доходу: Таджикистан (100 місце), Ефіопія (111 місце) та Буркіна-Фасо (117 місце) [42].

Важливим показником розвитку інтелектуальної власності у світі є показник патентної активності, що виражає кількість поданих заявок на реєстрацію прав на результати інтелектуальної діяльності.

У 2019 році кількість поданих заявок на реєстрацію патентів, товарних знаків та промислових зразків у всьому світі досягла рекордного рівня: винахідники з усього

світу подали 3,3 млн патентних заявок, що означає приріст даного показника на 5,2% у порівнянні з минулим роком і протягом 9-ти років поспіль. Загальна кількість заяв на реєстрацію товарних знаків склала 14,3 млн, що на 15,5% більше, ніж у 2018 році. Ці статистичні дані також свідчать, що протягом чотирьох останніх років у цій галузі спостерігаються подвійні темпи приросту. Загальна кількість поданих заявок на реєстрацію промислових зразків досягла 1,3 млн, а кількість заявок на реєстрацію корисних моделей вперше перейшла поріг у 2 млн. (рис. 2.1).

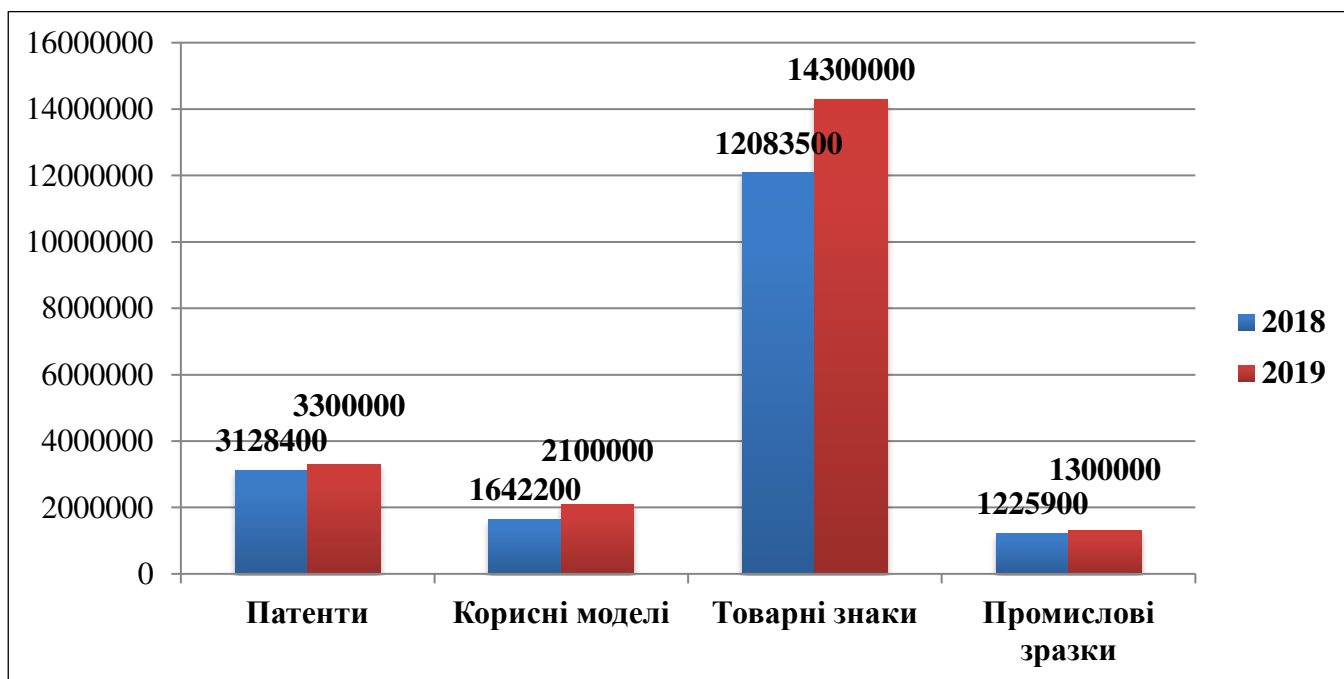

Рис. 2.1. Загальна кількість заявок на реєстрацію об'єктів інтелектуальної власності у 2018-2019 рр., (од.).

Примітка. Побудовано автором за даними World Intellectual Property Report 2019 [53].

Центром світової активності в галузі подання заявок на реєстрацію об'єктів інтелектуальної власності є Азія (див. Рис. 2.2). Країни Азії продовжують випереджати інші регіони за кількістю поданих заявок на реєстрацію патентів, корисних моделей, товарних знаків і промислових зразків. На ці країни припадає 66,8% усіх світових патентних заявок. За останнє десятиліття частка країн Азії в загальному обсязі поданих у всьому світі заявок на реєстрацію прав на вищезазначені об'єкти інтелектуальної власності зростала. Слід мати на увазі, що відомства

інтелектуальної власності країн Північної Америки не реєструють корисні моделі, і тому не показані на елементі діаграми, відповідному цій категорії прав ІВ.

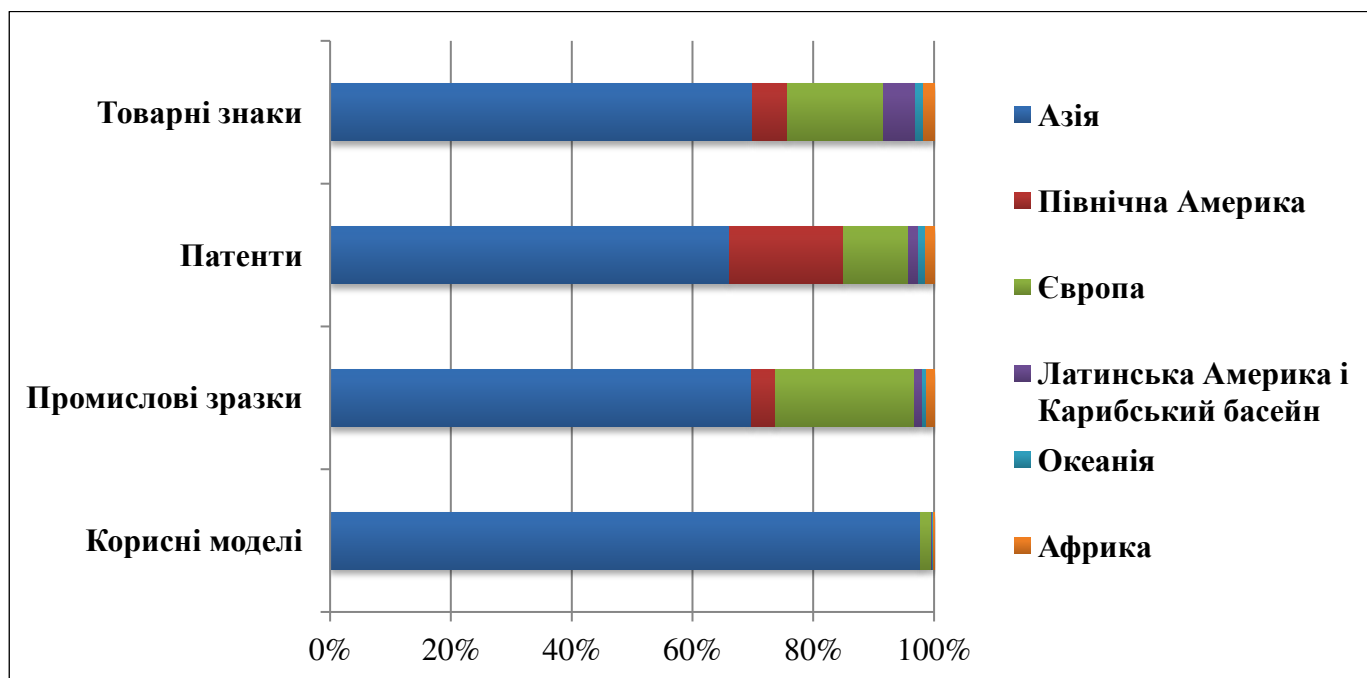

Рис. 2.2. Розподіл заявок на реєстрацію об'єктів інтелектуальної власності за регіонами світу у 2019 році, (%).

Примітка. Побудовано автором за даними World Intellectual Property Report 2019 [53].

Окрім кількості поданих заявок на реєстрацію об'єктів інтелектуальної власності, вагоме значення має показник зареєстрованих об'єктів. Він вказує на кількість діючих патентів або кількість тих об'єктів інтелектуальної власності, що пройшли відповідні процедури формального розгляду заявки та розгляду по суті на предмет можливості надання патентного захисту. Практика показує, що не всі подані заявки передбачають надання патентного захисту, тому показник діючих патентів відображає реальну ситуацію щодо патентної активності країн.

У 2019 році в світі налічувалося близько 14 млн діючих патентів. Аналіз динаміки кількості діючих патентів на об'єкти інтелектуальної власності протягом останніх двох років вказує на їх зростання за усіма основними групами об'єктів інтелектуальної власності (див. Рис. 2.3).

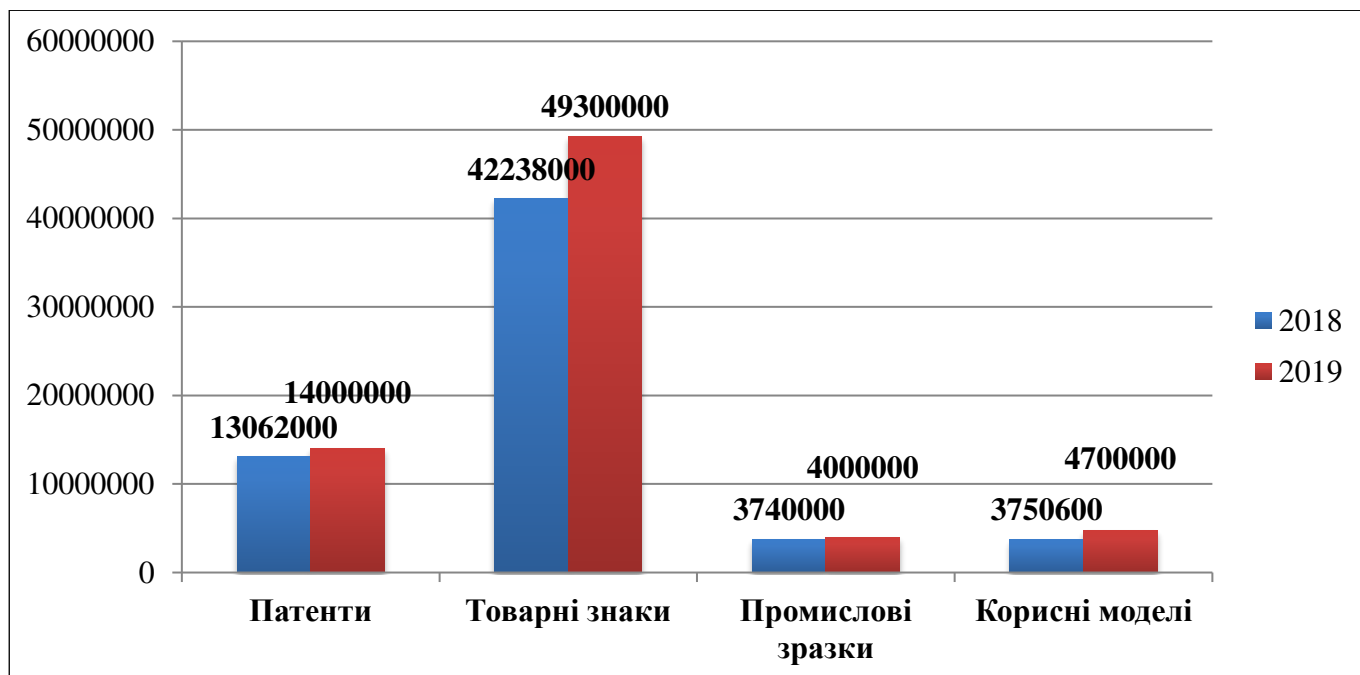

Рис. 2.3. Кількість діючих патентів на об'єкти інтелектуальної власності у 2018-2019 рр., (од.).

Примітка. Побудовано автором за даними World Intellectual Property Report 2019 [53].

Найбільша частка з 49,3 млн діючих у світі патентів на товарні знаки припадає на Китай (19,6 млн), США (2,4 млн), Індію (1,9 млн) та Японію (1,9 млн). На Китай також припадає найбільша кількість діючих у світі патентів на промислові зразки (40,4%). Крім того, Китаю належить 93% всіх діючих у світі патентів на корисні моделі. [53]

Отже, на сучасному етапі розвитку світового господарства інтелектуальна власність відіграє важливу роль у функціонуванні підприємств у мікро- та макросередовищі. Майже усі країни світу усвідомлюють всю важливість впровадження високих технологій та витрат на їх удосконалення і розвиток, у зв'язку з чим сприяють фінансуванню цієї галузі, починаючи із витрат на освіту і закінчуючи будівництвом кластерів та технопарків для активізації високотехнологічного розвитку.

2.2. Дослідження стратегій високотехнологічного бізнесу, заснованого на використанні інтелектуальної власності

Найбільш часто обговорюваним у наукових дослідженнях бар'єром, що стримує розвиток компаній-інноваторів, є дефіцит фінансових ресурсів. Однак, це проблема «на вході» інноваційного процесу породжує іншу проблему «на виході», а саме – проблему захисту результатів інноваційної діяльності, їх комерціалізації і, врешті – окупності. Так, будучи фінансово обмеженими, такі компанії-інноватори вважають вартість реалізації стратегії інтелектуальної власності занадто високою. До того ж, новим компаніям може не вистачати масштабів діяльності і ресурсів для виробництва та комерціалізації інновацій власними силами. І, що надзвичайно важливо в юрисдикціях зі слабким режимом захисту об'єктів інтелектуальної власності, функції контролю над додатковими активами, необхідними для комерціалізації інновацій, також стають виключною прерогативою самих компаній. Тобто, якщо компанія не має достатніх ресурсів для такого контролю, то її потенційні доходи присвоюють інші гравці ринку. Компанії-інноватори часто спеціалізуються на «виробництві знань», і для цих компаній інтелектуальна власність є надзвичайно важливою, оскільки більшість їх критично важливих активів – це саме знання.

Незважаючи на важливість нових компаній для інноваційного зростання економіки, на критичну важливість інтелектуальної власності для зазначених компаній-інноваторів для забезпечення окупності інновацій, і на існуючі проблеми нових інноваційних компаній при розробці стратегій в галузі інтелектуальної власності, дана область в науці є мало досліджуваною.

Ресурсний підхід до управління бізнесом дозволяє оцінити інновацію як VRIN-ресурс (від англ. Valuable, Rare, Imperfectly Imitable and Non-substitutable), тобто, ресурс, що є цінним, рідкісним, складно відтворюваним та незамінним. Відповідно, компанія-інноватор отримує конкурентну перевагу від володіння або контролю над таким VRIN-ресурсом в широкому сенсі слова, яким де-факто можуть бути активи, можливості, організаційні процеси, характеристики компанії, інформація, знання. Наслідком володіння або контролю стає рента – наднормативні прибутки, які

компанія, відповідно, прагне захистити шляхом встановлення бар'єрів і закріплення на певний час своєї монополії на VRIN-ресурс. Якщо таким ресурсом є знання, то визнаними у світовій практиці бар'єрними механізмами їх закріплення є право інтелектуальної власності або режим секретності. Саме ці два механізми посилюють ринкову владу компанії і дозволяють їй отримувати ренту від своїх знанневих ресурсів.

Станом на 2019 рік, 400 з 1000 найбільш високотехнологічних компаній світу мають загальну ринкову вартість 25,3 трлн. дол. США. Ці компанії об'єднують такі критерії, як інвестиційна привабливість та динаміка доходів (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Топ-10 найбільш високотехнологічних компаній світу у 2019 р.

Компанія	Місце у рейтингу у 2019 р.	Місце у рейтингу у 2018 р.	Країна розташування	Ринкова вартість (млрд. дол. США)
Apple	1	3	США	1285,5
AT&T	2	8	США	218,6
Toyota Motor	3	2	Японія	173,3
Alphabet	4	6	США	919,3
Microsoft	5	1	США	1359
Samsung Electronics	6	5	Південна Корея	278,7
Verizon Communications	7	9	США	237,7
Amazon	8	4	США	1233,4
Volkswagen Group	9	7	Німеччина	70,4
China Mobile	10	10	Китай	164,9

Примітка. Складено автором за даними офіційного сайту Forbes [28].

Компанія Apple, Inc. займається розробкою, виробництвом та продажем смартфонів, персональних комп'ютерів, планшетів, аксесуарів та інших різноманітних супутніх товарів і послуг. Географія діяльності корпорації поширюється майже на весь світ: Америку, Європу, Великий Китай, Японію та Азійсько-Тихоокеанський регіон. Американський сегмент включає Північну та Південну Америку. Європейський сегмент включає країни Європи, а також Індію,

Близький Схід та Африку. Сегмент Великого Китаю охоплює Китай, Гонконг та Тайвань. До сегменту Азії та Тихого океану входять Австралія та країни Азії. Продукція та послуги компанії включають продукти iPhone, Mac, iPad, AirPods, Apple TV, Apple Watch, продукти Beats, Apple Care, iCloud, магазини цифрового контенту, потокову передачу даних та послуги ліцензування. Компанію заснували Стівен Пол Джобс, Рональд Джеральд Уейн та Стівен Г. Возняк 1 квітня 1976 року, а її штаб-квартира знаходиться в Купертіно, штат Каліфорнія.

Компанія Apple, з її ринковою вартістю, оціненою у 1,172 трлн. дол. США, нещодавно оголосила фінансові результати за перший фінансовий квартал 2020 року. Компанія отримала квартальний дохід у розмірі 91,8 млрд. дол. США, що демонструє зростання на 9% порівняно з першим кварталом минулого року. Міжнародні продажі компанії склали 61% доходів за квартал (рис. 2.4).

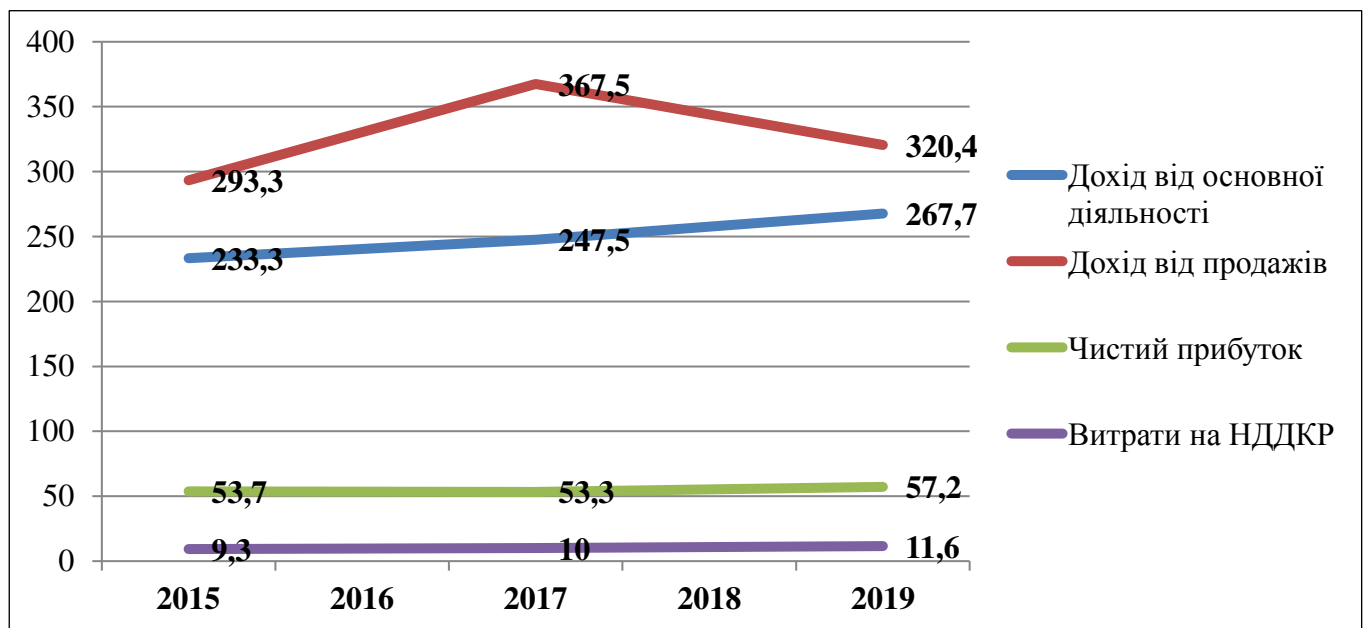

Рис. 2.4. Динаміка окремих показників діяльності компанії Apple Inc. у 2015-2019 рр., (млн. дол. США).

Примітка. Побудовано автором за даними Apple Annual Report 2019 [37].

Компанія AT&T, Inc. – холдингова компанія, яка займається наданням телекомунікаційними та технологічними послугами. Її департаменти комунікацій надають послуги підприємствам та споживачам, які знаходяться в США, а також у

всьому світі. Департамент WarnerMedia займається виробництвом та розповсюдженням художніх фільмів, телпередач, ігор та іншого контенту у різних цифрових форматах. Латиноамериканський департамент надає розважальні послуги за межами США. Департамент Xandr займається рекламними послугами. Компанія була заснована у 1983 році і має головний офіс у Далласі, штат Техас.

Ринкова вартість компанії AT&T складає 218,6 млн дол. США. У 2019 році компанія отримала 14,4 млн дол. США чистого прибутку, розрахованого за загальноприйнятими принципами бухгалтерського обліку. Складовими її чистого прибутку є доходи від операційного прибутку, а також від вартості акцій, якими володіє компанія (рис. 2.5).

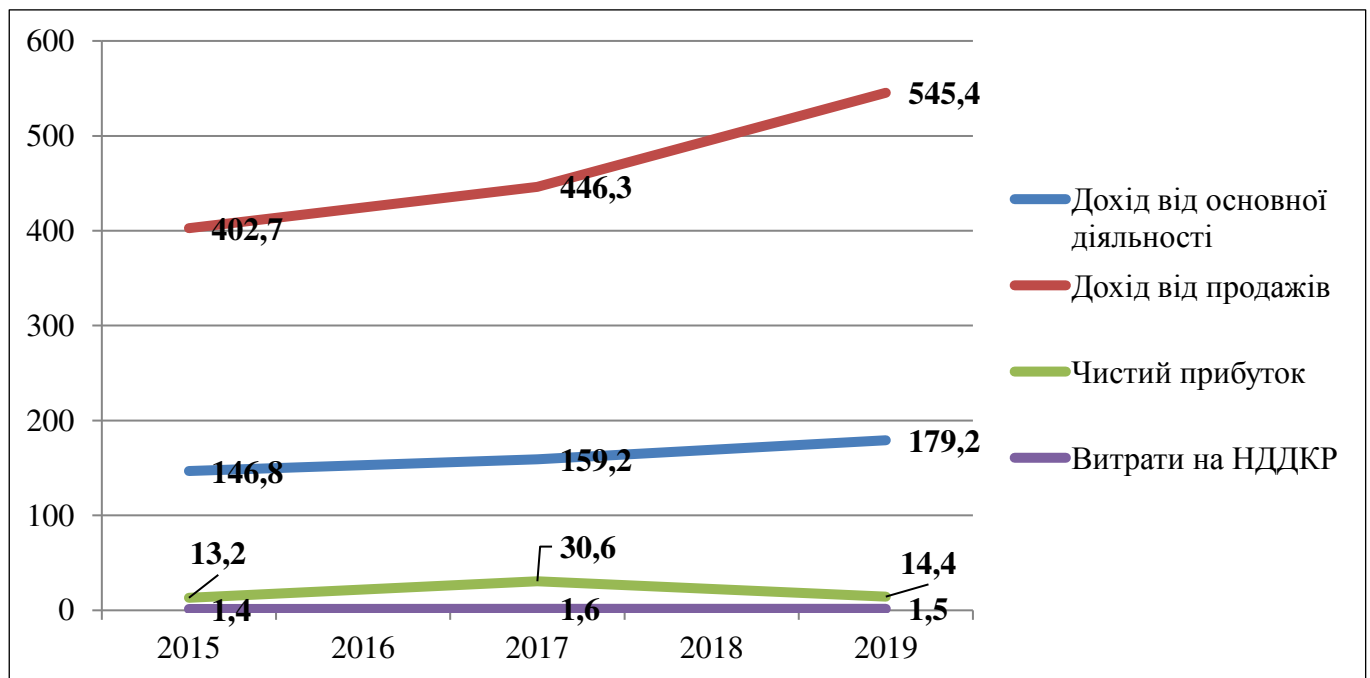

Рис. 2.5. Динаміка окремих показників діяльності компанії AT&T Inc. у 2015-2019 рр., (млн. дол. США).

Примітка. Побудовано автором за даними AT&T Annual Report 2019 [38].

Компанія Toyota Motor Corp. спеціалізується на виробництві та продажах автомобілів та комплектуючих деталей. Компанія здійснює свою діяльність у таких галузях, як автомобільна промисловість, фінансові послуги тощо. Сегмент виробництва автомобілів проектує, виготовляє, збирає та продає легкові автомобілі,

мікроавтобуси, вантажівки та комплектуючі деталі, а також бере участь у розробці інтелектуальних транспортних систем. Сектор «Фінансові послуги» пропонує дилерам та покупцям автомобілів Toyota допомогу у придбанні та оренді втомобілів. Компанія також займається роздрібним лізингом на основі лізингових договорів, проектуванням, виробництвом та продажем житла та телекомунікацій. Компанія була заснована Кійчиро Тойода 28 серпня 1937 року, а її штаб-квартира знаходиться в місті Тойота, Японія.

Ринкова вартість компанії складає 173,3 млн. дол. США, доходи від продажів, які станом на кінець 2019 року склали 495,1 млн. дол. США, значно перевищують доходи від основної діяльності, які становили 280,5 млн. дол. (рис. 2.6).

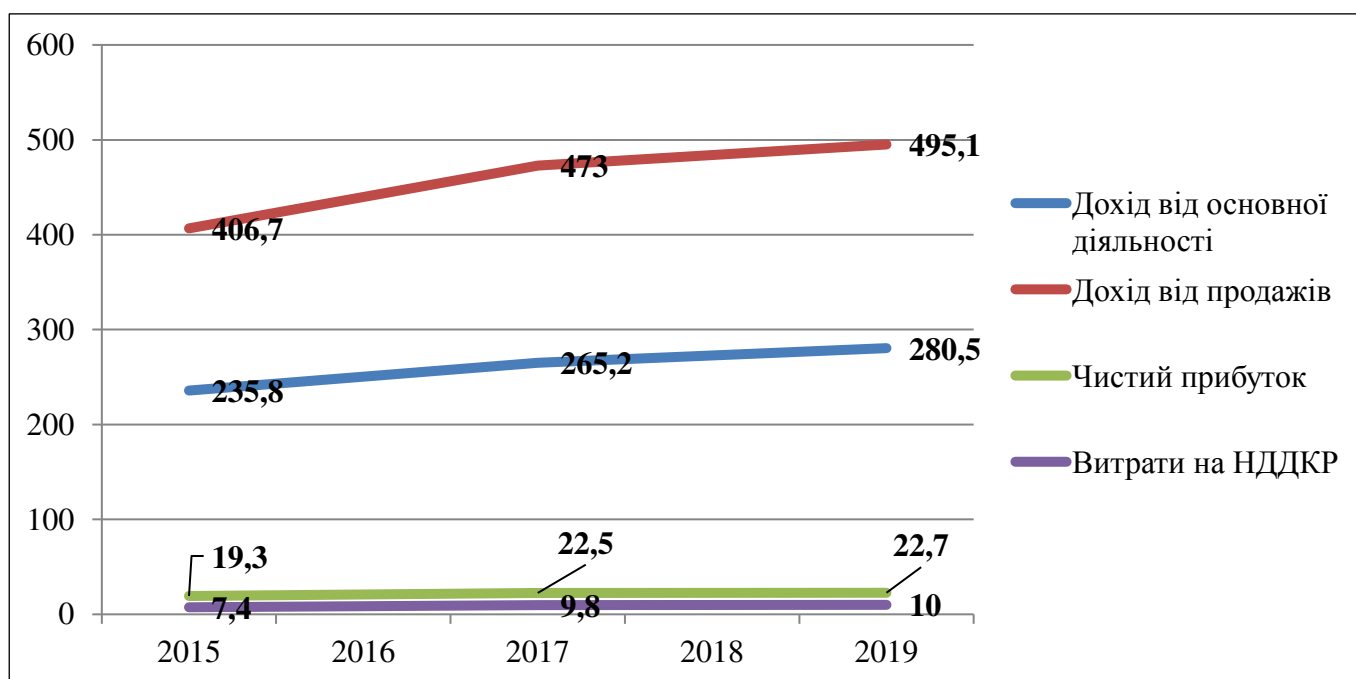

Рис. 2.6. Динаміка окремих показників діяльності компанії Toyota Motor Corporation у 2015-2019 рр., (млн. дол. США).

Примітка. Побудовано автором за даними Toyota Motor Corporation Annual Report 2019 [49].

Ринкову вартість компанії Alphabet Inc. (Google) оцінюють у майже 920 млрд дол. США. У 2019 році компанія Alphabet знову показала значне зростання доходів, отримавши 162 млрд дол. США, що на 18% більше, ніж у минулому році. В четвертому кварталі 2019 року компанія викупила власні акції загальною вартістю 6,1

млрд дол. США, що більше ніж удвічі перевищило суму викупу в четвертому кварталі 2018 року. Результати діяльності компанії у 2015-2019 роках демонструють стрімке зростання доходів від продажів та від основної діяльності (рис. 2.7).

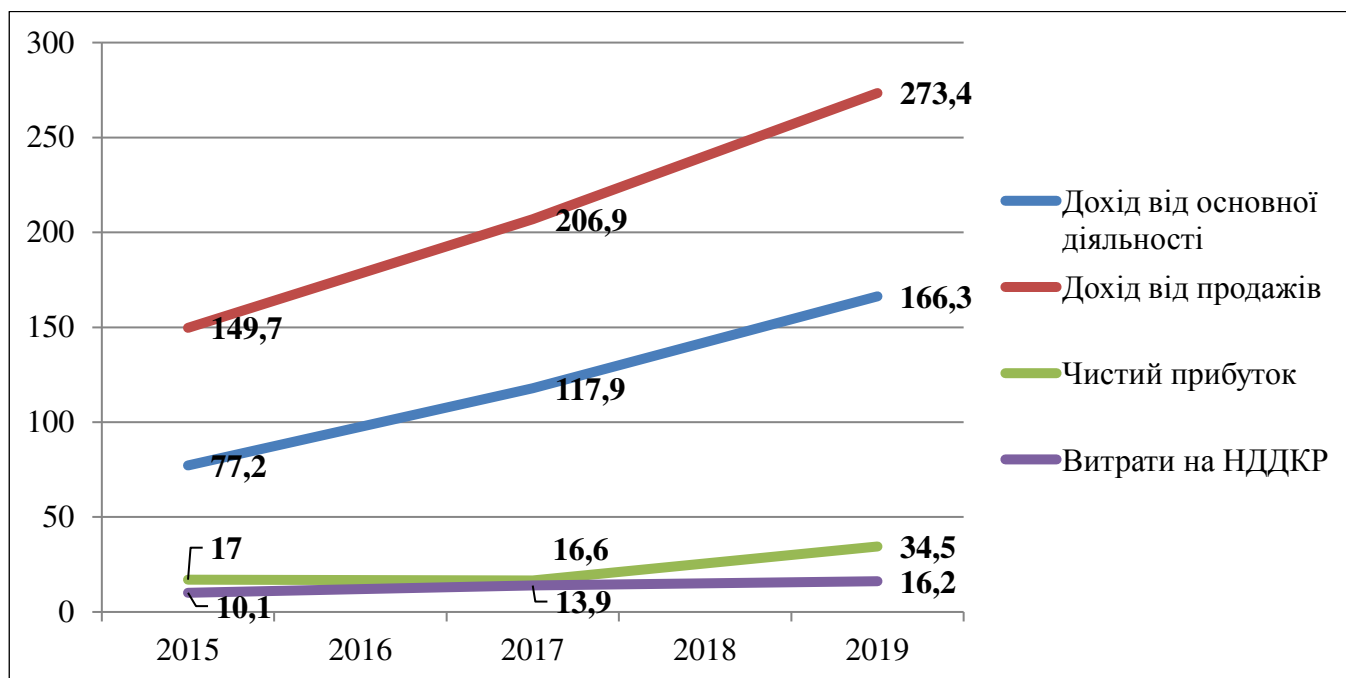

Рис. 2.7. Динаміка окремих показників діяльності компанії Alphabet Inc. у 2015-2019 рр., (млн. дол. США).

Примітка. Побудовано автором за даними Alphabet Inc. Annual Report 2019 [35].

Компанія Microsoft Corporation, ринкова вартість якої досягає 1,359 трлн дол. США, займається виготовленням, ліцензуванням і підтримкою десятків програмних продуктів та обчислювальних пристроїв.

Нещодавно Microsoft оголосила фінансові результати за перший фінансовий квартал 2020 року. Порівняно з відповідним періодом минулого фінансового року, її виручка склала 33,1 млрд. дол. США. Microsoft повернула акціонерам 7,9 млрд. дол. США у вигляді дивідендів та викупу акцій у першому кварталі фінансового року, що перевищує показник першого кварталу 2019 фінансового року на 28%.

Дохід від основної діяльності компанії Microsoft Corporation у 2019 році склав 138,6 млн дол. США, а чистий прибуток – 46,3 млн. дол. США (див. Рис. 2.8).

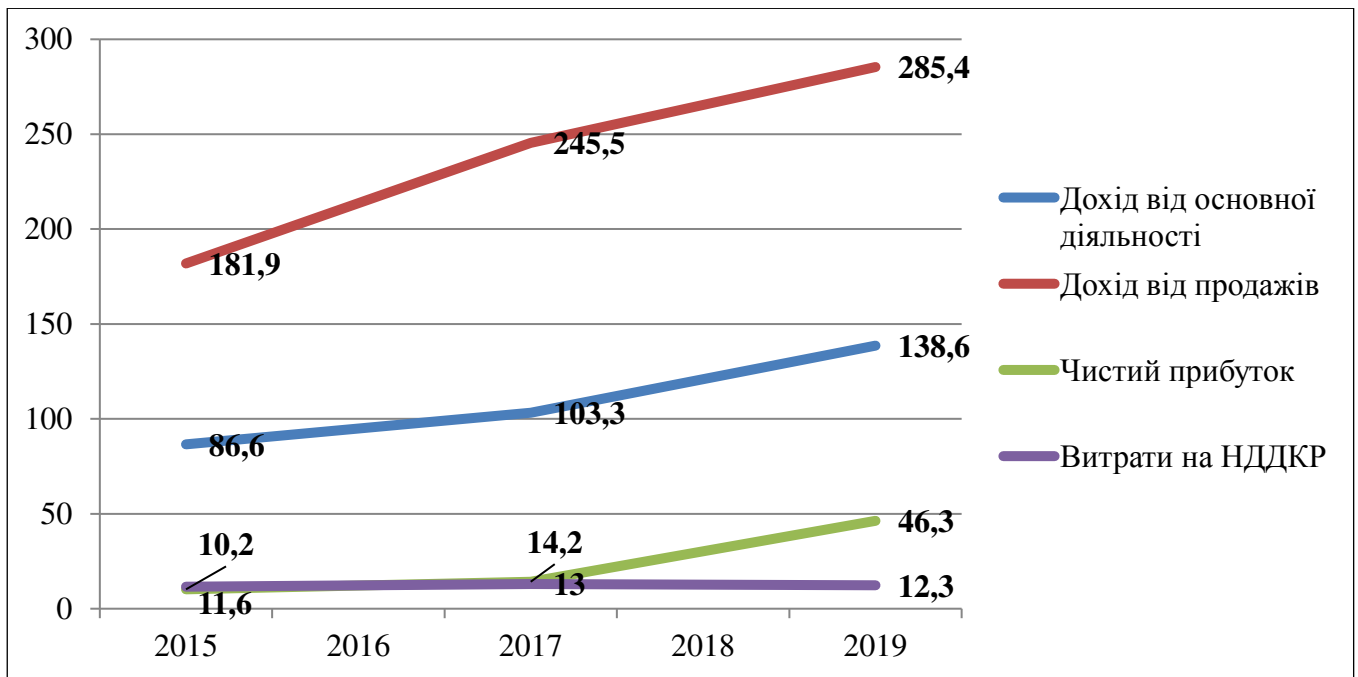

Рис. 2.8. Динаміка окремих показників діяльності компанії Microsoft Corporation у 2015-2019 рр., (млн. дол. США).

Примітка. Побудовано автором за даними Microsoft Corporation Annual Report 2019 [43].

Компанія Samsung Electronics Co., Ltd. займається виробництвом та продажем електроніки та комп'ютерної техніки. Компанія працює у таких галузях бізнесу, як побутова електроніка, інформаційні технології та мобільний зв'язок. Відділ побутової електроніки займається виробництвом та реалізацією кабельного телебачення, моніторів, принтерів, кондиціонерів, холодильників, пральних машин та медичних приладах. Відділ інформаційних технологій та мобільних комунікацій пропонує портативні продукти, системи зв'язку, комп'ютери та цифрові камери. Компанія була заснована 13 січня 1969 року, а її штаб-квартира розташована у м. Сувон, Південна Корея.

В 2019 році дохід Samsung від продажів склав 304,9 млн. дол. США, дохід від основної діяльності становив 197,6 млн. дол. США, а сума чистого прибутку знизилася до 18,4 млн. дол. В порівнянні з 2018 роком, в якому чистий прибуток становив 41 млн. дол. США (див. Рис. 2.9).

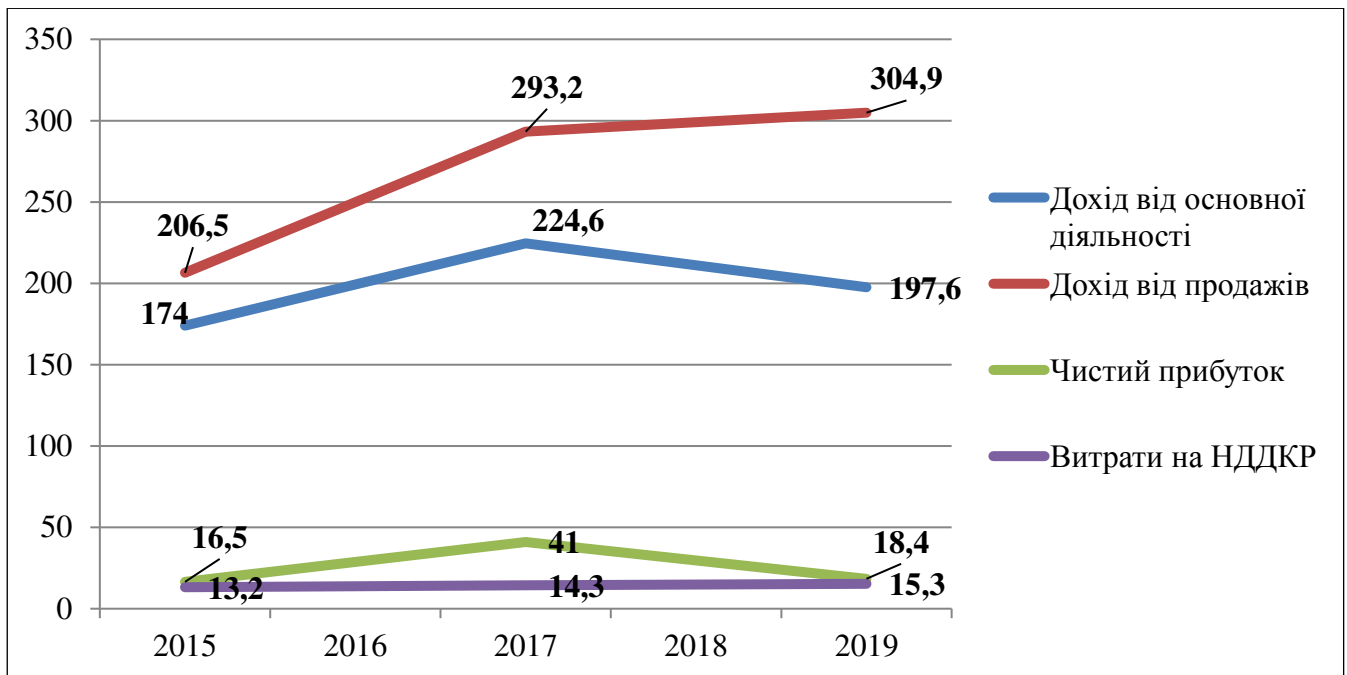

Рис. 2.9. Динаміка окремих показників діяльності компанії Samsung Electronics у 2015-2019 рр., (млн. дол. США).

Примітка. Побудовано автором за даними Samsung Electronics Annual Report 2019 [46].

Компанія Verizon Communications, Inc. – холдингова компанія, яка займається наданням комунікативної, інформаційної та розважальної продукції та послуг споживачам, бізнесу та державним установам. Вона працює через сегменти групи споживачів VerizonConsumer та бізнес-групи VerizonBusiness.

Споживчий сегмент надає орієнтовані на споживача послуги бездротового та провідного зв'язку. Бізнес-сегмент пропонує послуги та продукти бездротового та дротового зв'язку; послуги відео та даних; корпоративних мережевих рішень; безпеки та керування мережевих послуг; місцеві та міжміські голосові послуги; та мережевий доступ для надання різноманітних послуг та продуктів Internet of Things (IoT). Компанія була заснована у 1983 році, а головний офіс знаходиться у Нью-Йорку, штат Нью-Йорк.

Компанія Verizon Communications в 2019 році отримала 18,4 млн. дол. США чистого прибутку. Її дохід від основної діяльності склав 131,4 млн. дол. США, а дохід від продажів становив 294,5 млн. дол. США (див. Рис. 2.10).

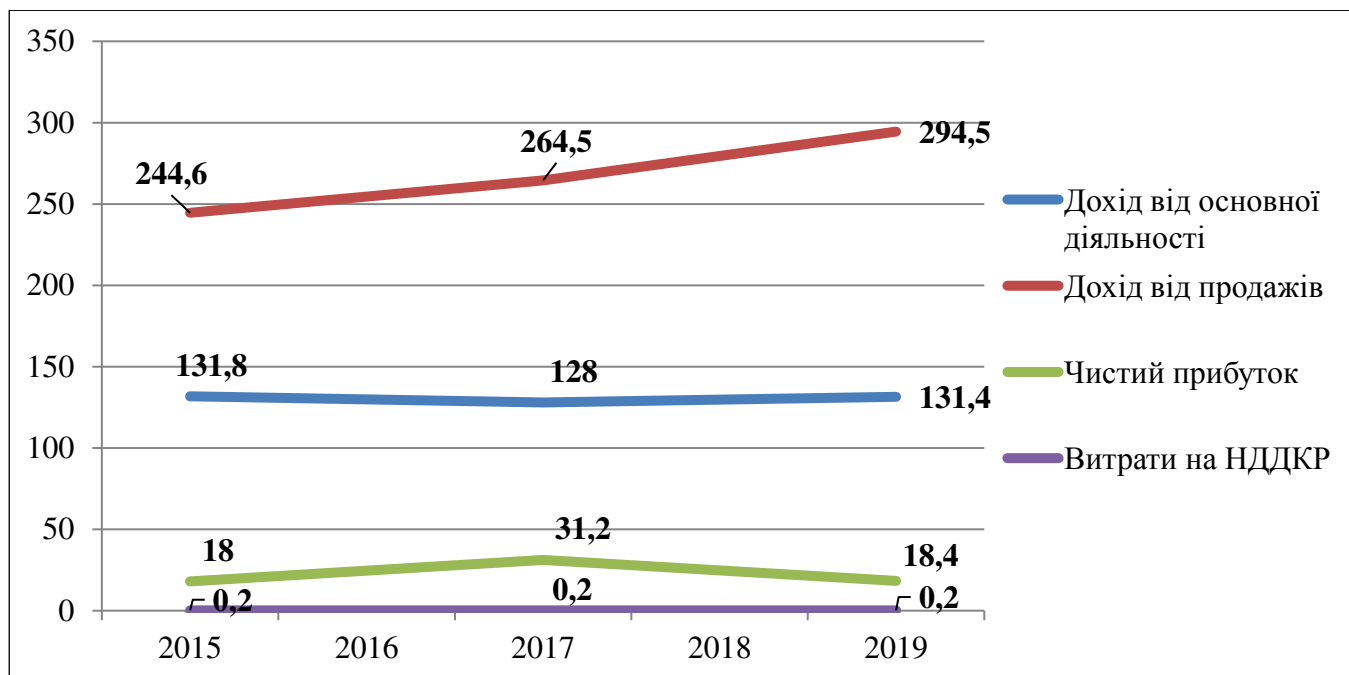

Рис. 2.10. Динаміка окремих показників діяльності компанії Verizon Communications у 2015-2019 рр., (млн. дол. США).

Примітка. Побудовано автором за даними Verizon Communications Annual Report 2019 [50].

Компанія Amazon.com, Inc. – компанія з ринковою вартістю 1,233 млрд. дол. США, яка розташована у Сіетлі. У четвертому кварталі 2019 року чисті продажі збільшилися на 21% порівняно з 72,4 мільярдами доларів у четвертому кварталі 2018 року, якщо не враховувати негативний вплив від зміни валютних курсів курсів упродовж року, внаслідок чого компанія недоотримала 120 млн дол. США за рік.

Операційний дохід компанії збільшився до 3,9 млрд дол. США у четвертому кварталі 2019 року порівняно зі збільшенням операційного доходу на 3,8 млрд дол. США у четвертому кварталі 2018 року.

Чистий дохід компанії збільшився до 3,3 млрд дол. США у четвертому кварталі 2019 року, або 6,47 долара за акцію порівняно з чистим доходом 3,0 млрд дол. США, або 6,04 долара за акцію у четвертому кварталі 2018 року. Чистий дохід у 2019 році збільшився до 10,6 мільярда доларів, порівняно з чистим доходом 10,1 млрд дол. США у 2018 році (див. Рис. 2.11).

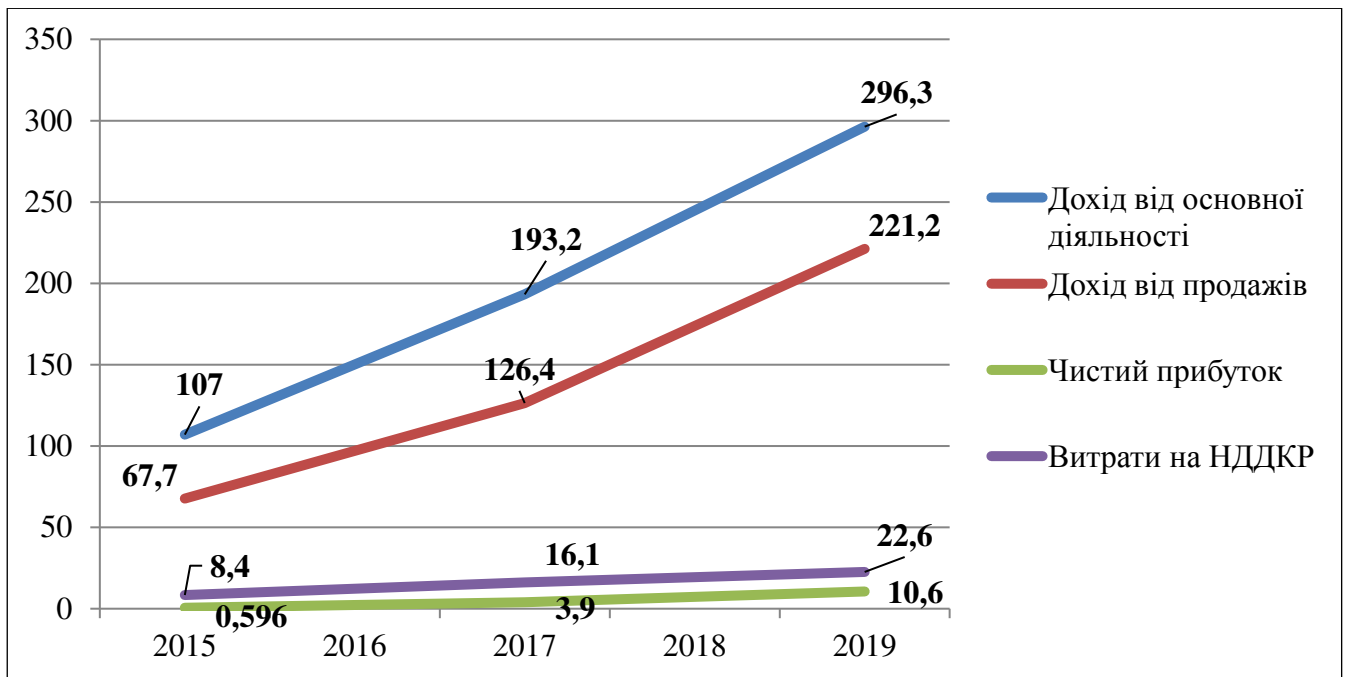

Рис. 2.11. Динаміка окремих показників діяльності компанії Amazon у 2015-2019 рр., (млн. дол. США).

Примітка. Побудовано автором за даними Amazon Annual Report 2019 [36].

Volkswagen AG займається виробництвом та продажем легкових комерційних транспортних засобів. Компанія також розробляє транспортні засоби та комплектуючі для підприємств холдингу. Volkswagen виготовляє легкові автомобілі, комерційний транспорт, також здійснює свою діяльність в галузях енергетики та фінансових послуг. Сегмент легкових автомобілів охоплює розробку транспортних засобів та двигунів; виробництво та продаж легкових автомобілів та комерційних транспортних засобів; та відповідні запчастини. Сектор комерційних транспортних засобів охоплює розробку, виробництво та продаж комерційних транспортних засобів, вантажних автомобілів та автобусів; і відповідних деталей і комплектуючих та пов'язаних з ними послуг. Енергетичний сегмент займається розробкою та виробництвом дизельних двигунів з великим діаметром, турбокомпресорів, промислових турбін, систем та хімічних реакторів; виробництво редукторів, рушійних компонентів, систем і тестування. Сегмент фінансових послуг включає фінансування дилерів та клієнтів, лізинг, банківські послуги, страхування, послуги з

управління автопарком. Компанія була заснована 28 травня 1937 року, а штаб-квартира знаходиться у м. Вольфсбург, Німеччина.

У 2019 році концерн Volkswagen Group, один з найбільших у світі автовиробників, продав у всьому світі 10,8 млн автомобілів. Це на 0,9% більше, ніж у 2018 році.

Раніше концерн VW Group, що об'єднує компанії Volkswagen, Audi, Skoda, Seat, Porsche, Bentley, Lamborghini і Bugatti, прогнозував, що за підсумками 2019 року його продажі будуть приблизно на такому ж рівні, як і в 2018 році. Зростання склало трохи менше одного відсотка (рис. 2.12).

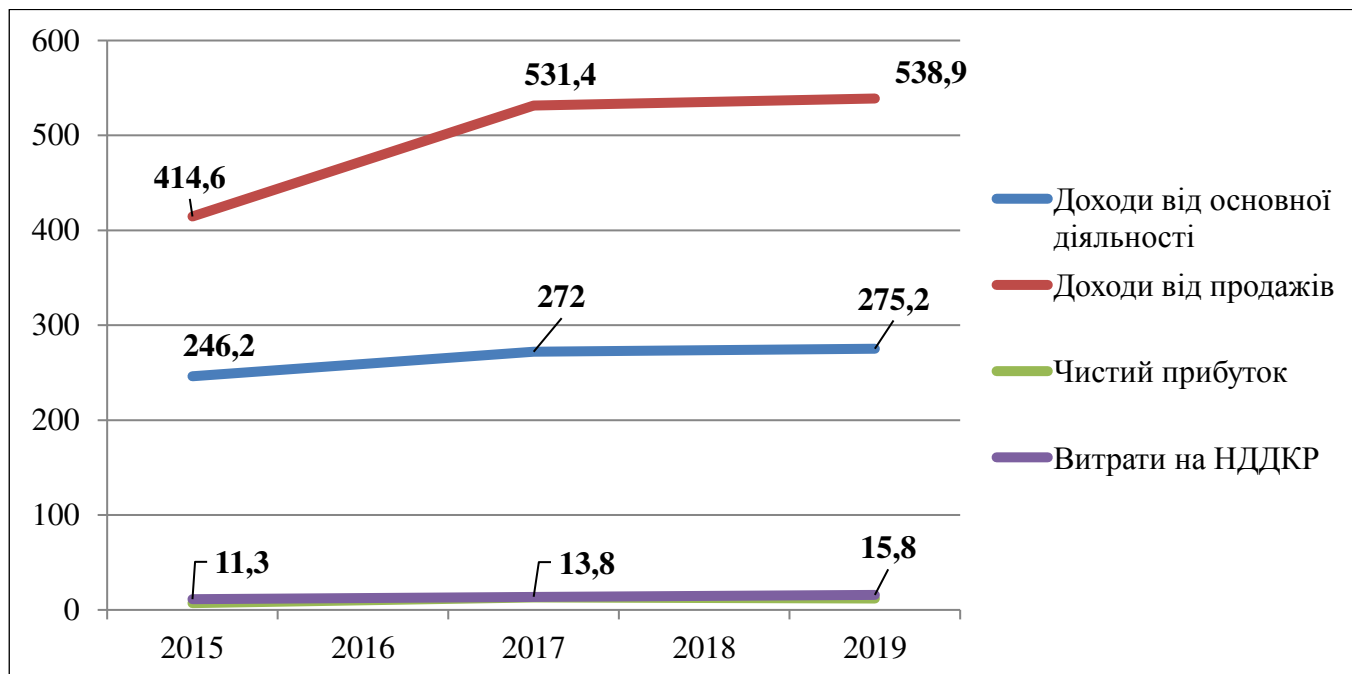

Рис. 2.12. Динаміка окремих показників діяльності Volkswagen Group у 2015-2019 рр., (млн. дол. США).

Примітка. Побудовано автором за даними Volkswagen Group Annual Report 2019 [51].

China Mobile Limited («Companу», а також її дочірні компанії «Group») була зареєстрована в Гонконзі 3 вересня 1997 року. Компанія була внесена до списку на Нью-Йоркській фондовій біржі («NYSE») та Фондовій біржі Hong Kong Limited («HKEX» або «Stock Exchange») 22 жовтня 1997 року та 23 жовтня 1997 року

відповідно. Компанія була прийнята до складу складових акцій індексу Ханг Сенг у Гонконзі 27 січня 1998 року.

Її бізнес в основному складається з мобільного голосового зв'язку та передачі даних, широкопasmового телефонного зв'язку та інших інформаційно-комунікаційних послуг. Станом на 31 грудня 2019 року в Групі працювало 456 239 співробітників і загалом 950 мільйонів клієнтів мобільного зв'язку та 187 мільйонів абонентів широкопasmового зв'язку, щорічний дохід становив 745,9 мільярдів юанів (рис. 2.13).

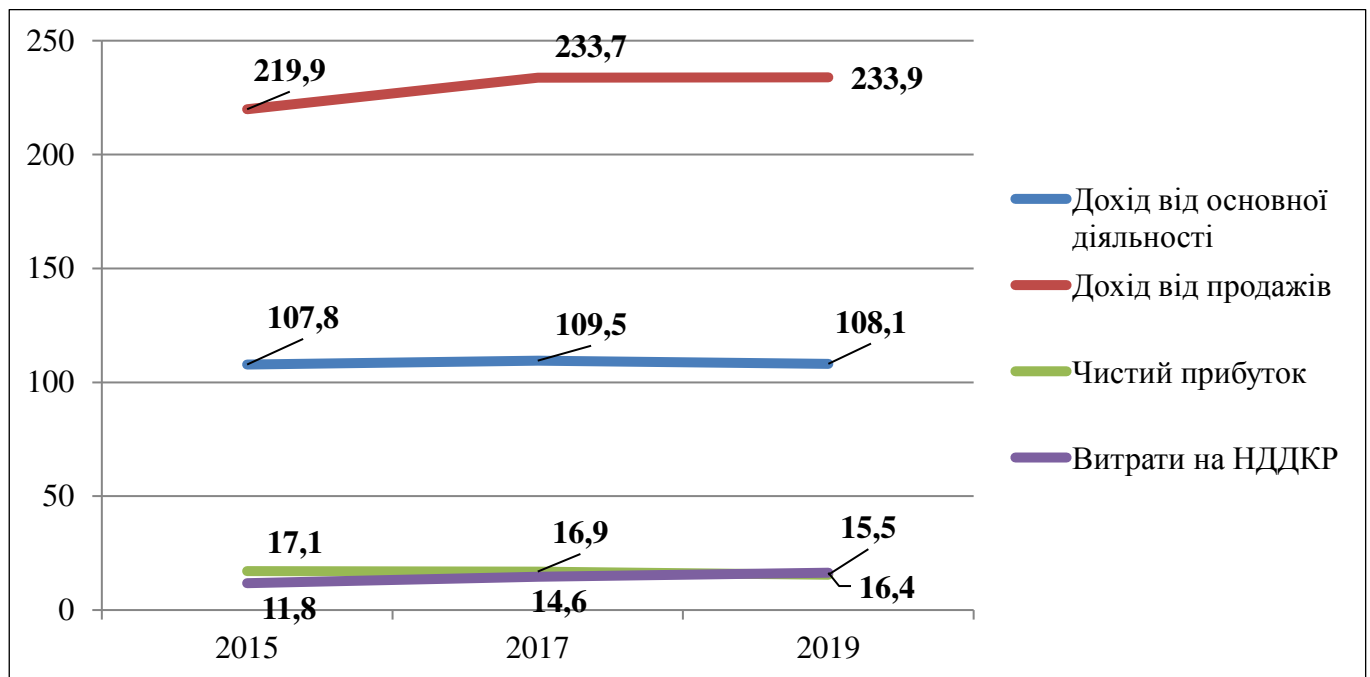

Рис.2.13. Динаміка окремих показників діяльності компанії China Mobile у 2015-2019 рр., (млн. дол. США).

Примітка. Побудовано автором за даними China Mobile Annual Report 2019 [41].

Як провідний постачальник послуг телекомунікаційних послуг в Китаї, Group надає повноцінні послуги зв'язку у всіх 31 провінціях, автономних регіонах та муніципалітетах, що безпосередньо керують, на всій території Китаю та в спеціальному адміністративному регіоні Гонконгу, і може похвалитися телекомунікаційними засобами світового класу. оператор з найбільшою світовою мережею та базою клієнтів, що займає провідне місце в рентабельності та рейтингу ринкової вартості.

Таким чином, стратегії розвитку найбільших високотехнологічних компаній світу орієнтовані на збільшення витрат на дослідження і розробки інноваційної продукції, які у короткостроковій перспективі перетворюються на її власні об'єкти інтелектуальної власності. З кожним роком кількість зареєстрованих патентів, промислових зразків та корисних моделей, зареєстрованих високотехнологічними компаніями збільшується. Якщо підприємства будуть продовжувати інвестувати власні кошти у інноваційні розробки, кількість об'єктів інтелектуальної власності буде збільшуватися, а з нею буде зростати і прибуток корпорацій.

2.3. Оцінка світового досвіду комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності в контексті розвитку високих технологій

Перетворення інновацій на рушійну силу світового економічного розвитку обумовлює активізацію процесів міжнародного науково-технічного обміну. Світова практика свідчить, що основною комерційною формою міжнародної передачі технологій є торгівля патентами, ліцензіями, торговельними марками, промисловими зразками та корисними моделями.

Більшість країн, які прагнуть до постійного економічного зростання та розвитку, зараз приділяють значну увагу розвитку галузей, що базуються на технологічних інноваціях. Нові «Кремнієві долини» почали створюватись у декількох країнах світу. Враховуючи динаміку світового технологічного розвитку останніх двох десятиліть, багато країн Західної Європи починають створювати венчурні центри в новостворених університетах.

Протягом останніх років суттєво активізується процес використання високих технологій у всьому світі, а високотехнологічна виробнича база дозволила прискорити експорт високих технологій. Здатність країн, що розвиваються, досягти рівня розвинених країн залежить від масштабів експорту високих технологій, якого ці країни можуть досягти. Для країн, що розвиваються, важливо швидко зосередитись на покращенні рівня освіти та науково-дослідної діяльності, а також на виробництві та експорті високотехнологічної продукції.

Як видно з таблиці 2.8, яка показує сучасний стан експорту технологій окремими країнами світу, Китай має абсолютну перевагу серед країн, що розвиваються. Для цього існує багато причин, найважливішими з яких є орієнтація країни на промислове виробництво, освітню сферу та інвестиції у науково-дослідні проекти.

Таблиця 2.8

Динаміка експорту високих технологій деякими країнами світу,
У 2000-2018 рр., (млрд. дол. США).

Роки	2000	2010	2015	2017	2018
Країни, що розвиваються					
Китай	41,7	406,1	554,3	654,2	731,9
Південна Корея	54,3	121,5	126,5	166,7	192,8
Мексика	31,2	37,7	45,8	69,7	74,9
Бразилія	6,0	8,1	8,8	10,7	11,1
Російська Федерація	3,9	5,1	9,7	10,5	10,2
Індонезія	5,8	5,7	4,4	5,9	6,4
Туреччина	1,1	1,7	2,3	3,5	3,2
Розвинені країни					
Німеччина	85,5	158,5	185,6	195,8	210,1
США	197,5	145,9	154,3	156,9	156,4
Японія	128,9	122,1	91,5	106,4	111,1
Великобританія	71,1	60,2	69,4	75,3	76,9
Світ	1158,1	1780,1	2304,2	2885,7	-

Примітка. Складено автором за даними Світового банку [31].

Низький та середній рівень розвитку технологій мають найбільшу додану вартість саме у країнах, що розвиваються. Тут варто відзначити місце Південної Кореї як єдиної країни, що розвивається, де високі технології мають найвищу додану вартість.

Продовольча галузь формує найбільшу частку доданої вартості у деяких країнах, що розвиваються (Південна Африка, Мексика, Бразилія, Індонезія, Туреччина), і характеризується низьким рівнем технологічного розвитку (див. Табл. 2.9).

Галузі економіки з найбільшою часткою доданої вартості
у країнах, що розвиваються, %

Країна	Галузь	Частка доданої вартості	Рівень технологій галузі
Південна Корея	Інформаційні та комунікативні технології	25%	Високотехнологічний
Російська Федерація	Нафтова, ядерна та вугільна промисловість	22%	Низькотехнологічний
Південна Африка	Продовольча	22%	Низькотехнологічний
Мексика	Продовольча	22%	Низькотехнологічний
Бразилія	Продовольча	21%	Низькотехнологічний
Індонезія	Продовольча	20%	Низькотехнологічний
Індія	Хімічна промисловість	18%	Середньо-низькотехнологічний
Туреччина	Продовольча	14%	Низькотехнологічний
КНР	Металургія	14%	Середньо-низькотехнологічний

Примітка. Складено автором за даними Організації економічного співробітництва та розвитку [30].

У 2018 році в ЄС діяло приблизно 38 922 підприємств у секторі високотехнологічних виробництв (див. Табл. 2.10), що склало 0,2% від загальної кількості підприємств у ЄС. Найбільша кількість виробників високотехнологічної спостерігалась у Німеччині (7 561), Італії (5 400) та Польщі (3 662). Найбільший торговельний оборот характерний для Франції (168 166), Німеччини (167 216) та Італії (57 377), а найвища частка доданої вартості – для Німеччини (60 702), Франції (39 833) та Італії (19 712). Найбільша частка виробників високотехнологічної продукції у загальній кількості зайнятого населення спостерігалась у Хорватії (0,4%), Чехії, Данії, Німеччині, Ірландії, Угорщині, Словенії, Фінляндії та Швеції (кожна – по 0,3% відповідно). Частка виробників високих технологій у загальній кількості зайнятого населення була найвищою в Угорщині (5,3%), Франції (4,5%) та Фінляндії (4,3%).

Основні показники високотехнологічних виробництв окремих країн ЄС

Країна	Кількість підприємств, од.	Торгівельний оборот, млн. євро	Виробнича вартість, млн. євро	Частка доданої вартості, млн. євро
Чехія	3420	15254	14641	2282
Німеччина	7561	167216	156607	60702
Бельгія	586	28957	31336	10035
Франція	2896	168166	165869	39833
Австрія	710	12253	11348	4462
Нідерланди	1862	45228	41850	6292
Польща	3662	16071	15238	3444
Усього	38992	653411	630083	188140

Примітка. Складено автором за даними Євростату [32].

Загальна кількість реалізованої високотехнологічної продукції збільшилася з 288 млрд. євро у 2008 році до 337 млрд. євро у 2018 році. Це було еквівалентно середньорічному приросту на 1,6% (рис. 2.14).

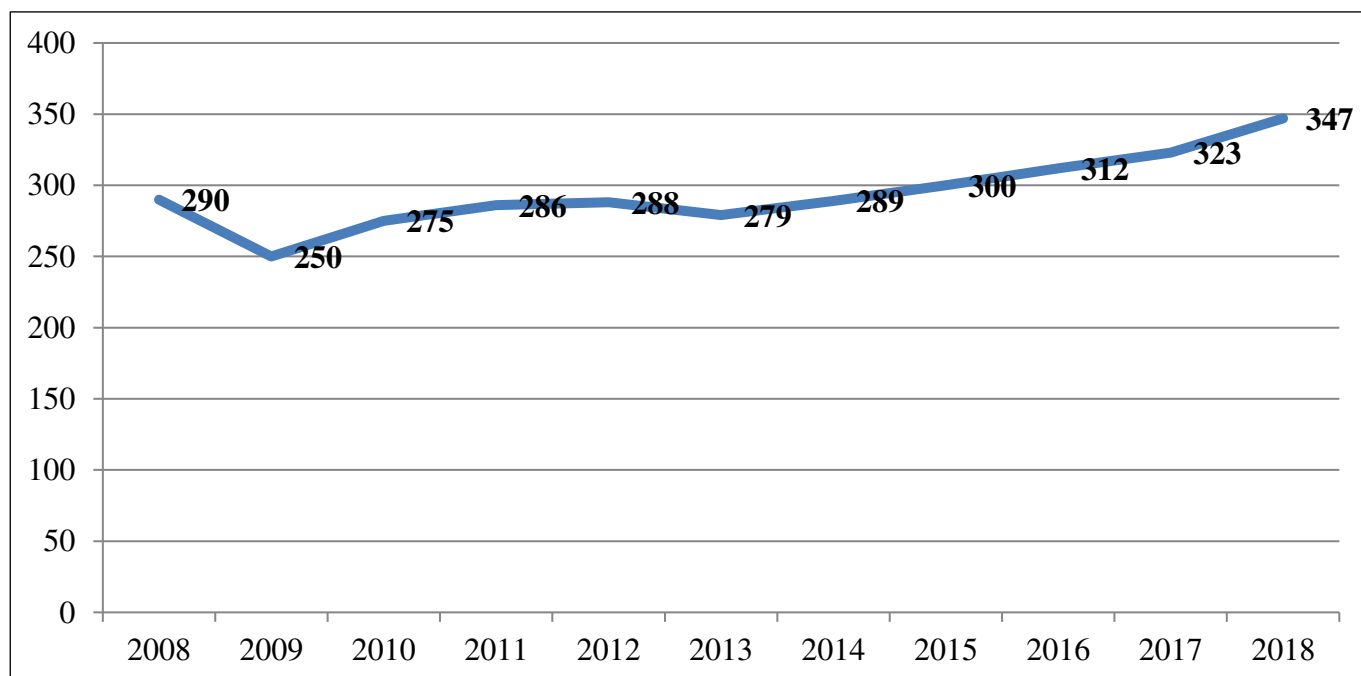

Рис. 2.14. Динаміка експорту високотехнологічної продукції з ЄС у 2008-2018 рр., (млн. євро).

Примітка. Побудовано автором за даними Євростату [32].

У 2018 році найбільшою галуззю виробництва високотехнологічної продукції була фармацевтика, прибуток від якої становив 78,3 млрд євро. Також це галузь із найвищими середньорічними темпами зростання (6,8%) за період з 2008 по 2018 рік. Також спостерігалось зростання виробництва товарів військової галузі (5,2%), аерокосмічної галузі (4,8%), наукоємних приладів (3,1%) та електротехніки (2,0%). Водночас, відбулося падіння середньорічних темпів зростання у таких галузях, як виробництво комп'ютерної та обчислювальної техніки (-2,7%), електроніка та телекомунікації (-1,8%), хімічна промисловість (-0,7%) та неелектричні машини (-0,3%) (рис. 2.15).

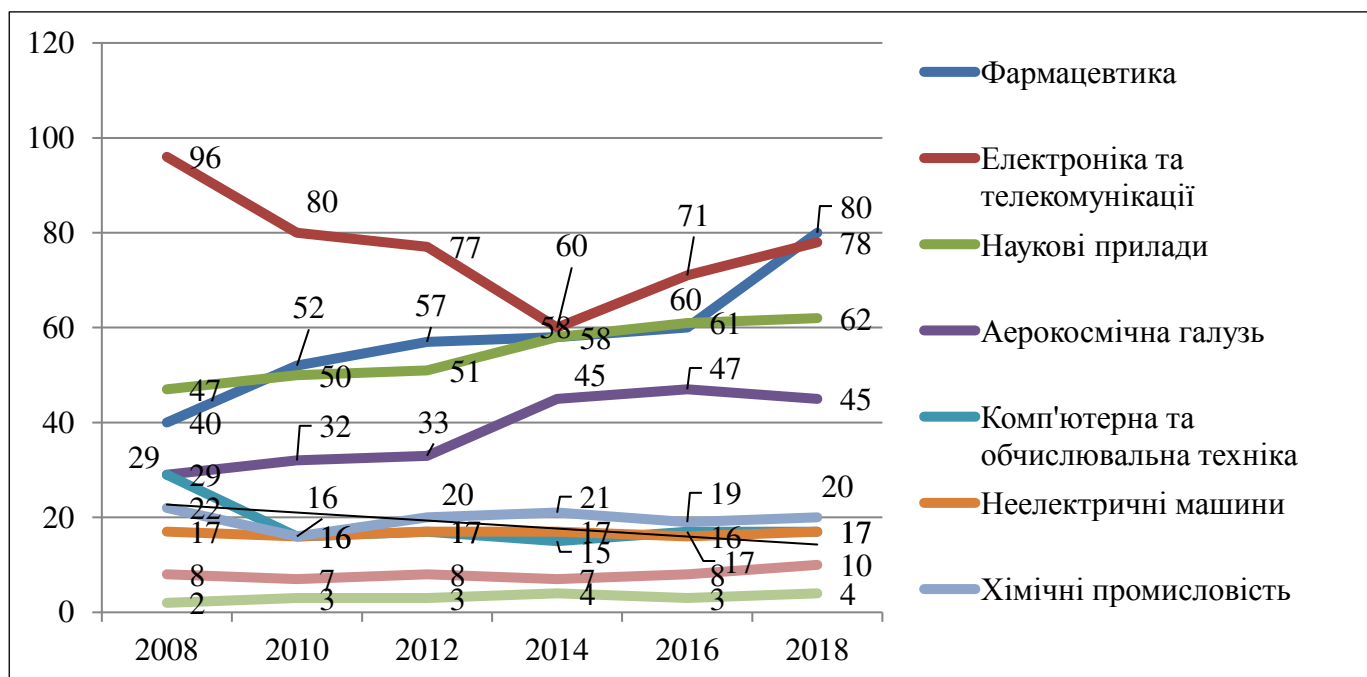
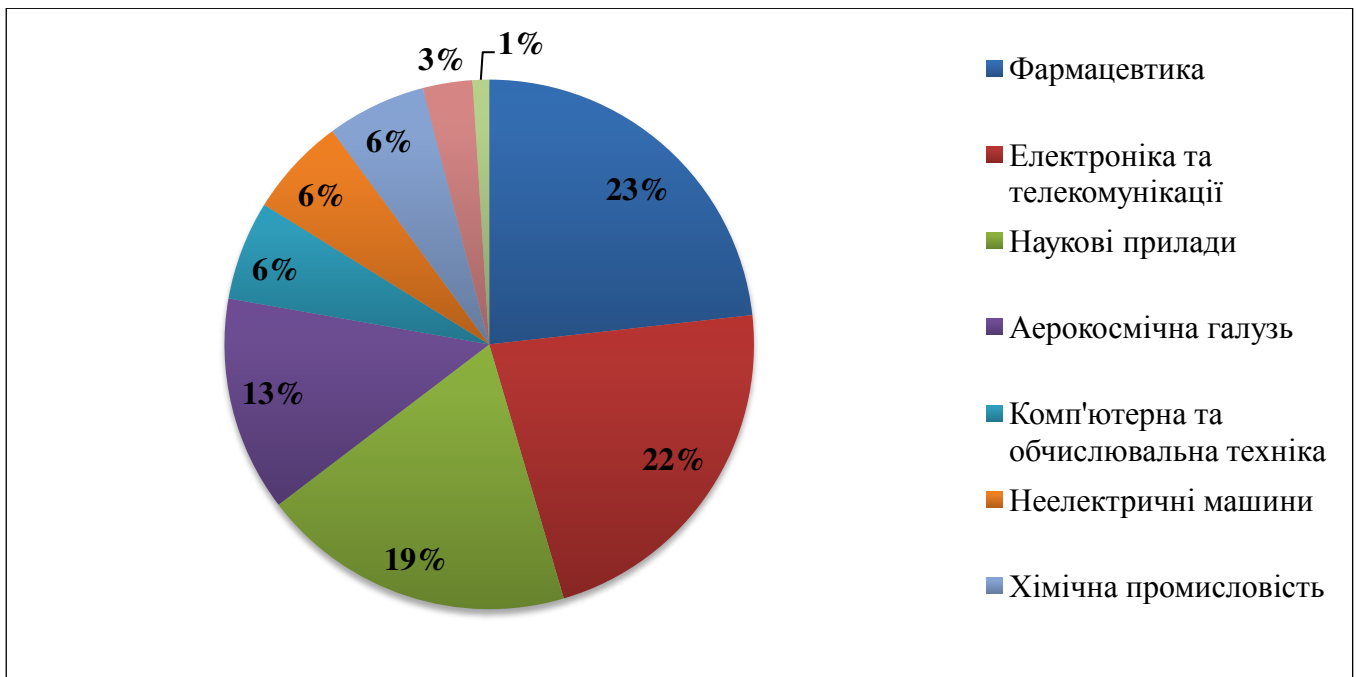

Рис. 2.15. Динаміка експорту високотехнологічної продукції з ЄС за галузями у 2008-2018 рр., (млн. євро).

Примітка. Побудовано на автором за даними Євростату [32].

У 2018 році частка фармацевтики у загальній кількості реалізованої високотехнологічної продукції була найвищою (23%). Інші галузі з часткою понад 10% – електроніка та телекомунікації (22%), наукові прилади (19%) та аерокосмічна галузь (13%) (див. Рис. 2.16).

Рису. 2.16. Частка галузей економіки у загальній кількості реалізованої високотехнологічної продукції країнами ЄС у 2018 р., (млн. євро).

Примітка. Побудовано на автором за даними Євростату [32].

У 2019 році більше половини імпорту високотехнологічної продукції з країн, які не є членами ЄС, припадає на Китай (32,5%) та США (22,5%) (рис. 2.17).

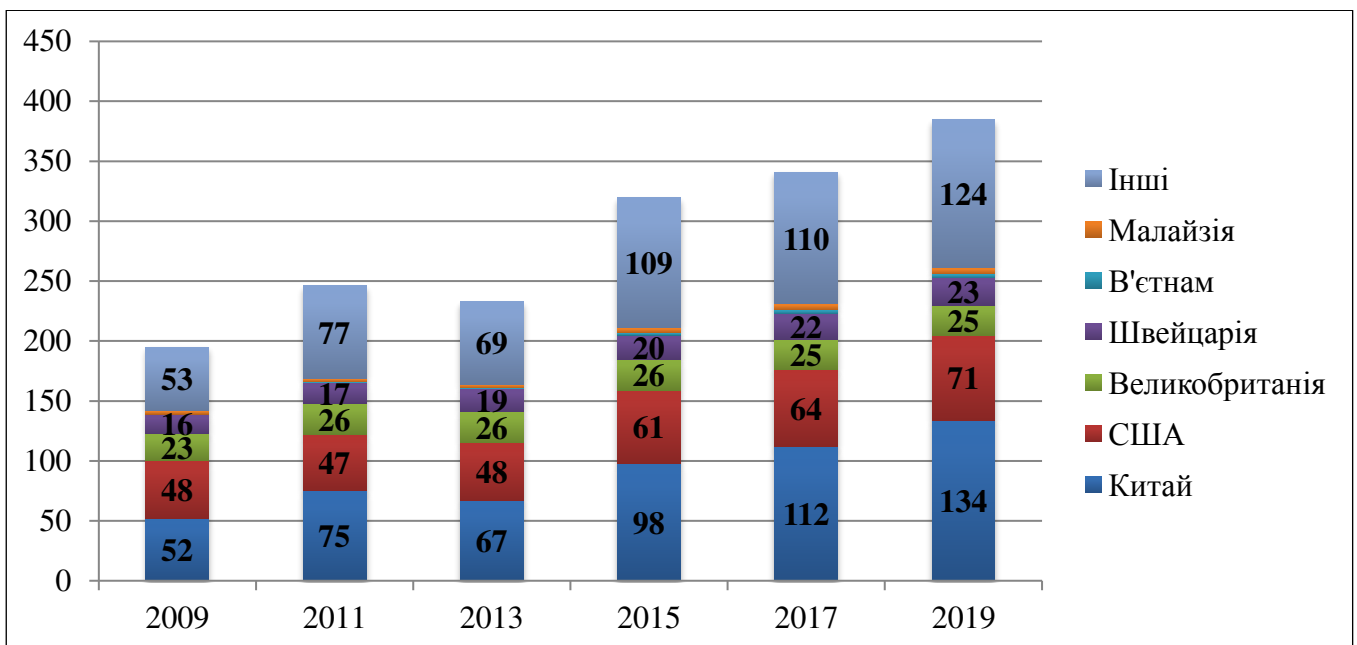

Рис.2.17. Основні країни-імпортери високотехнологічної продукції з ЄС у 2009-2019 рр., (млн. євро).

Примітка. Побудовано на автором за даними Євростату [32].

У період з 2009 по 2019 рік імпорт збільшився з 202 млрд. до 362 млрд. євро, що еквівалентно середньорічному темпу приросту у 6,0%. Серед шести країн-найкращих партнерів найбільше збільшився в абсолютних показниках імпорт з Китаю – з 56 млрд. євро до 118 млрд. євро, тоді як В'єтнам з 42,9% мав найвищі середньорічні темпи зростання.

На рисунку 2.18 зображено 9 найбільших імпортерів високотехнологічної продукції з ЄС у 2019 році.

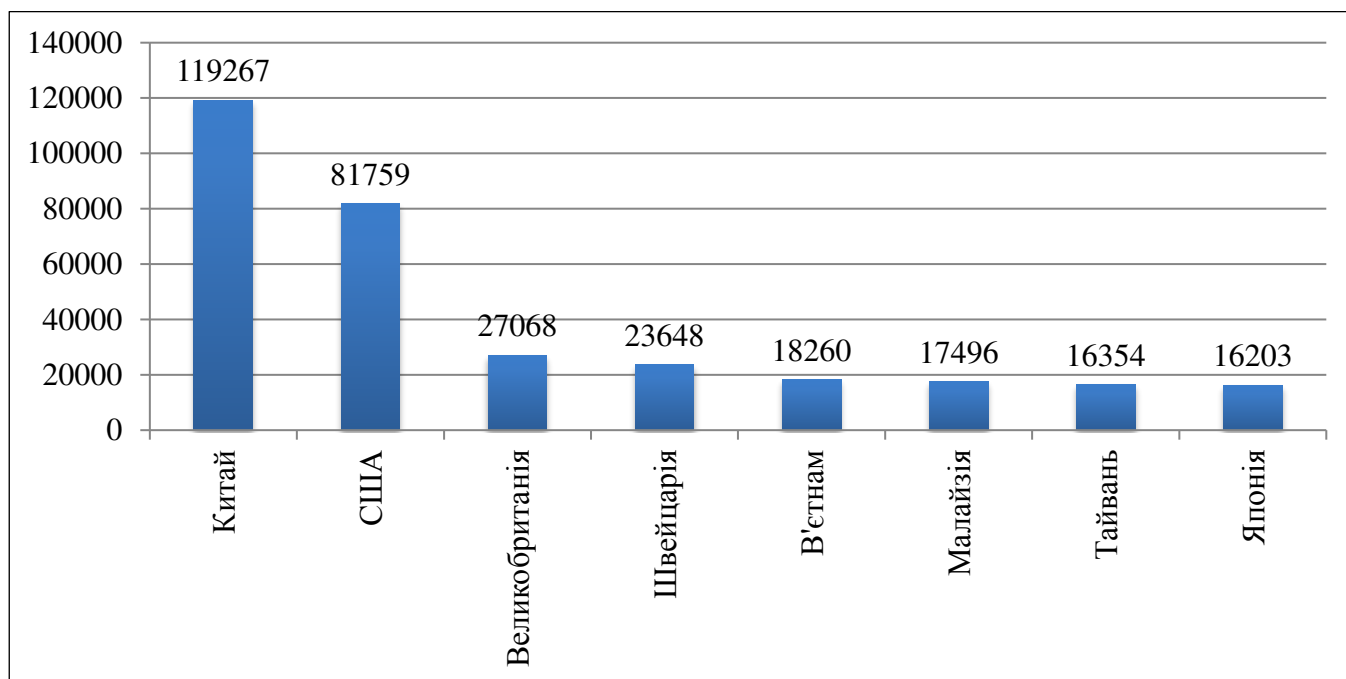

Рис.2.18. Основні країни-імпортери високотехнологічної продукції з ЄС у 2019 році, (млн. євро).

Примітка. Побудовано на автором за даними Євростату [32].

Найбільшою статтею імпорту високотехнологічної продукції з ЄС були електроніка та телекомунікації (136,1 млрд євро) (див. Рис. 2.19). Галуззю з найвищим показником середньорічних темпів зростання протягом 2009-2019 років була фармацевтика (9,2%). Темпи зростання, які перевищували 5% спостерігалися також у аерокосмічній галузі (8,7%), виробництві електричних приладів (8,4%), військовій галузі (7,8%), у галузі електроніки та телекомунікацій (6,4%), неелектричних машин та наукових приладів (по 5,3% відповідно). Імпорт комп'ютерної та обчислювальної

техніки (3,0%) сповільнив темпи приросту, тоді як імпорт хімічної промисловості зазнав падіння (-0,3%).

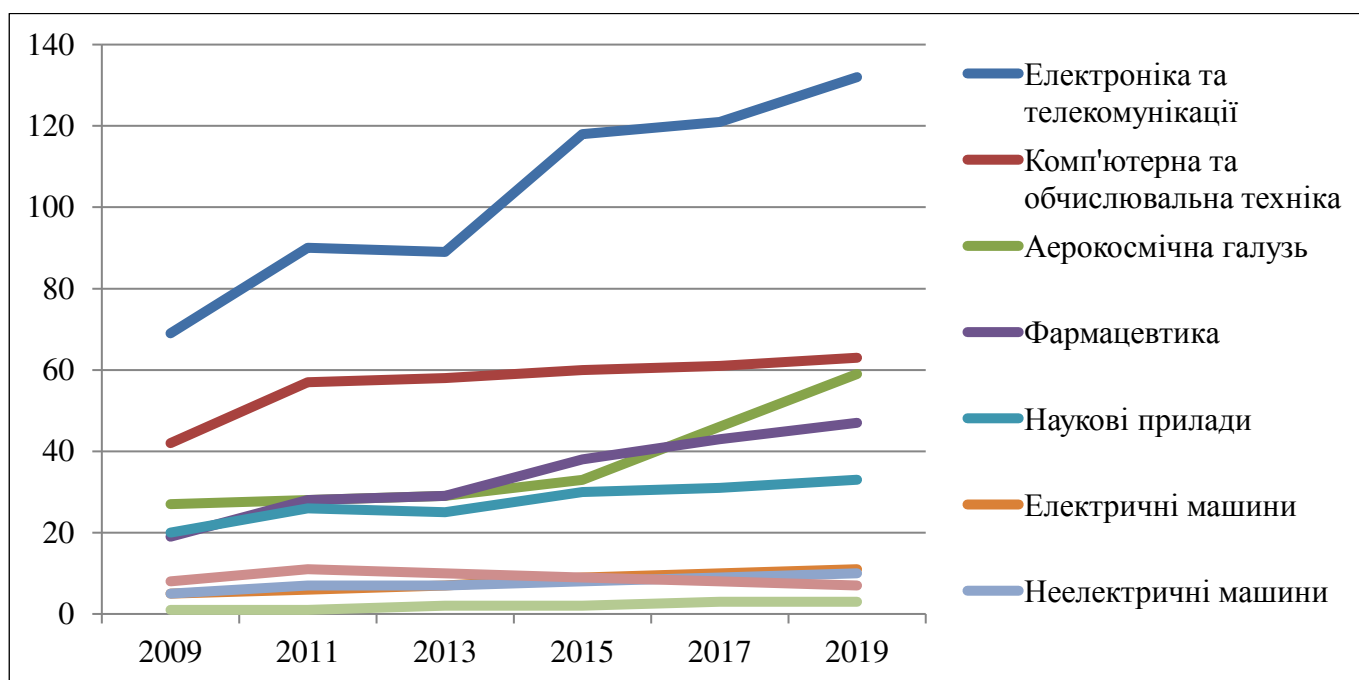

Рис. 2.19. Динаміка імпорту високотехнологічної продукції з країн ЄС за галузями у 2009-2019 році, (млн. євро).

Примітка. Побудовано на автором за даними Євростату [32].

ЄС має значний дефіцит торгівлі з Китаєм (73 млрд. євро) у 2019 р. (рис. 2.20).

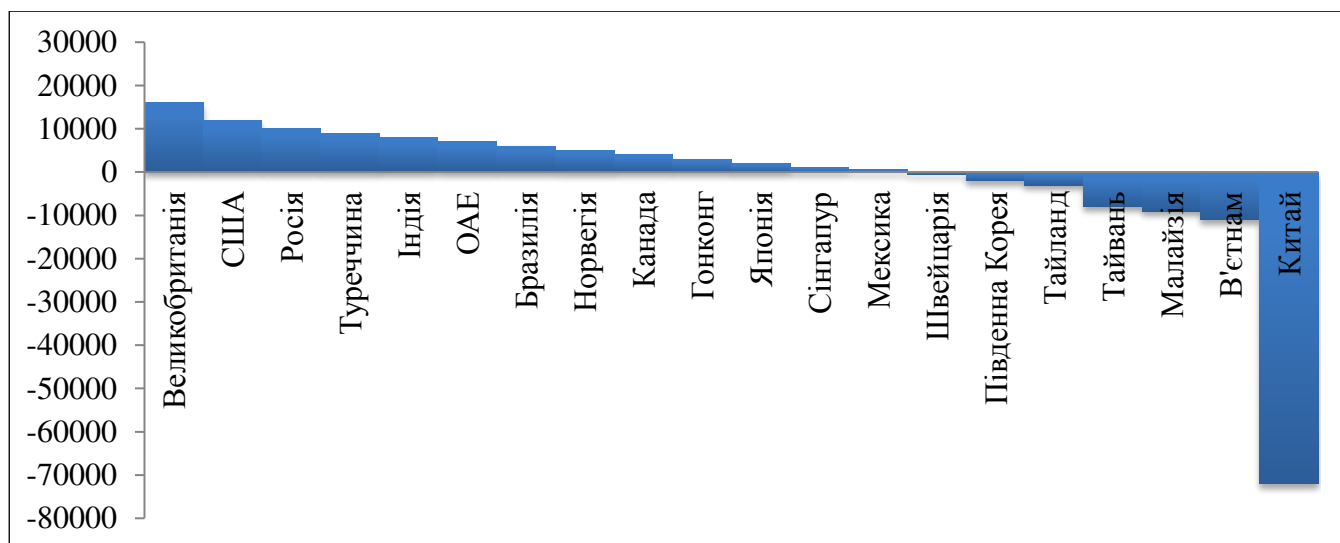

Рис. 2.20. Торговельний баланс ЄС з основними партнерами у торгівлі високотехнологічними товарами у 2019 році, (млн. євро).

Примітка. Побудовано на автором за даними Євростату [32].

Ще одним партнером з дефіцитом торгівлі понад 10 млрд євро є В'єтнам (11 млрд. євро). ЄС має торгівельне сальдо понад 10 млрд. євро з Великобританією (16 млрд. євро), США (13 млрд. євро) та Росія (11 млрд. євро).

Деякі члени СОТ, включаючи країни ЄС, приєдналися до Угоди про інформаційні технології (ІТА), яка забезпечує безмитний доступ до високотехнологічних продуктів, включаючи комп'ютери, телефони та деякі компоненти, такі як напівпровідники. Нова, розширена угода про ІТА, укладена нещодавно, зменшить витрати для споживачів та виробництво ІТ-продуктів у Європі. Вона запропонує новий доступ на ринок для багатьох високотехнологічних компаній Європи (деякі з них є лідерами у своїх галузях) та заохочуватиме інновації, спрощуючи доступ до найбільш сучасних технологій. Таким чином, це сприятиме подальшому розвитку цифрової економіки в ЄС.

У США спостерігається постійне підвищення показників торгівлі високотехнологічною продукцією, але ця тенденція може мати наслідком зменшення торговельного сальдо. Так, у 2009 році експорт високотехнологічної продукції у США складав 24,4 млрд. дол. США, а вже в 2019 році – майже 40 млрд. дол. США (рис. 2.21).

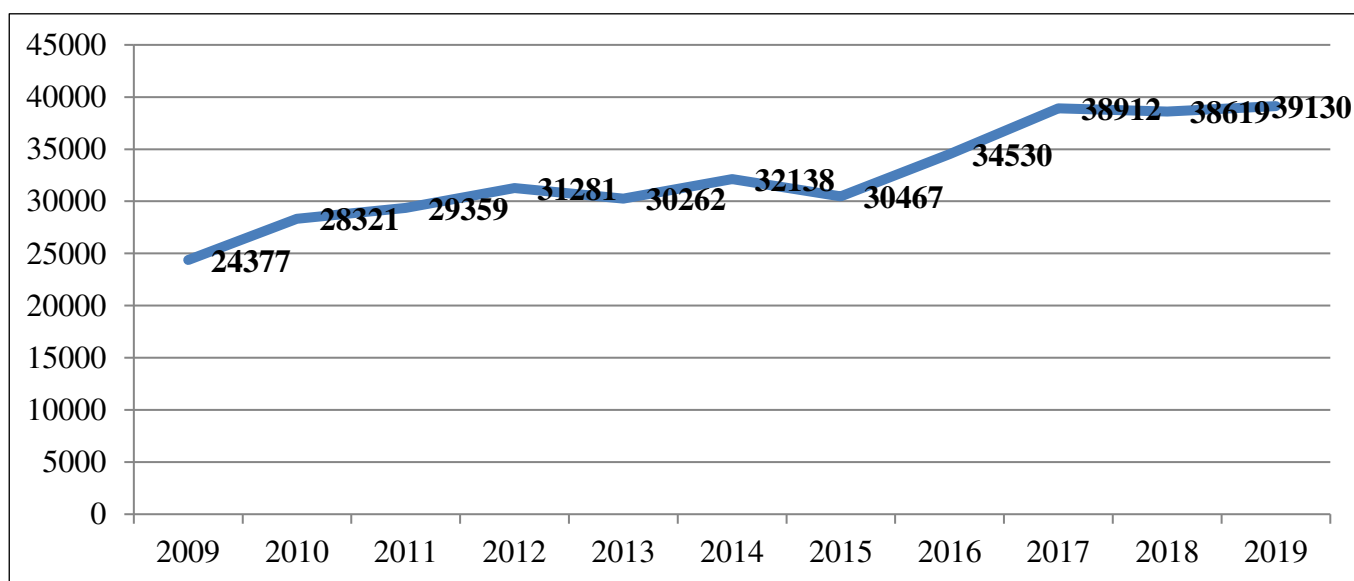

Рис. 2.21. Динаміка імпорту високотехнологічної продукції у США у 2009-2019 рр., (млн. дол. США).

Примітка. Побудовано на автором за даними Світового банку [31].

Динаміка експорту високотехнологічної продукції із США також має тенденцію до зростання. У 2009 році експорт високотехнологічної продукції склав 21304 млн. дол. США, а в 2019 році – 27575 млн. дол. США (рис. 2.22).

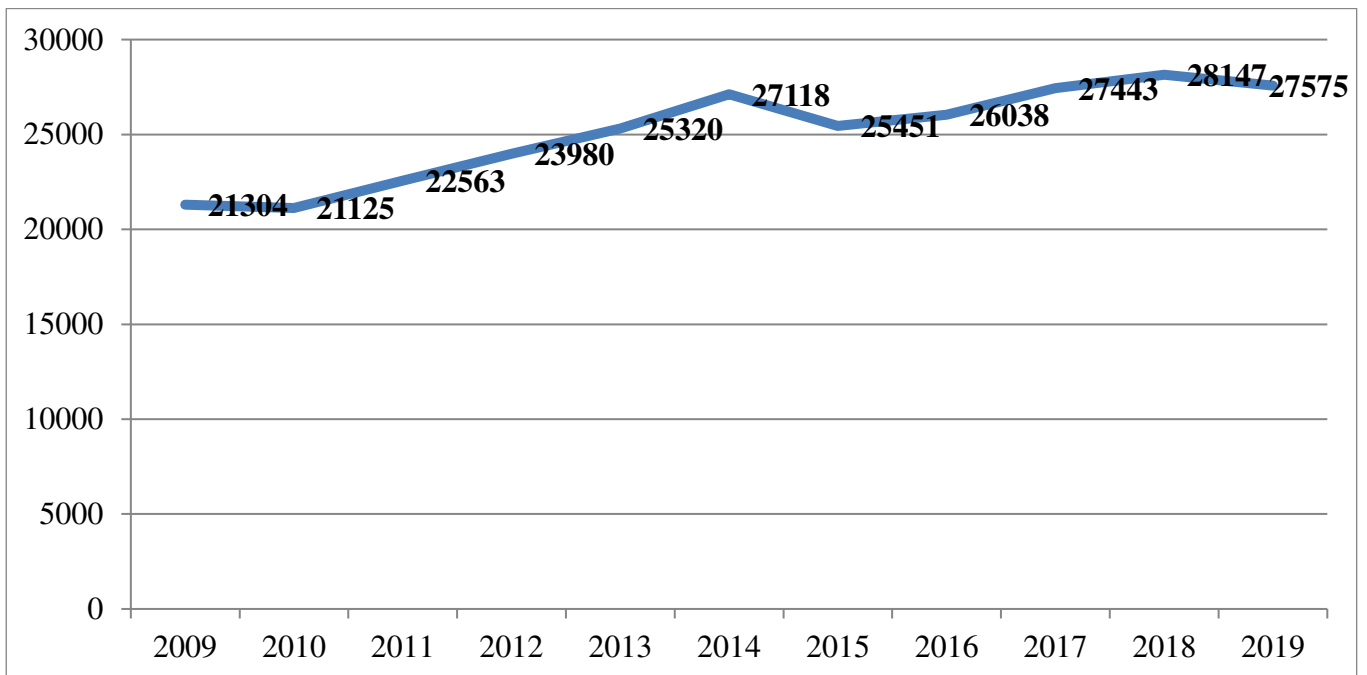

Рис. 2.22. Динаміка експорту високотехнологічної продукції зі США у 2009-2019 рр., (млн. дол. США).

Примітка. Побудовано на автором за даними Світового банку [31].

Таким чином, в умовах глобалізації комерціалізація високих технологій є ключовим фактором економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності бізнесу. Високотехнологічні галузі найбільш активно сприяють розвитку міжнародної торгівлі, їх динамізм сприяє підвищенню ефективності й в інших галузях. Досвід країн-високотехнологічних лідерів свідчить про те, що інвестиції у наукові дослідження, розробки, інновації та навички є запорукою стрімкого технологічного розвитку, що забезпечує економічне зростання та економічний розвиток в умовах зростання ролі економіки, заснованої на знаннях.

Висновки до розділу 2

Таким чином, на сучасному етапі розвитку світового господарства інтелектуальна власність відіграє важливу роль у функціонуванні підприємств у мікро- та макросередовищі. Майже усі країни світу усвідомлюють всю важливість впровадження високих технологій та витрат на їх удосконалення і розвиток, у зв'язку з чим сприяють фінансуванню цієї галузі, починаючи із витрат на освіту і закінчуючи будівництвом кластерів та технопарків для активізації високотехнологічного розвитку.

Стратегії розвитку найбільших високотехнологічних компаній світу орієнтовані на збільшення витрат на дослідження і розробки інноваційної продукції, які у короткостроковій перспективі перетворюються на її власні об'єкти інтелектуальної власності. З кожним роком кількість зареєстрованих патентів, промислових зразків та корисних моделей, зареєстрованих високотехнологічними компаніями збільшується. Якщо підприємства будуть продовжувати інвестувати власні кошти у інноваційні розробки, кількість об'єктів інтелектуальної власності буде збільшуватися, а з нею буде зростати і прибуток корпорацій.

В умовах глобалізації комерціалізація високих технологій є ключовим фактором економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності бізнесу. Високотехнологічні галузі найбільш активно сприяють розвитку міжнародної торгівлі, їх динамізм сприяє підвищенню ефективності й в інших галузях. Досвід країн-високотехнологічних лідерів свідчить про те, що інвестиції у наукові дослідження, розробки, інновації та навички є запорукою стрімкого технологічного розвитку, що забезпечує економічне зростання та економічний розвиток в умовах зростання ролі економіки, заснованої на знаннях.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

3.1. Способи оптимізації використання інтелектуальних ресурсів у високотехнологічному бізнесі

Уся цінність інтелектуального капіталу визначається масштабами його внесків у постійний розвиток компанії. Інтелектуальний капітал є джерелом зростання та розвитку фірми. Інтелектуальний капітал є найбільш цінним активом, оскільки він здатний спричинювати зміни у різних сферах діяльності компанії.

Інтелектуальний капітал також є одним з найважливіших чинників зовнішньоекономічної стратегії компанії, оскільки сприяє суттєвому поліпшенню її фінансово-економічних результатів. Він являє собою стратегічний ресурс для сучасних компаній і може складати до 60% від її вартості. Діяльність з управління інтелектуальним капіталом несе в собі істотний потенціал для підвищення конкурентоспроможності компаній і сприяє сталому економічному розвитку у динамічно мінливому зовнішньому середовищі. У сучасному світі змінилася структура капіталу сучасних компаній, матеріальні запаси та основні фонди визначають обсяг її капіталу, а нематеріальні ресурси – активи компанії. Відомо, що в економічно розвинених країнах значна частина ресурсів підприємства носить нематеріальний характер.

Інтелектуальний капітал, який сьогодні є визначальним чинником виробництва, так само, як і капітал фізичний, формується у результаті інвестування різних ресурсів, і так само може знецінюватись і застарівати. Основна ж відмінність інтелектуального капіталу – це його нематеріальна природа і властиві їй особливості.

Підвищення ефективності інтелектуального капіталу підприємств в сучасних умовах інноваційного розвитку здійснюється в контексті розвитку конкуренції і посилення її ринкового впливу, цифрової диверсифікації та інвестування у розвиток

цифрових технологій, удосконалення державного регулювання. Ринкові регулятори в інноваційній економіці найбільшою мірою повинні впливати на зміни ефективності використання інтелектуального капіталу, вони виражаються в інформаційних сигналах про рівень і якість необхідного інтелектуального капіталу, про диференціацію заробітної плати кваліфікованої праці, про зміни в структурі попиту на інтелектуальні продукти та інновації. Підвищення заробітної плати, особливо у секторі кваліфікованої праці, відбувається, як правило, за рахунок зростання цінності інтелектуального капіталу та послуг, пов'язаних з його використанням. Тим самим ринок праці опосередковано відображає зміни у ринковій оцінці персонального інтелектуального капіталу працівників певних професій, впливаючи на інвестиційні рішення та переваги в накопиченні цього капіталу організаціями.

Сьогодні виникає гостра конкуренція з приводу попиту підприємств щодо відбору і закріплення кадрів. Пошук працівників потрібної кваліфікації, в тому числі тих, які є носіями інтелектуального капіталу, є складним завданням, що вимагає значних витрат. Перед фірмами постає першочергове завдання щодо виділення відносно невеликої групи працівників, які володіють інтелектуальним капіталом, що дозволяє адаптувати накопичений загальний інтелектуальний капітал до специфічних умов, а також працівників, які володіють продуктивним інтелектуальним капіталом, тобто є здатними не тільки адаптувати наявні знання, а й продукувати нові, створювати інтелектуальні продукти. Як показує практика, такий відбір пов'язаний з ризиком, оскільки містить елемент невизначеності через асиметрію інформації щодо майбутньої продуктивності і віддачі працівника.

Для підвищення ефективності інтелектуального капіталу підприємств у конкурентній боротьбі дедалі більшого значення набувають інститути захисту інтелектуальної власності [26]. Економічний розвиток в постіндустріальну епоху дедалі більше залежить від якості і повноти інформації, своєчасності її доведення до виконавців при прийнятті рішень. Входження більшості країн у світовий інформаційний простір сприяло значному зростанню інформаційних ресурсів і трансферу технологій у цифровій формі, прискоренню мобільності знань та інформації.

Для забезпечення успішного інноваційного розвитку економіки необхідно здійснювати моніторинг ефективності використання інтелектуального капіталу. Сучасна статистика не дає можливості цілісно уявити цю проблему, однак, ряд показників дозволяють створити опосередковану картину щодо використання інтелектуального капіталу.

Перспектива застосування цифрових технологій вимагає якісно нового підходу до формування персонального інтелектуального капіталу. Це завдання стає вкрай важливим для сучасних підприємств та інноваційних фірм. В протилежному випадку буде відбуватися знецінення інтелектуального капіталу. Застосування цифрових технологій стає провідним фактором ефективного використання інтелектуального капіталу. Це, перш за все, відіб'ється на оптимізації виробничих і логістичних процесів, на істотному зниженні витрат, вивільненні персоналу. Використання дистанційних форм зайнятості також сприятиме підвищенню ефективності внутрішнього ринку праці фірм.

У підприємницькому секторі в останнє десятиліття у вітчизняній економіці стала домінувати імпортоорієнтована модель отримання інтелектуальних продуктів, за якої кошти вкладаються не у розвиток власних НДДКР, а більшою мірою у придбання за кордоном вже готових, але не передових інтелектуальних продуктів і технологій. Це не сприяє досягненню технологічної незалежності і високому рівню конкурентоспроможності економіки. У зв'язку з цим, державна підтримка повинна бути адресована підприємцям, які забезпечують технологічне лідерство, що закладає основи нового технологічного укладу.

Здобуття довшострокових конкурентних переваг є можливим у разі, коли компанія володіє чіткою основною концепцією і розвиває її. Конкурентні переваги отирмують ті компанії, яким вдалося мобілізувати свої нематеріальні активи у вигляді знань, технологічних навичок, досвіду та стратегічних можливостей для створення нових видів діяльності, а також нових товарів і послуг. Отже, успішна мобілізація таких нематеріальних активів може бути визначена як визначальна ключова концепція компанії. Найбільш поширеною теорією, яка вивчає конкурентні переваги фірм, є теорія, яка базується на ресурсах. Ресурси виступають важливими джерелами

інновацій через комбінації нових або вже існуючих ресурсів та завдяки правильному підходу до їх використання. Хоча це концептуальною основою, яка розробляється для об'єднання інтелектуального капіталу та середовища організації (соціально-політичного, економічного та технологічного), теорія фірми, яка зосереджена на ресурсах, а точніше теорія, заснована на знаннях, відповідно до якої стратегічні знання фірми розглядаються як основний ресурс, визначає знання як ключовий конкурентний ресурс фірми.

Концепція управління людськими ресурсами – це система теоретичних та методологічних підходів щодо сприйняття та визначення сутності, природи, мети, задач, критеріїв, положень і методів управління персоналом, а також ряду підходів до розробки механізмів його виконання в певних умовах діяльності. При цьому, механізми управління людськими ресурсами включають створення методології стратегічного управління кадрами, розробку системи мотивацій і технології інформаційно-аналітичного супроводу [10].

Стратегічна система менеджменту кадрового потенціалу відрізняється тим, що вона діє в умовах суворої відповідності з виробленою на підприємстві організаційною стратегією. Це означає, що саме організаційні цілі і стратегія визначають необхідну поведінку і компетенції персоналу. У свою чергу, кадрова стратегія та політика за своїм цільовим і функціональним змістом підтримують корпоративну стратегію, спираючись на ретельно опрацьовані методології мотивації. При цьому, процес управління розвитком інтелектуального потенціалу включає контроль за стратегічним плануванням, навчанням, перепідготовкою та підвищенням кваліфікації, введенням в роботу і пристосуванням до неї оновленого персоналу, співбесідою з кандидатами на вакантну посаду, поточною оцінкою кадрів, організацією наукової і науково-педагогічної діяльності, розвитком ділової кар'єри і просуванням за професійними сходами, організацією роботи з кадровим резервом.

Загалом, впровадження концепції і стратегії проектування компетенцій забезпечується шляхом застосування визначених заходів і механізмів, які обираються на основі розгляду результатів спостереження за певними критеріями та їх кількісними параметрами. Для даного процесу використовують певні «сигнальні»

показники і визначають їх граничні значення, перевищення яких призводить до виникнення негативних тенденцій в економічній і кадровій безпеці.

Якість інтелектуального потенціалу розглядається як складний феномен, визначений дією ряду факторів, зокрема, якістю цілей, стандартів, програм, кадрового та наукового потенціалу, матеріально-технічного забезпечення і організації освітнього процесу, технологій які використовуються, системи контролю досягнень та інших чинників. Моделювання кадрових компетенцій здійснюється на основі комплексу інформаційних потоків, аналітичних висновків і заходів щодо формування, підтримки та розвитку індивідуальних конфігурацій людського капіталу. Формування загальних моделей – професійних конфігурацій знань, умінь і навичок, що відповідають певним посадам і спеціальностям та використання систем впливу дозволяє адаптувати їх до конкретного кадрового складу.

З метою підвищення ефективності управління процесом формування інтелектуального капіталу та використання інтелектуальних ресурсів підприємства слід розробити концепцію з впровадження певних заходів та їх організації. Основними принципами такої концепції є:

- цілеспрямованість;
- стратегічний розвиток;
- ефективне управління.

Основною ціллю та метою концепції з підвищення ефективності використання інтелектуального капіталу є здобуття конкурентних переваг як на вітчизняному, так і на зарубіжних ринках.

На формування і створення механізму з управління інтелектуальним капіталом фірми можуть впливати як зовнішні, так і внутрішні чинники. До зовнішніх чинників належать:

- розвиток науково-технічного прогресу;
- доступність та якість освіти;
- міграційні процеси;
- система соціальних гарантій;
- збалансованість ринку праці.

Внутрішніми чинниками, у свою чергу, можуть виступати:

- професіоналізм;
- продуктивність праці;
- високі стандарти охорони праці;
- умови зростання інтелектуальних ресурсів та динамічний розвиток.

Зарубіжний досвід свідчить, що найбільш важливими аспектами у сприянні розвитку управління інтелектуальними ресурсами, завдяки яким можна покращити його ефективність, є: підвищення якісного рівня освіти, ефективне використання науково-технічного потенціалу та розвиток науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт.

Реалізацію даної концепції необхідно здійснювати з урахуванням її положень під час розробки проектів нормативно-правових актів та рекомендацій щодо управління формуванням та використанням інтелектуальних ресурсів, планування роботи наукових установ і навчальних закладів, а також під час розроблення цільової програми розвитку суб'єктів підприємництва. Результатами реалізації даної концепції є систематизація та розвиток спеціалізованих інститутів щодо управління формуванням і використанням інтелектуальних ресурсів та підвищення якості вітчизняної освіти, її інноваційного розвитку відповідно до світових стандартів, що, у свою чергу, сприятиме зростанню інтелектуального, культурного, духовно-морального потенціалу суспільства та особистості.

Зазвичай, інноваційний розвиток організації є довготривалим процесом, тому визначаючи пріоритетне місце інтелектуальної складової у загальній стратегії інноваційних перетворень здійснюється аналіз чинників, які впливають на розвиток інтелектуальних ресурсів в залежності від мети та етапу реалізації даної стратегії. На етапі планування (окреслення цілей) визначальним фактором є використання закону композиції, який передбачає впровадження цілепокладання в організаційне дерево цілей таким чином, щоб забезпечити інтеграцію підсистеми інтелектуальних ресурсів до загальної організаційної системи. Етап мотивації і організації функціонування підсистеми інтелектуальних ресурсів значною мірою залежить від мобільності системи та інтенсивності обміну знаннями між співробітниками, а також постійного

удосконалення методів управління й впровадження інноваційних методик розвитку персоналу. Етап контролю передбачає необхідність розробки ефективної контролюючої системи на базі критеріїв оцінки конкретних показників реалізації стратегії інноваційного розвитку організації.

При управлінні інноваційними процесами як на стадії планування й організації, так і на стадії контролю і регулювання мають бути чітко визначені зв'язки між компетенціями персоналу, конкурентними перевагами і технологічними стратегіями, що реалізуються. Управління даною системою є складовою загальних функцій менеджменту і здійснюється по колу, на кожному з етапів якого враховуються специфіка факторів впливу на формування та розвиток інтелектуального потенціалу у довгостроковій перспективі. Такий процес управління можна поділити на 3 етапи.

Етап планування характеризується дотриманням принципу узгодженості з метою забезпечення впровадження підсистеми інтелектуальних ресурсів у загальну систему організації. Основними факторами впливу тут є наявність часових, фінансових і людських ресурсів та відповідність плану розвитку інтелектуальних ресурсів загальній системі планів.

Етап організації та мотивації містить у собі розробку гнучкої системи організації, яка забезпечить постійний і інтенсивний обмін знаннями і досвідом між співробітниками. Основним фактором впливу на цьому етапі є можливості для використання передових і унікальних методів стимулювання персоналу.

Етап контролю характеризується визначенням показників та розробкою ефективної системи контролю. Основним фактором впливу на даному етапі є наявність технологій, які забезпечують можливість об'єктивного контролю.

Сьогодні особливого значення набуває необхідність формування прозорості (відкритості) організації при здійсненні управлінських функцій щодо оперативного обміну інформацією між керівним складом і працівниками, що сприяє залученню персоналу до процесу інноваційної діяльності, та організації її зовнішнього оточення, що позитивно впливає на відносини з клієнтами, постачальниками, акціонерами й іншими контрагентами, які виникають у процесі зовнішніх комунікацій, засобів маркетингу та PR.

Розгляд інтелектуальних ресурсів підприємства як динамічної системи нагромадження, примноження і трансформації їх у інтелектуальний капітал, здійснюється з урахуванням того, що важливим напрямом у стратегії інноваційного розвитку є створення відповідних умов для активізації інтелектуальних ресурсів, тобто формування корпоративної культури, заснованої на інтелектуальних формах взаємодії менеджерів і персоналу, яка покликана сприяти виявленню й розвитку індивідуальних здібностей і можливостей для їх розкриття й використання у інноваційній діяльності.

Розвиток інтелектуальних ресурсів компанії в межах стратегії інноваційного розвитку – це достатньо складний комплекс заходів, базою для якого слугують принципи системності і безперервності щодо:

- формування організаційної структури із домінуванням горизонтальних зв'язків та активного делегування повноважень;
- розвитку корпоративної культури на основі цінностей, ідеалів і звичаїв;
- формування ділової репутації;
- формування клієнтської бази, результатом чого стає створення вигідного портфелю замовлень;
- відпрацювання каналів розподілу, які гарантують отримання максимального прибутку;
- підписання вигідних контрактів і укладання угод (ліцензування, франшизи), що створює конкурентні переваги;
- активного залучення інформаційних технологій до забезпечення управлінських процесів та підвищення якості роботи персоналу;
- використання мережевих систем зв'язку для прискорення процесу отримання і передачі інформації;
- налагодження ділових зв'язків із суб'єктами ринку.

Однак, основу інноваційного розвитку організації складає інтелектуальний капітал, який втілюється у технології, ноу-хау, виробничі процеси, структуру організації та управління. Тому для успішного впровадження стратегії інноваційного розвитку необхідною умовою залишається створення атмосфери безперервного

професійного зростання, яка базується на особистісній мотивації кожного співробітника, на формуванні команди однодумців, відповідальних за результати інноваційної діяльності, що стимулює розкриття інтелектуального потенціалу та покращує результативність діяльності організації.

Інтегруючим фактором при здійсненні основних управлінських функцій виступають комунікації як інформаційний ресурс організації, який виявляє здатність до сприйняття, оцінки, обробки інформаційних потоків, використання інформаційних технологій, та допомагає у прийнятті оптимальних управлінських рішень. Тому в стратегічних підходах розвитку організації превалюють інновації у сфері інформаційних систем, що забезпечує загальну ефективність менеджменту [34].

Отже, інтелектуальні ресурси компанії у сучасному високотехнологічному бізнесі є одним із найважливіших факторів, що визначає інноваційну активність економічних систем і дозволяє контролювати її стабільність. Сьогодні в основі управління інтелектуальним потенціалом фірми знаходяться методики, засновані на: вимірюванні порівняльної величини інтелектуального потенціалу економічних систем різного рівня; ситуаційному аналізі структури і величини інтелектуального потенціалу; порівняльному аналізі відповідності структури та масштабів інтелектуального потенціалу, необхідного для активізації інноваційної діяльності економічних структур; створенні моделей і керуючих впливів у системах, які формують і розвивають інтелектуальний потенціал; виявленні мотиваційних механізмів розвитку інтелектуального потенціалу і використання його прийомів в корпоративному кадровому менеджменті; розробці концепцій реінжинірингу інституційної структури інноваційно активних систем.

3.2. Проблеми реалізації результатів інтелектуальної діяльності у високотехнологічному бізнесі в Україні та шляхи їх вирішення

З розвитком економічних відносин у трансформаційній економіці України ведення бізнесу будь-яким підприємством багато в чому залежить від його інтелектуальної власності як стратегічного ресурсу. Інтелектуальна власність в

Україні визначається законодавством як закріплені законом виключні права на результати інтелектуальної діяльності або засоби індивідуалізації. Право інтелектуальної власності належить кожному, воно закріплене на конституційному рівні: громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. Кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом. Держава сприяє розвитку науки, встановленню наукових зв'язків України зі світовим співтовариством (стаття 54 Конституції України).

Цивільний кодекс України [1] виділяє наступні складові інтелектуальної власності:

- літературні та художні твори;
- комп'ютерні програми;
- компіляції даних (бази даних);
- виконання;
- фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення;
- наукові відкриття;
- винаходи, корисні моделі, промислові зразки;
- компоновання (топографії) інтегральних мікросхем;
- раціоналізаторські пропозиції;
- сорти рослин, породи тварин;
- комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення;
- комерційні таємниці.

Зрозуміло, що у сучасних кризових умовах значна кількість підприємств не може дозволити собі здійснювати інноваційну діяльність за власний кошт, а нерозвиненість вітчизняного фондового ринку та складність у залученні кредитів не дають можливість користуватися цими класичними інструментами залучення коштів.

Виходом з цієї ситуації є державна підтримка інновацій та пошук нетрадиційних механізмів залучення інвестицій, одним з найбільш популярних з яких в останні роки став краудфандинг.

Інноваційна діяльність є одним з основних напрямків збільшення обсягів інтелектуальної власності. З таблиці 3.1 видно динаміку та структуру витрат на інноваційну діяльність в Україні. Очевидно, що більша частина витрат на цю діяльність покривається за рахунок власних коштів суб'єктів господарювання. Більшість інвестицій мають вигляд кредитів та вкладень іноземних і вітчизняних інвесторів.

Таблиця 3.1

Розподіл загальних обсягів фінансування інноваційної діяльності в Україні за джерелами у 2010-2019 рр., (%)

Роки	2010	2015	2016	2017	2018	2019
Джерела						
Усього, млн. грн.	8045,5	13813,7	23229,5	9117,5	12180,1	14220,9
у т. ч. за рахунок, %:						
власних коштів	59,4	97,2	94,9	84,5	88,2	87,7
державного, місцевих бюджетів та позабюджетних державних фондів	1,1	0,4	0,8	2,5	5,2	3,9
іноземних інвесторів	30,0	0,4	0,1	1,2	0,9	0,3
інші джерела	9,6	2,0	4,3	11,8	5,7	8,1

Примітка. Складено автором за даними Державної служби статистики України [29].

Україна намагається поступово розширювати участь у міжнародних експортно-імпортних операціях на світовому ринку інтелектуальної власності. При цьому динаміка обсягів експорту та імпорту вимірюється лише мільйонами доларів США і відображає поточну соціально-економічну ситуацію у країні (див. Табл. 3.2).

Динаміка обсягів експорту та імпорту послуг України, пов'язаних з використанням інтелектуальної власності у 2015-2019 рр., (млн. дол. США).

Найменування послуги	2015	2016	2017	2018	2019
Експорт					
Усього	9736,6	9867,9	10714,3	11637,9	15237,4
Роялті та інші послуги, пов'язані з використанням інтелектуальної власності	50,9	29,3	29,0	42,8	53,1
Імпорт					
Усього	5523,0	5326,5	5476,1	6308,8	6527,8
Роялті та інші послуги, пов'язані з використанням інтелектуальної власності	301,5	323,1	406,1	493,1	544,8

Примітка. Складено автором за даними Державної служби статистики України [29].

Для розвитку ринків інтелектуальної власності важливим є те, що окрім традиційних форм ліцензування прав інтелектуальної власності з'являються нові механізми співпраці (спільна діяльність з розробки і використання технологій) та організаційні форми посередництва (розрахункові палати з інтелектуальної власності, обмін, аукціони і маклерство). Більшість посередників використовують сучасні інформаційно-комунікаційні технології для оцінки об'єктів інтелектуальної власності та пошуку відповідних покупців і продавців.

За останні десятиліття набуває поширення така форма посередництва, як створення відомств із передачі технологій в університетах і державних дослідницьких організаціях (ДДО). З'являються цільові стратегічні ініціативи зі стимулювання патентування і наступних комерційних розробок в університетах і ДДО. Для цих цілей майже всі країни з високими доходами створюють відповідні організаційні структури. Спільною тенденцією для університетів і ДДО є передача у їх власність створених ними винаходів з метою їх подальшої комерціалізації. Країни із середнім і низьким рівнем доходів вивчають досвід щодо найкращого сприяння передачі технологій та розвитку співпраці між промисловістю й університетами [23].

Університети і ДДО відіграють ключову роль у національних інноваційних системах. Окрім виконання свого основного освітнього завдання, вони формують

істотну частку загальних витрат на НДДКР. Вони також виконують переважну частину фундаментальних досліджень, що здійснюються у їхніх країнах. Це є особливо характерним для країн із середнім рівнем доходів. Зокрема, частка університетів і ДДО у загальних витратах на фундаментальні дослідження в Китаї наближена до 100%, а в Мексиці – до 90%.

Спостерігається також зростання ліцензійних надходжень, одержуваних університетами і ДДО. Таке зростання є висококонцентрованим, основна маса ліцензійних надходжень припадає на окремі установи і стосується незначної кількості наукових сфер і невеликої кількості патентів. У порівнянні із загальними бюджетами державних досліджень, дохід від ліцензування залишається невеликим. У країнах із низьким і середнім рівнем доходів патенти університетів і ДДО використовуються при передачі технологій ще менше. Однак, останні тенденції вказують на те, що потоки надходжень стають більш різноманітними як за кількістю установ, що їх одержують, так і за кількістю країн.

Цікавим для України може стати також досвід розвинених країн (США, членів ЄС) щодо регулювання відносин у частині передачі та використання об'єктів інтелектуальної власності між державою, великими промисловими компаніями, суб'єктами малого й середнього бізнесу, науковими установами і вищими навчальними закладами тощо. Хоча в організаційних схемах передачі таких знань існують помітні відмінності, спільним є те, що існує і постійно вдосконалюється механізм забезпечення виробництва новими перспективними ідеями і технологіями, які виникають у сфері НДДКР, що фінансується за рахунок коштів державних бюджетів та спеціалізованих фондів. Відповідно, формується інфраструктура передачі технологій у масштабах держави. Визначальним у її становленні є ефективне нормативно-правове регулювання, стимулювання організацій, установ та компаній різної форми власності, які виконують функції «посередників» при передачі знань і технологій на комерційних і докомерційних стадіях НДДКР [23; 25; 45].

Об'єкти інтелектуальної власності, що занесені на баланс як нематеріальні активи, суттєво збільшують загальну вартість активів підприємства. Але якщо в розвинених країнах близько 50% активів підприємств складають права на об'єкти

інтелектуальної власності, то в Україні цей показник менший за 1%. Частка нематеріальних активів у собівартості української продукції не перевищує 0,5-1,5 %, що значно менше порівняно з розвиненими країнами світу.

В Україні склалася ситуація, яка характеризується, з одного боку, зростанням деяких показників щодо об'єктів промислової власності, на які видані охоронні документи, а з іншого боку, гальмуванням розвитку високотехнологічних і економічно важливих для України та її майбутнього галузей господарства. Причин такої ситуації декілька. Насамперед, це розпорошення та дублювання управлінських функцій, зокрема організаційних, між декількома центральними органами виконавчої влади. Окрім того, забезпечення реалізації політики у сфері охорони інтелектуальної власності характеризується браком належної координації та недостатньою ефективністю діяльності структур, до компетенції яких віднесені питання розвитку вітчизняних інститутів інтелектуальної власності. Вагомою причиною є також повільне розгортання діяльності підрозділів з питань трансферу технологій, інноваційної діяльності та інтелектуальної власності в органах виконавчої влади, бюджетних установах, організаціях та на підприємствах, діяльність яких пов'язана з використанням об'єктів інтелектуальної власності. Окрім того, не розроблено систему дієвих економічних стимулів (податкових, кредитних, страхових тощо) щодо створення та комерціалізації результатів інтелектуальної діяльності з метою формування ринку об'єктів інтелектуальної власності. Не запроваджені механізми державної підтримки патентування в іноземних державах вітчизняних об'єктів, створених за бюджетні кошти.

В Україні відсутня методика визначення розміру шкоди, завданої порушенням правил використання об'єктів інтелектуальної власності. Існує також потреба у ефективному нормативно-правовому регулюванні питань, пов'язаних із здійсненням оцінки об'єктів інтелектуальної власності. Формування ринку об'єктів інтелектуальної власності відбувається повільно, відсутні ефективні механізми обліку та впровадження у виробництво результатів інтелектуальної діяльності. Відбувається неконтрольована передача наукових і конструкторських розробок за

кордон, виток з України заявок на перспективні винаходи, що пов'язано з невірешеністю питань інтелектуальної безпеки.

Підтвердженням вищезазначених проблем є сучасний стан захисту інтелектуальної власності в Україні. Рис. 3.1 демонструє ситуацію з патентуванням за регіонами України. Найвища активність спостерігається в м. Київ та Харківській області. Регіональний аналіз стану захисту інтелектуальної власності свідчить про те, що до складу регіонів з відносно високою активністю належать Харківська, Донецька, Дніпропетровська, Луганська, Вінницька, Львівська, Одеська та Запорізька області (рис. 3.1).

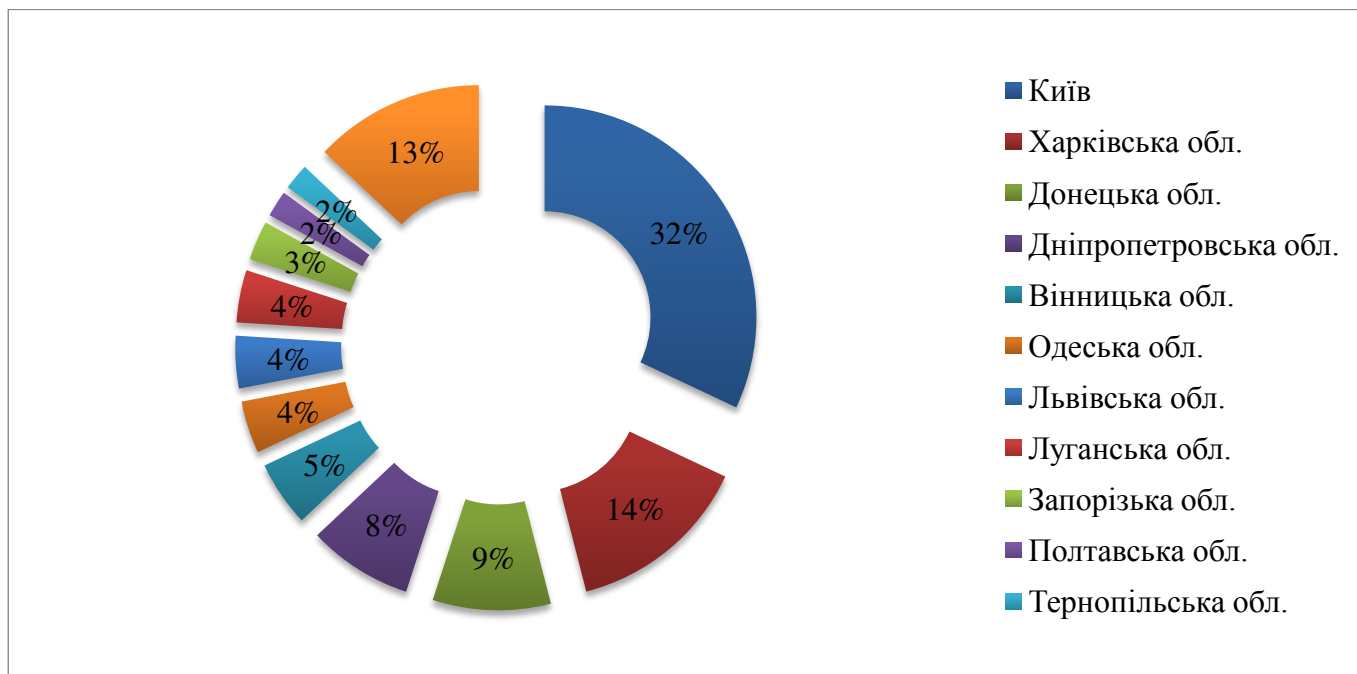

Рис. 3.1. Розподіл патентної активності в Україні за регіонами у 2019 році, (%).

Примітка. Побудовано автором за даними Державної служби статистики України [29].

До регіонів із середньою активністю відносяться Полтавська, Чернівецька, Тернопільська, Сумська, Закарпатська, Херсонська, Миколаївська та Кіровоградська області. Регіонами з відносно невисокою активністю вважаються такі області, як Івано-Франківська, Київська, Волинська, Хмельницька, Черкаська, Житомирська, Рівненська та Чернігівська.

Процеси удосконалення та гармонізації нормативної бази у сфері інтелектуальної власності в Україні є постійними у зв'язку з необхідністю врахування новацій міжнародно-правового регулювання у цій галузі, її взаємодією з іншими сферами життя суспільства, що постійно розвиваються – економікою, наукою, культурою, як на національному, так і на міжнародному рівні. Одночасно зі створенням та удосконаленням нормативної бази у сфері інтелектуальної власності в Україні була сформована й розвинена інституційна база, необхідна для забезпечення набуття, реалізації та захисту прав інтелектуальної власності. Сьогодні вона включає державні органи, установи та структури, що наділені прямими і непрямими функціями та відповідальністю у сфері інтелектуальної власності, а також органи судової влади.

В Україні залишається не розробленою система економічних стимулів (податкових, кредитних, страхових) щодо створення та комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності з метою формування ринку таких об'єктів. Також законодавчо не визначені мінімальні ставки винагороди винахідникам та авторам за створення і використання об'єктів інтелектуальної власності; не запроваджені механізми державної підтримки патентування в іноземних державах вітчизняних об'єктів інтелектуальної власності, створених за рахунок бюджетних коштів; відсутня методика визначення розміру шкоди, завданої порушенням прав на об'єкти промислової власності [1].

За даними звіту Всесвітнього економічного форуму про глобальну конкурентоспроможність (The Global Competitiveness Report) 2018-2019 рр., Україна у 2019 році втратила дві позиції й опинилась на 85-му місці з 141 країни. Оскільки даний рейтинг формується на основі декількох субіндексів, варто проаналізувати ті, що безпосередньо стосуються сфери інтелектуальної власності.

Відтак, у 2018-2019 рр. відбулося зниження на 9 позицій показника за субіндексом «Інновації», за яким Україна посіла 61-те місце. Найбільше зниження відзначено за критеріями «Державні закупівлі новітніх технологій і продукції» – з 82-ої до 96-ої позиції рейтингу та «Взаємозв'язки університетів з промисловістю у сфері

НДДКР» – з 57-ої до 73-ої позиції. Натомість, за критерієм «Наявність учених та інженерів» Україна піднялася з 29-го місця у 2017 р. на 25-те у 2018-2019 рр. [48].

Згідно з даними рейтингу інноваційності «Європейське інноваційне табло-2019», значення показника Інноваційного індексу (Innovation Union Scoreboard) для України становило 27%, що свідчить про зниження на 5,2% порівняно з 2010 р. Україна належить до групи країн «повільні інноватори» (усі країни, що входять до рейтингу, залежно від значень узагальнюючого індексу, об'єднані у чотири групи: «інноваційні лідери», «сильні інноватори», «помірні інноватори» та «повільні інноватори» [48]). Попри це, в Україні спостерігається позитивна динаміка щодо кількості промислових зразків, обсягів експорту знанневих послуг та кількості міжнародних спільних публікацій. Причиною даної тенденції є, передусім, збільшення витрат на НДДКР.

Сьогодні для України одним із найбільш складних завдань є активізація власного науково-технічного потенціалу з метою створення конкурентоспроможних об'єктів інтелектуальної власності і переходу до їх масового експорту на світовому ринку. Вітчизняним підприємствам варто створювати відділи з НДДКР, що дозволить залучити додаткові капітальні інвестиції, забезпечити конкурентні переваги і отримувати додатковий дохід від продажу ліцензій на використання об'єктів інтелектуальної власності.

Враховуючи зацікавленість іноземних інвесторів у фінансуванні інформаційних технологій, яка демонструє позитивну динаміку протягом останніх років, зусилля підприємств у зазначеному напрямі слід зосередити на пошуку механізмів подальшої активізації процесів інтеграції України у глобальний ринок інтелектуальної власності.

В контексті реалізації стратегії високотехнологічного розвитку нашої держави основними напрямками розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні та удосконалення національної системи інтелектуальної власності є:

- удосконалення нормативної бази у сфері інтелектуальної власності;
- удосконалення механізмів державного управління сферою інтелектуальної власності, подальший розвиток інституційної бази Національної системи

інтелектуальної власності;

- покращення механізмів набуття правової охорони інтелектуальної власності;

- розвиток системи стимулювання створення об'єктів інтелектуальної власності;

- удосконалення системи захисту інтелектуальної власності, створення ефективних механізмів попередження та боротьби з контрафакцією та піратством;

- підвищення в суспільстві рівня обізнаності та культури щодо інтелектуальної власності;

- підвищення рівня освіти та професіоналізму у сфері інтелектуальної власності;

- розвиток міжнародного, регіонального і двостороннього співробітництва у сфері інтелектуальної власності та гармонійна інтеграція України в європейський та міжнародний інтелектуальний простір;

- забезпечення високого рівня інтелектуальної безпеки для надійного розвитку і збереження вітчизняного інтелектуального потенціалу;

- вирішення питань утилізації або ліквідації виробів, у які втілені об'єкти інтелектуальної власності, після їхнього використання в інтересах часткового вирішення екологічних проблем забруднення.

Таким чином, основною проблемою реалізації результатів інтелектуальної діяльності у високотехнологічному бізнесі в Україні, є, насамперед, відсутність національної стратегії розвитку, спрямованої на вирішення актуальних соціально-економічних проблем в контексті економіки знань і переходу до суспільства знань. При цьому, ефективно побудована національна стратегія інтелектуальної власності повинна спиратися не на будь-які економічні чинники й механізми, а прийняти за основу стратегічного розвитку саме інтелектуальні ресурси, які відкривають можливості випереджального зростання високотехнологічного виробництва як одного з визначальних факторів конкурентоспроможності національної економіки.

Висновки до розділу 3

Таким чином, інтелектуальні ресурси компанії у сучасному високотехнологічному бізнесі є одним із найважливіших факторів, що визначає інноваційну активність економічних систем і дозволяє контролювати її стабільність. Сьогодні в основі управління інтелектуальним потенціалом фірми знаходяться методики, засновані на: вимірюванні порівняльної величини інтелектуального потенціалу економічних систем різного рівня; ситуаційному аналізі структури і величини інтелектуального потенціалу; порівняльному аналізі відповідності структури та масштабів інтелектуального потенціалу, необхідного для активізації інноваційної діяльності економічних структур; створенні моделей і керуючих впливів у системах, які формують і розвивають інтелектуальний потенціал; виявленні мотиваційних механізмів розвитку інтелектуального потенціалу і використання його прийомів в корпоративному кадровому менеджменті; розробці концепцій реінжинірингу інституційної структури інноваційно активних систем.

Основною проблемою реалізації результатів інтелектуальної діяльності у високотехнологічному бізнесі в Україні, є, насамперед, відсутність національної стратегії розвитку, спрямованої на вирішення актуальних соціально-економічних проблем в контексті економіки знань і переходу до суспільства знань. При цьому, ефективно побудована національна стратегія інтелектуальної власності повинна спиратися не на будь-які економічні чинники й механізми, а прийняти за основу стратегічного розвитку саме інтелектуальні ресурси, які відкривають можливості випереджального зростання високотехнологічного виробництва як одного з визначальних факторів конкурентоспроможності національної економіки.

ВИСНОВКИ

Таким чином, дослідження ролі та значення інтелектуальної власності у діяльності окремих суб'єктів бізнесу, зокрема, у сфері високих технологій, дозволяє зробити висновок, що фірми, які виконують науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, не тільки створюють об'єкти інтелектуальної власності, але й набувають інших конкурентних переваг. Володіння об'єктами інтелектуальної власності та ефективне управління ними підвищує вартість компанії, збільшує вартість активів і забезпечує додатковий дохід за рахунок продажу ліцензій.

Сьогодні високотехнологічні компанії використовують у своїх бізнес-моделях інтелектуальну власність як важливий актив, сформований на основі людського капіталу. Крім того, щоб отримати економічну вигоду від об'єктів інтелектуальної власності, вони повинні розвиватися з урахуванням можливостей від використання інтелектуальної власності. Компанії розширюють свої можливості, впроваджуючи менеджмент інтелектуальної власності, налагоджуючи та підлаштовуючи свої організаційні засади та реалізуючи адаптивну та адекватну стратегію. Ці заходи потребують значного обсягу часових та людських ресурсів, проте вони є запорукою успішного майбутнього високотехнологічної компанії у міжнародному бізнесі.

Майже усі країни світу усвідомлюють всю важливість впровадження високих технологій та витрат на їх удосконалення і розвиток, у зв'язку з чим сприяють фінансуванню цієї галузі, починаючи із витрат на освіту і закінчуючи будівництвом кластерів та технопарків для активізації високотехнологічного розвитку. Стратегії розвитку найбільших високотехнологічних компаній світу орієнтовані на збільшення витрат на дослідження і розробки інноваційної продукції, які у короткостроковій перспективі перетворюються на її власні об'єкти інтелектуальної власності. З кожним роком кількість зареєстрованих патентів, промислових зразків та корисних моделей, зареєстрованих високотехнологічними компаніями збільшується. Подальше інвестування у інноваційні розробки, сприятиме збільшенню кількості об'єктів інтелектуальної власності та зростанню прибутків корпорацій.

В умовах глобалізації комерціалізація високих технологій є ключовим фактором економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності бізнесу. Високотехнологічні галузі найбільш активно сприяють розвитку міжнародної торгівлі, їх динамізм сприяє підвищенню ефективності й в інших галузях. Досвід країн-високотехнологічних лідерів свідчить про те, що інвестиції у наукові дослідження, розробки, інновації та навички є запорукою стрімкого технологічного розвитку, що забезпечує економічне зростання та економічний розвиток в умовах зростання ролі економіки, заснованої на знаннях.

Інтелектуальні ресурси компанії у сучасному високотехнологічному бізнесі є одним із найважливіших факторів, що визначає інноваційну активність економічних систем і дозволяє контролювати її стабільність. Сьогодні в основі управління інтелектуальним потенціалом фірми знаходяться методики, засновані на: вимірюванні порівняльної величини інтелектуального потенціалу економічних систем різного рівня; ситуаційному аналізі структури і величини інтелектуального потенціалу; порівняльному аналізі відповідності структури та масштабів інтелектуального потенціалу, необхідного для активізації інноваційної діяльності економічних структур; створенні моделей і керуючих впливів у системах, які формують і розвивають інтелектуальний потенціал; виявленні мотиваційних механізмів розвитку інтелектуального потенціалу і використання його прийомів в корпоративному кадровому менеджменті; розробці концепцій реінжинірингу інституційної структури інноваційно активних систем.

Основною проблемою реалізації результатів інтелектуальної діяльності у високотехнологічному бізнесі в Україні, є, насамперед, відсутність національної стратегії розвитку, спрямованої на вирішення актуальних соціально-економічних проблем в контексті економіки знань і переходу до суспільства знань. При цьому, ефективно побудована національна стратегія інтелектуальної власності повинна спиратися не на будь-які економічні чинники й механізми, а прийняти за основу стратегічного розвитку саме інтелектуальні ресурси, які відкривають можливості випереджального зростання високотехнологічного виробництва як одного з визначальних факторів конкурентоспроможності національної економіки.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №40. – Ст. 356.
2. Рекомендації слухань у Комітеті Верховної Ради України з питань науки і освіти «Інтелектуальна власність в Україні. Стан та концептуальні засади розвитку». – К.: Парламентське видавництво. – 2018 р. – 596 с.
3. Бочарова Н. Конституційна-правова охорона інтелектуальної власності (сучасний зарубіжний досвід) / Н. Бочарова // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2016. – № 4. – С. 37-44.
4. Гриценко О.А. Цифрова економіка: сучасні виклики для економістів та правознавців / О.А. Гриценко // Економічна теорія та право. – 2018. – № 2. – С. 77-90.
5. Дюндін В.Д. Інтелектуальна власність як головна складова інтелектуального потенціалу / В.Д. Дюндін // Ефективна економіка. – 2014. – № 5. – С. 29-37.
6. Інноваційна Україна 2020: національна доповідь / За заг. ред. В.М. Гейця та ін.; НАН України. – Київ, 2015. – 336 с.
7. Інтелектуальна власність: навч. посіб. / За ред. П.М. Цибульова. – К.: УкрІНТЕІ, 2016. – 276 с.
8. Капіца Ю. Проблеми реалізації прав інтелектуальної власності в Україні / Ю. Капіца // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2017. – № 1. – С. 3-12.
9. Кохановська О. Основні теорії права інтелектуальної власності та їх вплив на розвиток сучасного законодавства в Україні / О. Кохановська // Право України. – 2011. – № 5. – 2017. – С. 52-59.
10. Кравченко О.О. Роль кадрової політики на підприємстві / О.О. Кравченко // Економіка та суспільство. – 2016. – № 3. – С. 355-359.
11. Мазаракі А., Бойко М., Охріменко А. Форсайт розвитку національної туристичної системи // Вісник Київського національного торговельно-економічного

університету. – 2018. – № 3. – С. 5-22.

12. Мельниченко С. Ринок інформаційних технологій: реалії України / С. Мельниченко // Товари і ринки. – 2018. – № 1. – С. 5-15.

13. Мироненко Н. Захист прав на торговельні марки: українська практика та європейський досвід / Н. Мироненко // Право України. – 2017. – № 3. – С. 30-39.

14. Паладій М. Удосконалення державної системи правової охорони інтелектуальної власності – важлива складова інноваційного розвитку України / М. Паладій // Інтелектуальна власність. – 2016. – № 4. – С. 9-21.

15. Перерва П.Г. Методичні підходи до оцінки часу на реалізацію інноваційних проектів в сфері інформаційних технологій / П.Г. Перерва, С.М. Назаренко // Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки): зб. наук. пр. – Харків: НТУ «ХПІ», 2018. – № 20 (1296). – С. 20-27.

16. Поляков С.Ю. Деякі аспекти та принципи управління інтелектуальною власністю в Україні / С.Ю. Поляков, А.І. Куртов, О.Б. Нікітюк, Г.А. Зміївський // Вісник НТУ «ХПІ». – 2016. – № 60. – С. 72-83.

17. Репіна І.М. Трансформаційний аналіз та прогноз розвитку інноваційного підприємництва в Україні / І.М. Репіна // Економіка України. – 2018. – № 11-12. – С. 19-28.

18. Яременко Л.А. Національна інноваційна система та її формування в Україні / Л.А. Яременко // Формування ринкових відносин в Україні: Збірник наукових праць. – Вип.1. – 2017. – С. 54-57.

19. The Impact of the New World Order on Economic Development: The Role of the Intellectual Property Rights System. J. Marshall // Review of intellectual property. – V.1. – 2016. – 153 p.

20. Buritt, R., Christ, K. Industry 4.0 and environmental accounting: a new revolution? Asian Journal of Sustainability and Social Responsibility. – 2016. – Vol.1. – P. 23-38.

21. Robert J. Shapiro & Kevin A. Hassett. The Economic Value of Intellectual Property. – 2015. – 23 p.

22. Tomáš Evan, Pavla Vozárová, Ilya Bolotov. Some Effects of Intellectual Property Protection on National Economies: Theoretical and Econometric Study. – Prague Economic Papers. – 2018. – 65 p.
23. UNESCO Science Report: towards 2030 – Executive Summary / United Nations Educational, Scientific and Cultural. Organization. – Paris, 2019. – 40 p.
24. Брукинг Э. Интеллектуальный капитал: ключ к успеху в новом тысячелетии. – СПб.: Питер, 2016. – 288 с.
25. Доклад ЮНЕСКО по науке за 2018 г. Современное состояние науки в мире. Рабочее резюме / Организация Объединенных наций по вопросам образования, науки и культуры (UNESCO). – 2018. – с. 36.
26. Институты развития и их влияние на инновационную деятельность экономических субъектов в России / В.А. Смышляев, И.И. Яреско, В.Г. Дайнеко, Е.Ю. Дайнеко // Современная экономика: проблемы и решения. – 2017. – № 6 (90). – С. 113-123.
27. Татаринцева И.В. Прогнозирование рынка наукоемной продукции / И.В. Татаринцева, А.К. Толстошеев, В.А. Татаринцев // Вести БГТУ. – 2016. – №3 – С. 172-177.
28. <https://www.forbes.com> – офіційний сайт Forbes.
29. <http://www.ukrstat.gov.ua> – офіційний сайт Державної служби статистики України.
30. <https://www.oecd.org> – офіційний сайт Організації економічного співробітництва та розвитку.
31. <https://www.worldbank.org> – офіційний сайт Світового банку
32. <https://ec.europa.eu/eurostat> – офіційний сайт Статистичної організації Європейського Союзу.
33. Кундеус В.В. Класифікація об'єктів інтелектуальної власності [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://masters.donntu.edu.ua/2012/fimm/kundeus/library/article4.htm>.
34. Пермінова С.О. Інтелектуальний потенціал в стратегії інноваційного розвитку сучасної організації [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу:

<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5579>.

35. Alphabet Inc. Annual Report 2019 [Электронный ресурс]. – Режим доступа до ресурсу: https://abc.xyz/investor/static/pdf/20200204_alphabet_10K.pdf?cache=cdd6dbf.

36. Amazon Annual Report 2019 [Электронный ресурс]. – Режим доступа до ресурсу: https://s2.q4cdn.com/299287126/files/doc_financials/2020/ar/2019-Annual-Report.pdf.

37. Apple Annual Report 2019 [Электронный ресурс]. – Режим доступа до ресурсу: [https://s2.q4cdn.com/470004039/files/doc_financials/2019/ar/_10-K-2019-\(As-Filed\).pdf](https://s2.q4cdn.com/470004039/files/doc_financials/2019/ar/_10-K-2019-(As-Filed).pdf).

38. AT&T Annual Report 2019 [Электронный ресурс]. – Режим доступа до ресурсу: <https://investors.att.com/~media/Files/A/ATT-IR/financial-reports/annual-reports/2019/2019-letter-to-shareholders.pdf>.

39. Bloomberg Innovation Index 2019 [Электронный ресурс]. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.bloomberg.com/graphics/2019-innovative-countries>.

40. Budanov V. Industry 4.0: socio-economic junctures. Economic annals-XXI [Electronic resource]. – Access: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecchado_2017_168_8.

41. China Mobile Annual Report 2019 [Electronic resource]. – Access: <https://www.chinamobileltd.com/en/ir/reports/ar2019.pdf>.

42. Global Innovation Index 2019 [Electronic resource]. – Access: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2019-chapter1.pdf.

43. Microsoft Corporation Annual Report 2019 [Electronic resource]. – Access: <https://www.microsoft.com/investor/reports/ar19/index.html>.

44. QS World University Rankings® 2020 [Electronic resource]. – Access: <https://www.topuniversities.com/university-rankings/world-university-rankings/2019>.

45. Report on the state of intellectual property in the world for 2018. Revolutionary innovation and economic growth / WIPO [Electronic resource]. – Access: http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/ru/wipo_pub_944_2018.pdf

46. Samsung Electronics Annual Report 2019 [Electronic resource]. – Access: https://images.samsung.com/is/content/samsung/p5/global/ir/docs/2019_con_quarter04_all.pdf.

47. Science and Engineering Indicators 2015 [Electronic resource]. – Access: <http://www.nsf.gov/statistics/seind14>.
48. The Global Competitiveness Report 2018-2019 [Electronic resource]. – Access: <http://www3.weforum.org/docs/GCR2017-2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2018-2019.pdf>.
49. Toyota Motor Corporation Annual Report 2019 [Electronic resource]. – Access: https://global.toyota/pages/global_toyota/ir/library/annual/2019_001_annual_en.pdf.
50. Verizon Communications Annual Report 2019 [Electronic resource]. – Access: <https://www.verizon.com/about/sites/default/files/annual-report/2019/index.html>.
51. Volkswagen Group Annual Report 2019 [Electronic resource]. – Access: <https://annualreport2019.volkswagenag.com/>.
52. What the Top Innovators Get Right. With careful attention to six key areas, companies can make the most of their R&D investment and outpace the competition. The 2018 Global Innovation 1000 study. [Electronic resource]. – Access: <https://www.strategybusiness.com/feature/What-the-Top-Innovators-GetRight?gko=e7cf9>.
53. World Intellectual Property Report 2019 [Electronic resource]. – Access: <https://www.wipo.int/publications/en/details.jsp?id=4467>.
54. Report of the Director General to the 2018 WIPO Assemblies [Electronic resource]. – Access: <https://www.wipo.int/publications/ru/details.jsp?id=4353>.
55. Innovation Index [Electronic resource]. – Access: <http://www.bloomberg.com/graphics/2019-innovativecountries>.
56. Сергеев А.М. Экономический анализ интеллектуальной собственности [Электронный ресурс] // Режим доступа к ресурсу: http://bmpravo.ru/show_stat.php?stat=711.